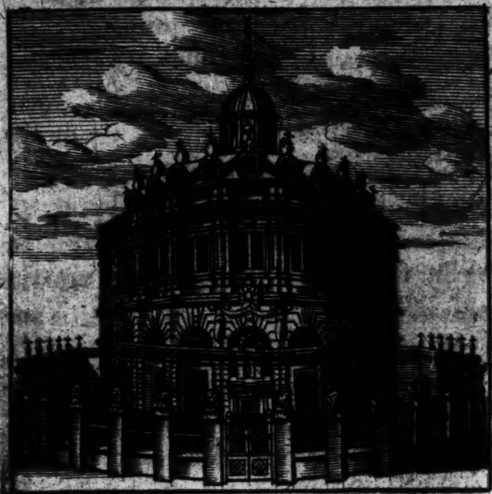
2

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ
Ἀλεξανδρέως
λόγος
Τίς ὁ σωζόμενος πλούσιος.

CLEM. ALEXAND. LIBER
Quis dives ſalutem conſequi poſsit.

Accedunt nonnulla, in *Editionibus Operum Clementis* Hactenus deſiderata.

OXONIÆ,
E THEATRO SHELDONIANO, 1683.

LECTORI PRÆFATIO.

CUM Clementis Alexandrini, patris eruditissimi & vetustissimi, egregius *de* Salvabilitate divitum *libellus, qui per plura secula interciderat, & tandem Michaelis* Geisleri *opera sub Origenis nomine, alieno prorsus loco editus, (nimirum ejus Commentario in prophetiam Jeremiæ,) tanquam etiamnum ineditus, ad paucorum notitiam perveniret : porro cum deinceps Auctario* Græcorum *Patrum Combefisiano insertus, inter scriptorum neotericorum quibuscum componebatur catervas, vel adhuc delituerit : rem non ingratam literatis futuram speravi, si efficerem ut melioribus, hoc est, suis auspiciis tan-*

dem aliquando in publicum prodiret. Genuinum esse opus non tantum fidem faciunt scripti pondus & decor, sed & Eusebii Cæsariensis testimonium, qui in Historia sua Ecclesiastica, librum sæpius laudat, & lib. 3. c. 23. exinde solidas paginas descripsit; quæ quidem in MS. Vaticano, (cui unico exemplari, quantum adhuc novimus, opus hoc servatum debemus,) mutilæ occurrebant, & ex Eusebio feliciter restituuntur. Mentio itidem tractatus hujus habetur in Hieronymi Catalogo; quinimo non solum eum laudat, sed ejusdem principium Bibliothecæ suæ inseruit Photius, Cod. CXI. *Unde nullus superest dubitandi locus de libelli Auctore & statu. Interim non abnuerim ultimam periodum,* ᾧ διὰ τοῦ παιδὸς *&c. à librario adjectam, qui tractatum hunc pro homilia Origeniana venditavit, & proinde solenni concionum clausula finiendum censuit. Talia passim intentasse hoc hominum genus, alibi à me,*

in

in opuſculis Cypriano adſcriptis, eſt obſervatum.

Supervacuum fortaſſe non fuerit admonuiſſe, in exemplari nonnullas fuiſſe lacunas, quæ lectori moram facturæ videbantur, quas nos vocibus quam pauciſſimis interpoſitis ſupplevimus. Sed ne adjectitia genuinis commiſcerentur, quæcunque a nobis interpolata fuerunt, uncis incluſimus.

Cum vero tractatus iſte molem idoneam non impleret, quæ bibliopegæ toleraret manus, ſparſa hinc inde egregii ſcriptoris fragmenta colligenda duxi, ut appendicis vicem ſubirent, haberetque lector penes ſe, levi impenſa, quod editionum operum Clementis defectus ſuppleret. In hanc rem adjecimus Commentariola in priorem Epiſtolam canonicam S. Petri, Epiſtolam S. Judæ, & duas Epiſtolas S. Joannis, quæ Caſſiodorus tranſtuliſſe videtur, & illorum meminiſſe, lib. Divinarum Lectionum : ubi ait, Clementem Alexandrinum

drinum Epiſtolam S. Petri primam, S. Joannis primam & ſecundam, & a Jacobi, Attico ſermone declaraſſe. *Addit porro, quod ſiquidem Clemens ibi* multa quidem ſubtiliter, ſed aliqua incaute locutus eſt, ſe ita transferri feciſſe in Latinum, ut excluſis quibuſdam offendiculis, purificata doctrina ejus, ſecurior poſſit hauriri. *Nimirum ſe profitetur, non tam interpretis quam cenſoris jure uſum; & peſſimo, utinam & ſingulari, exemplo, cum errores libello eximendos ſatageret, auctoritatem penitus labefactaſſe.*

Opus hoc in Bibliothecis Patrum, ſub Adumbrationum *nomine comparet, quo titulo laudatur à Fabro Stapulenſi, in commentariis in Epiſtolas Catholicas; quem etiam titulum ſortitur in Codice MS. vetuſtiſſimo cœnobii S Mariæ Montis Dei, referente Philippo Labbeo in Diſſert. Hiſtor. de Script. Eccleſ. Hoſce commentarios partem fuiſſe autumo*

a Rectius *Judæ*.

ὑποτυ-

ὑποτυπώσεων Clementinarum, & par est credere Cassiodorum, qui στρωματέα contextorem *vertit, ὑποτυπώσεις* adumbrationes *reddidisse.*

Ex iisdem Hypotyposeon fontibus accipimus fragmentum illud non contemnendum, quod Nicetæ Catena Græc. Patr. in Job, ex Bodleiana nostra Bibliotheca ante aliquot annos per Patricium Junium edita, nobis conservavit: cui & illa succedunt quæ habentur in Catena in Lucam, quam Corderius Latine edidit.

Adjecimus demum ex MS. exemplari Græco pædagogi Clementis quod in Bibliotheca Regia Londini servatur, Hymnum ad Pædagogum, alteri, qui passim in impressis invenitur, subjectum; quem quidem sub ἀδήλου titulo codex quidam in Bibliotheca Bodleiana collectaneorum Miscellaneorum ex Græcis Poetis, exhibet.

Plura fortassis occurrunt apud scrip-

ſcriptores, ſive impreſſos ſive etiam manu exaratos, quæ indaginem noſtram fugerunt; quæ ſi deprehenderit ſtudioſus lector, atque ea de re nos admonuerit, id beneficii ſingularis loco ducemus: ſiquidem nobis in moleſtiſſima hac quam ſuſcepimus prelum procurandi provincia, vetera reſtituere quam nova procudere, ſanctior, & rei Chriſtianæ uſibus accommodatior, habetur labor.

HIERON.

CLemens Alexandrinæ Ecclesiæ presbyter, Pantæni auditor, post ejus mortem Alexandriæ Ecclesiasticam scholam tenuit, & κατηχήσεων magister fuit. Feruntur ejus insignia volumina plenaque eruditionis & eloquentiæ, tam de scripturis divinis, quam de secularis literaturæ instrumento. E quibus illa sunt. Στρωματεῖς, libri octo. ὑποτυπώσεων libri octo. Adversus gentes liber unus. Pædagogi libri tres. De Pascha liber unus. De Jejunio disceptatio, & alius qui inscribitur, Quisnam dives ille sit qui salvetur. De Obtrectatione liber unus. De canonibus Ecclesiasticis; & adversum eos qui Judæorum sequuntur errorem, liber unus.

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ ΛΟΓΟΣ.

Τίς ὁ σωζόμενος πλούσιος.

ΟΙ μὲν τοὺς ἐγκωμιαστικοὺς λόγους τοῖς πλουσίοις δωροφοροῦντες, οὐ μόνον κόλακες καὶ ἀνελεύθεροι δικαίως ἂν ἔμοιγε κρίνεσθαι δοκοῖεν, ὡς ἐπὶ πολλῷ προσποιούμενοι χαρίσασθαι τὰ ἀχάριστα· ἀλλὰ καὶ ἀσεβεῖς καὶ ἐπίβουλοι· ἀσεβεῖς μὲν, ὅτι παρέντες αἰνεῖν καὶ δοξάζειν τὸν μόνον τέλειον καὶ ἀγαθὸν θεὸν, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ δι' οὗ τὰ πάντα, καὶ εἰς ὃν τὰ πάντα, περιάπτουσι τὸ [1] [θεοπρεπέστα-]το[ν] [2] γέρας ἀνθρώποις ἐνα[γεῖ καὶ βορβο-ρώδει] βίῳ κυλινδουμένοις· [τούτου ἕνεκα,] τὸ κεφάλαιον, ὑποκειμένοις τῇ κρίσει τοῦ θεοῦ. ἐπίβουλοι δὲ, ὅτι καὶ αὐτῆς τῆς περιουσίας καθ' αὑτὴν ἱκανῆς οὔσης χαυνῶσαι τὰς ψυχὰς τῶν κεκτημένων καὶ διαφθεῖραι καὶ ἀποστῆσαι τῆς ὁδοῦ, δι' ἧς ἐπιτυχεῖν ἔστι σωτηρίας·

1 Θεοπρεπέστατον. Hæc & quæ sequuntur uncis inclusa, ex conjectura ad hiatus codicis MS. implendos addita. 2 πέρας MS.

CLEMENTIS ALEXANDRINI LIBER.

Quis dives salvetur.

QUI encomiorum munera divitibus tribuunt, ii vero mihi nedum adulatores & illiberales merito habendi esse videntur, qui magno se gratificari simulent quorum nulla gratia; verum etiam impii ac insidiosi: impii quidem, quod posthabitis Dei laudibus & gloria, qui unus perfectus ac bonus est: [a] *ex quo omnia, & per quem omnia, & in quo omnia*, [quem sibi ille honorem vendicat], hominibus tribuunt [piaculari & impura] vita volutantibus, [ipsis] proinde, in mercedem, judicio Divino obnoxiis: insidiosi autem, quoniam cum & solæ opes sufficiant ad emolliendos corrumpendosque locupletum animos, deque via per quam salus paratur, procul avocandos: illi con-

a Rom. 11. 35.

tra etiam ſtolidiores efficiunt, divitum mentes immodicarum laudum oble-ctationibus faſtu efferentes, idque a-deo præſtantes, ut cetera omnia plane flocci pendant, præter divitias ob quas in honore habentur; igni, ut dicitur, ignem addendo, faſtumque faſtu cu-mulando, ac theſauris molem appo-nendo, gravi elemento gravius pon-dus, de quo potius auferendum erat & amputandum, ceu morbo periculoſo ac lethifero. Ei enim [a] qui ſe extollit ac magnum facit, viciſſim ſuccedit tumentis animi in humile mutatio ac caſus, uti docet ſermo Divinus: propiuſque ad humanitatem exiſti-mo, quam palpare [illiberaliter] divi-tes [& laudibus evehere] pro eo quod malefecerint, [monitis ſubvenire, &] ſalutem illis [procurare] quibus fieri poteſt mediis; nimirum Deum oran-do, qui res ejuſmodi ſuis filiis firmiter ac jucunde fruendas elargitur: tum ve-ro per gratiam Salvatoris eorum ani-mis mederi, illuminando & ad capeſ-ſendam veritatem nos eis duces offe-rendo: quam quiſquis adeptus fuerit, boniſque operibus claruerit, ſolus vitæ æternæ bravium præmio reportabit. Enimvero Oratio, quæ utique ad extremum ſpiritum durare debet, ro-buſtum

[a] Matt. 23. 12.

οἱ δὲ προσεμπιπλήσουσι, τὰς γνώμας τῶν πλουσίων τῇ ἡδονῇ τῶν ἀμέτρων ἐπαίνων ἐπαίροντες· καὶ καθάπαξ τῶν ὅλων πραγμάτων πλὴν τοῦ πλούτου, δι' ὃν θαυμάζονται, παρασκευάζοντες ὑπερφρονεῖν· τὸ δὴ τοῦ λόγου, πῦρ ἐπὶ πῦρ μετοχετεύοντες, τύφῳ τῦφον ἐπαντλοῦντες καὶ ὄγκον πλούτῳ προσαναπιθέντες, βάρει φύσει φορτίον βαρύτερον, οὗ μᾶλλον ἐχρῆν ἀφαιρεῖν καὶ περικόπτειν, ὡς σφαλεροῦ νοσήματος καὶ θανατηφόρου. τῷ γὰρ ὑψουμένῳ καὶ μεγαλυνομένῳ ἀντίστροφος ἡ πρὸς τὸ ταπεινὸν μεταβολὴ καὶ πτῶσις, ὡς ὁ θεῖος διδάσκει λόγος. Ἐμοὶ δὲ φαίνεται μακρῷ φιλανθρωπότερον εἶναι τοῦ θεραπεύειν [ἀντελαθέρας] τοὺς πλουτοῦντας [καὶ προσεπαινεῖν] ἐπὶ κακῷ, τὸ συναίρεσθαι [λόγοις, καὶ] τὴν σωτηρίαν αὐτοῖς [κατεργάζεσθαι] ἅπαντα τὸν δυνατὸν τρόπον· τοῦτο μὲν ἐξαιτουμένους παρὰ θεοῦ, τοῦ βεβαίως καὶ ἡδέως τοῖς ἑαυτοῦ τέκνοις τὰ τοιαῦτα προϊεμένου· τοῦτο δὲ [1] διὰ τῆς χάριτος τοῦ σωτῆρος ἰωμένους τὰς ψυχὰς αὐτῶν, φωτίζοντας καὶ προσάγοντας ἐπὶ τὴν τῆς ἀληθείας κτῆσιν· ἧς ὁ τυχὼν καὶ ἔργοις ἀγαθοῖς λαμπρυνόμενος, μόνος οὗτος βραβεῖον τῆς αἰωνίου ζωῆς ἀν-

1 Interponit MS. λέγω.

αἱρήσεται. δεῖται δὲ καὶ ἡ εὐχὴ τῆς ψυχῆς εὐρώστου καὶ λιπαροῦς, ἄχρι τῆς ἐσχάτης ἡμέρας τοῦ βίου συμμεμετρημένη· καὶ πολιτεία διαθέσεως χρηστῆς καὶ νομίμου, καὶ πάσαις ταῖς ἐντολαῖς τοῦ σωτῆρος ἐπεκτεινομένης.

2. Κινδυνεύει δὲ οὐχ ἁπλοῦν τι εἶναι τὸ αἴτιον τοῦ τὴν σωτηρίαν χαλεπωτέραν τοῖς πλουτοῦσι δοκεῖν, ἢ τοῖς ἀχρημάτοις τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ ποικίλον. οἱ μὲν γὰρ αὐτόθεν καὶ προχείρως ἀκούσαντες τῆς τοῦ σωτῆρος φωνῆς, ὅτι ῥᾷον κάμηλος διὰ τρυπήματος ῥαφίδος διεκδύσεται, ἢ πλούσιος εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· ἀπογνόντες ἑαυτοὺς ὡς οὐ βιωσόμενοι, τῷ κόσμῳ πάντα χαριζόμενοι, καὶ τῆς ἐνταῦθα ζωῆς ὡς μόνης ἑαυτοῖς ὑπολειπομένης, ἐκκρεμασθέντες ἀπέστησαν πλέον τῆς ἐκεῖ ὁδοῦ, μηκέτι πολυπραγμονήσαντες, μήτε τίνας τοὺς πλουσίους ὁ δεσπότης καὶ διδάσκαλος προσαγορεύει, μήτε ὅπως τὸ ἀδύνατον ἐν ἀνθρώπῳ[1] θεῷ δυνατὸν γίνεται. ἄλλοι δὲ τοῦτο μὲν συνῆκαν ὀρθῶς καὶ προσηκόντως, τῶν δὲ ἔργων τῶν εἰς τὴν σωτηρίαν ἀναφερόντων ὀλιγωρήσαντες, οὐ παρεσκευάσαντο τὴν δέουσαν παρασκευὴν εἰς τὸ τῶν ἐλπιζομένων τυχεῖν. λέγω δὲ ταῦτα ἑκάτερα ἐπὶ τῶν

1 ἢ in MS.

πλου-

bustum animum atque serenum: porro Vitæ ratio ac Disciplina, probam mentem, æquiqué ac justi tenacem, & quæ ad omnia Salvatoris præcepta extendatur, postulat.

II. Forte autem non unum quid simplex est quod facit, ut opulentorum salus difficilior appareat, salute egenorum, sed diversi generis hujus ratio extiterit. Alii enim auditis raptim & perfunctorie illis Domini Salvatoris vocibus, [a] *Facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum cœlorum*, animum despondentes quasi vitam minime consecuturi, & tanquam præsens hæc vita sola illis reliqua sit, illius desiderio suspensi, longius à via quæ in cœlum ducit, diverterunt, ne pervestigantes quidem serioque pensantes quosnam Dominus & magister appellet divites, ac nec quomodo apud homines impossibile Deo sit possibile. Alii vero, hoc quidem recte convenienterque intellexerunt: neglectis tamen quæ ad salutem spectant, operibus, quantum par erat apparatum non fecerunt, ut eorum quæ in spe posita sunt, compotes efficerentur. Ambo hæc dicta à

[a] Matt. 19. 24.

me

me ſunt de divitibus, quibus nota eſt & virtus Salvatoris & illuſtris ſalus: de aliis parum curo, quibus ut intelligerent, veritatis radius non affulſit.

III. Decet ergo ut qui veritatis fratrumque amore teneantur, quique nec petulanter inſurgunt in divites qui vocati ſunt (*i. e.* Chriſtiani) neque vero lucri proprii cauſa rurſum illis aſſentantur; primum quidem ex eorum animis verbi prædicatione eximant inanem metum; congruaque oraculorum Domini expoſitione liquido oſtendant, non omnino repulſos eos ab hæreditate regni cœlorum, ſi modo dicto audientes ſint ut mandata exequantur: deinde admoneant, timere eos ubi nullus timendi locus, eoſque qui velint, Dominum placide ſuſcipere; tumque ad hæc oſtendere & inſtitutione catechetica docere par erit, qua nempe ratione quibuſve operibus pariter affectibuſque ſpes alatur, ut quæ nec illis omnino negata ſit, nec rurſus temere nulloque hominis conatu obveniat. Sed ſicut ſe in athletis res habet (ut parva & corruptibilia cum magnis & incorruptibilibus conferamus) ita quoque in ipſo contingere

πλουσίων, καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ σωτῆρος καὶ τῆς ἐπιφανοῦς σωτηρίας ἠμαθημένων, τῶν δὲ ἀνοήτων τῆς ἀληθείας, ὀλίγον μοι μέλει.

3. Χρὴ τοίνυν τοὺς φιλαλήθως καὶ φιλαδέλφως [διακειμένους] καὶ μήτε καταθρασυνομένους αὐθαδῶς τῶν πλουσίων κλητῶν, μήτε αὖ πάλιν ὑποπίπτοντας αὐτοῖς διὰ οἰκείαν φιλοκέρδειαν, πρῶτον μὲν αὐτῶν ἐξαιρεῖν τῷ λόγῳ τὴν [1] κενὴν ἀπόγνωσιν, καὶ δηλοῦν μετὰ τῆς δεούσης ἐξηγήσεως τῶν λογίων τοῦ κυρίου, διότι οὐκ ἀποκέκοπται τέλεον αὐτοῖς ἡ κληρονομία τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἐὰν ὑπακούσωσι ταῖς ἐντολαῖς· εἶτ᾽ [2] ὑπομνημονεῦσαι ὡς ἀδεὲς δεδίασι δέος, καὶ ὅτι βουλομένους αὐτοὺς ὁ σωτὴρ ἀσμένως δέχεται· τότε καὶ προσδεικνύναι καὶ μυσταγωγεῖν ὅπως ἂν καὶ δι᾽ οἵων ἔργων τε καὶ διαθέσεων [3] ἐπαύροιντο τὰ τῆς ἐλπίδος, ὡς οὔτ᾽ ἀμηχάνου καθεστώσης αὐτοῖς, οὔτε τοὐναντίον εἰκῆ περιγινομένης· ἀλλ᾽ ὅνπερ τρόπον ἔχει τὸ τῶν ἀθλητῶν, ἵνα μικρὰ καὶ ἐπίκηρα μεγάλοις καὶ ἀφθάρτοις παραβάλωμεν, τοῦτο καὶ ἐφ᾽ ἑαυτοῦ ὁ κατὰ κόσμον πλουτῶν λογιζέσθω. Καὶ γὰρ ἐκείνων

1 Καινὴν MS. 2 ὑποτουμάτωσιν MS.
3 ἐπαύροντο τὸ MS.

ὁ

ὁ μὲν ὅτι δυνήσεται νικᾶν, καὶ στεφάνων τυγχάνειν ἀπελπίσας, οὐδ' ὅλως ἐπὶ τὴν ἄθλησιν ἀπεγράψατο· ὁ δὲ ταύτην μὲν ἐμβαλλόμενος τῇ γνώμῃ τὴν ἐλπίδα, πόνους δὲ καὶ τροφὰς καὶ γυμνάσια μὴ προσιέμενος προσφόρους, ἀστεφάνωτος διεγένετο, καὶ διήμαρτε τῶν ἐλπίδων. οὕτω τις καὶ τὴν ἐπίγειον περιβεβλημένος περιβολὴν, μήτε τὴν ἀρχὴν ἑαυτὸν ἄθλων τοῦ σωτῆρος ἐκκηρυττέτω, πιστός γε ὢν, καὶ τὸ μεγαλεῖον συνορῶν τῆς τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας· μήτε μὴν αὖθις ἀνάσκητος καὶ ἀναγώνιστος μείνας, ἀκονιτὶ καὶ ἀνιδρωτὶ τῶν στεφάνων τῆς ἀφθαρσίας ἐλπιζέτω μεταλαβεῖν· ἀλλ' αὐτὸν ὑποβαλέτω φέρων [1] γυμναστῇ μὲν τῷ λόγῳ, ἀγωνοθέτῃ δὲ τῷ Χριστῷ· τροφὴ δὲ αὐτῷ καὶ ποτὸν γινέσθω τεταγμένον ἡ καινὴ διαθήκη τοῦ κυρίου, γυμνάσια δὲ ἐντολαὶ, εὐσχημοσύνη δὲ καὶ κόσμος αἱ καλαὶ διαθέσεις, ἀγάπη, πίστις, ἐλπὶς, γνῶσις ἀληθείας, [ἐπιείκεια,] πραότης, εὐσπλαγχνία, σεμνότης, ἵνα ὅταν ἐσχάτη σάλπιγγι ὑποσημήνῃ τοῦ δρόμου καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἐξόδου, καθάπερ ἐκ σταδίου τοῦ βίου μετ' ἀγαθοῦ τοῦ συνειδότος τῷ ἀθλοθέτῃ παραστῇ νικηφόρος, ὡμολογη-

1 Γυμναστῇ. Præcedentia, nec non & quæ sequuntur ad rem Agonisticam spectant.

μένως

gere cogitet qui seculi opibus dives est. Etenim quicunque de victoria & corona desperaverit, is nec omnino ut in arenam descendat, nomen dederit; qui vero hanc ipse quidem animo spem conceperit, labores tamen & cibos & exercitationes in eam rem congruas non admittit, corona indonatus manet, ac spes illum frustrata est. Sic & quisquis terrenis opibus affluit, caveat ne se ipse primum à Salvatoris certaminibus præmiisque exclusum ducat, modo fidelis existat, ac divinæ bonitatis magnitudinem intelligat; nec rursus nulla exercitatione nulloque certamine posito, citra pulverem atque sudorem immortalitatis se corona donandum speret: sed se Verbo tradat ac Rationi tanquam palæstræ magistro, Christoque certaminum præsidi subjiciat. Cibus illi ac potus præstitutus, Novum Domini Testamentum; Exercitamenta, Mandata; ª Ornatus ac cultus, bonæ animi Affectiones ac dotes; fides, spes, caritas, veri cognitio, [benignitas], lenitas, misericordia, castitas; ut cum novissima tuba ineundi cursus signum dederit atque hinc emigrandi velut stadio, ex mortali hac vita, bona fretus conscientia, certaminum Præsidi victor præ-

ª 1 Cor. 15. 42.

præſentetur, cœleſti palam dignus patria, in quam coronis, angelorumque præconio ac plauſu donatus revertitur.

IV. Det igitur nobis Salvator, ut hinc ordientes ſermonem, vera & convenientia, quæque ad fratrum ſalutem faciunt conferamus; primum de ſpe ipſa, deinde iis quæ ad ſpem conducunt. Ille quidem indigentibus largitur, docetque rogantes, porro ignorantiam ſolvit, atque deſperationem excutit; eoſdem rurſus de divitibus ſermones inducens, qui ipſi ſeipſos interpretantur tutoque exponant. Nihil enim ſic juvet, ac ipſa rurſus audire verba, quæ in Evangeliis expoſita, nec juſto ſatis examine atque errore auditoribus præ infantia mentis accepta, hactenus vos conturbarunt. [a] *Et cum exiret in viam, accedens quidam genu flectebat, dicens: Magiſter bone, quid faciam ut vitam æternam poſſideam? Jeſus autem ait, Quid me dicis bonum? nemo bonus niſi unus, Deus. Præcepta noſti, Ne adulteres, ne occidas, ne fureris, ne falſum teſtimonium dixeris, ne fraudem feceris, honora patrem tuum & matrem tuam. At ille reſpondens, ait illi: Hæc omnia*

a Marc. 10, 17, 18, &c.

obſer-

μόνως τῆς ἄνω πατρίδος ἄξιος, εἰς ἣν μετὰ στεφάνων καὶ κηρυγμάτων ἀγγελικῶν ἐπανέρχεται.

4. Δοίη τοίνυν ὑμῖν ὁ σωτὴρ ἐντεῦθεν ἀρξαμένοις τοῦ λόγου, τἀληθῆ καὶ τὰ πρέποντα καὶ τὰ σωτήρια συμβαλέσθαι τοῖς ἀδελφοῖς, πρός τε τὴν ἐλπίδα πρῶτον αὐτὴν, καὶ δεύτερον πρὸς τὴν τῆς ἐλπίδος προσαγωγήν. ὁ δὴ χαρίζεται δεομένοις, καὶ αἰτοῦντας διδάσκει· λύει τε τὴν ἄγνοιαν, καὶ τὴν ἀπόγνωσιν ἀποσείεται, τοὺς αὐτοὺς πάλιν εἰσάγων λόγους περὶ τῶν πλουσίων ἑαυτῶν ἑρμηνέας γινομένους καὶ ἐξηγητὰς ἀσφαλεῖς. Οὐδὲν γὰρ οἷον αὐτῶν αὖθις ἀκοῦσαι τῶν ῥητῶν, ἅπερ ὑμᾶς ἐν τοῖς εὐαγγελίοις ἄχρι νῦν διετάραττεν, ἀβασανίστως καὶ διημαρτημένως ὑπὸ νηπιότητος ἀκροωμένους· ἐκπορευομένου αὐτοῦ εἰς ὁδὸν προσελθών τις ἐγονυπέτει, λέγων, διδάσκαλε ἀγαθὲ, τί ἀγαθὸν ποιήσω, ἵνα ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω; ὁ δὲ Ἰησοῦς λέγει· τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἷς ὁ θεός. τὰς ἐντολὰς οἶδας, μὴ μοιχεύσῃς, μὴ φονεύσῃς, μὴ κλέψῃς, μὴ ψευδομαρτυρήσῃς, μὴ ἀποστερήσῃς, τίμα τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα. ὁ δὲ

ἀποκριθεὶς λέγει αὐτῷ· πάντα ταῦτα ἐφύλαξα. ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐμβλέψας ἠγάπησεν αὐτὸν καὶ εἶπεν, ἕν σοι ὑστερεῖ· εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, πώλησον ὅσα ἔχεις, καὶ διάδος πτωχοῖς, καὶ ἕξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ. καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι. ὁ δὲ στυγνάσας ἐπὶ τῷ λόγῳ, ἀπῆλθε λυπούμενος. ἦν γὰρ πλούσιος ἔχων κτήματα πολλά. Περιβλεψάμενος δὲ ὁ Ἰησοῦς λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· πῶς δυσκόλως οἱ τὰ χρήματα ἔχοντες εἰσελεύσονται εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ. οἱ δὲ μαθηταὶ ἐθαμβοῦντο ἐπὶ τοῖς λόγοις αὐτοῦ. πάλιν δὲ ὁ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς λέγει αὐτοῖς· τεκνία πῶς δύσκολόν ἐστι τοὺς πεποιθότας ἐπὶ χρήμασιν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ εἰσελθεῖν. Εὐκολώτερον διὰ τῆς τρυμαλιᾶς τῆς βελόνης κάμηλος εἰσελεύσεται, ἢ πλούσιος εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ. Οἱ δὲ περισσῶς ἐξεπλήσσοντο, καὶ ἔλεγον· τίς οὖν δύναται σωθῆναι; ὁ δὲ ἐμβλέψας, αὐτοῖς εἶπεν ὅτι παρὰ ἀνθρώποις ἀδύνατον, παρὰ θεῷ δυνατόν. πάντα γὰρ δυνατά ἐστι παρὰ τῷ θεῷ. ἤρξατο ὁ πέτρος λέγειν αὐτῷ· ἴδε ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα, καὶ ἠκολουθήσαμέν σοι. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς, λέγει· ἀμὴν ὑμῖν λέγω, ὃς ἂν ἀφῇ τὰ ἴδια καὶ γονεῖς, καὶ ἀδελφοὺς καὶ χρήμα-

τα

observavi. Jesus autem intuitus eum, dilexit eum, & dixit: Unum tibi deest, Si vis perfectus esse, vende quæcunque habes, & distribue pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo; & veni, sequere me. Qui contristatus in verbo, abiit mœrens; erat enim habens multas possessiones. Et circumspiciens Jesus, ait discipulis suis: Quam difficile qui pecunias habent, in regnum Dei introibunt. Discipuli autem obstupescebant in verbis ejus. At Jesus rursus respondens, ait illis: Filioli, quam difficile est confidentes in pecuniis introire in regnum Dei? Facilius est camelum per foramen acus ingredi, quam divitem intrare in regnum Dei. Qui magis admirabantur, atque dicebant, & quis potest salvus fieri? Et intuens illos Jesus, ait: Apud homines impossibile est, sed non apud Deum: omnia enim possibilia apud Deum. Cœpit & Petrus dicere: Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te. Respondens Jesus, ait: Amen dico vobis, omnis qui sua reliquerit & parentes & fratres & pecunias propter me & propter Evangelium; centies tantum nunc in tempore hoc recipiet, agros &

pecunias & domos & fratres cum persecutionibus, & in futuro vita æterna erit. Multi autem erunt primi novissimi, & novissimi primi.

V. Hæc quidem in Marci Evangelio scripta sunt; quin & in reliquis plane omnibus eadem habentur, paucis forsitan per singulos verbis immutatis, sed quæ eandem ubique sententiam contineant. Decet autem nos qui aperte sciamus, nihil Salvatorem quasi humano more locutum esse, sed divina mysticaque sapientia suos cuncta docuisse; sermones hos non carnaliter audire, sed latentem in eis sensum digna investigatione mentisque solertia ac sagacitate perquirere & addiscere. Nam cum & ipsa quoque quæ ab ipso Domino videntur à discipulis fuisse exposita, non minori, sed majori etiamnum consideratione indigere noscantur, quam quæ obscurius ac velut ænigmate dicta sunt, ob profundissimam in eis altitudinem sensuum; cumque adeo etiam illa, quæ ab eo scholæ domesticis videntur explanata, ac iis, quos ab eo filios regni invenimus vocatos,

τα ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ ἕνεκεν τοῦ εὐαγγελίου μου, ἀπολήψεται ἑκατονπλασίονα νῦν ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ, ἀγροὺς καὶ χρήματα καὶ οἰκίας καὶ ἀδελφοὺς μετὰ διωγμῶν, ἐν δὲ τῷ ἐρχομένῳ ζωή ἐστιν αἰώνιος. πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶτοι ἔσχατοι, καὶ οἱ ἔσχατοι πρῶτοι.

5. Ταῦτα μὲν ἐν τῷ κατὰ μάρκον εὐαγγελίῳ γέγραπται· καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις δὲ [1] πᾶσιν ἀνομολογουμένοις, ὀλίγον μὲν ἴσως ἑκασταχοῦ τῶν ῥημάτων ἐναλλάσσει, πάντα δὲ τὴν αὐτὴν τῆς γνώμης συμφωνίαν ἐπιδείκνυται. Δεῖ δὲ σαφῶς εἰδότας, ὡς οὐδὲν ἀνθρωπίνως ὁ σωτὴρ, ἀλλὰ πάντα θείᾳ σοφίᾳ καὶ μυστικῇ διδάσκει τοὺς ἑαυτοῦ, μὴ σαρκίνως ἀκροᾶσθαι τῶν λεγομένων, ἀλλὰ τὸν ἐν αὐτοῖς κεκρυμμένον νοῦν μετὰ τῆς ἀξίας ζητήσεως καὶ συνέσεως ἐρευνᾶν καὶ καταμανθάνειν. Καὶ γὰρ τὰ ὑπ᾽ αὐτοῦ τοῦ κυρίου δοκοῦντα ἡπλῶσθαι πρὸς τοὺς μαθητὰς τῶν ᾐνιγμένως ὑπειρημένων οὐδὲν ἧττονος, ἀλλὰ πλείονος ἔτι νῦν τῆς ἐπιστάσεως εὑρίσκεται δεόμενα, διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν τῆς φρονήσεως ἐν αὐτοῖς ὑπερβολήν. ὅπου δὲ καὶ τὰ νομιζόμενα ὑπ᾽ αὐτοῦ διανοῖχθαι τοῖς ἔσω, καὶ αὐτοῖς τοῖς τῆς βασιλείας

1 Πᾶσιν. Matthæo nimirum & Marco; nam Joannes, res gestas ad historiæ modum minime enarrandas suscepit

τέκνοις ὑπ' αὐτοῦ καλουμένοις, ἔτι χρήζει
φροντίδος πλείονος, ἥπου γε τὰ δόξαντα
μὴ ἁπλῶς ἐξηνέχθαι, καὶ διὰ τοῦτο μηδὲ
διηρωτημένα πρὸς τῶν ἀκουσάντων, εἰς ὅλον δὲ
τὸ τέλος αὐτὸ τῆς σωτηρίας διαφερόντων,
σκοπισομένων δὲ θαυμαστῷ καὶ ὑπερουρανίῳ
διανοίας βάθει, οὐκ ἐπιπολαίως δέχεσθαι ταῖς
ἀκοαῖς προσήκει, ἀλλὰ καθιέντας τὸν νοῦν
ἐπ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα τοῦ σωτῆρος καὶ τὸ τῆς
γνώμης ἀπόῤῥητον.

6. Ἠρώτηται μὲν γὰρ ἡδέως ὁ κύριος ἡμῶν
καὶ σωτὴρ ἐρώτημα καταλληλότατον αὐτῷ·
ἡ ζωὴ περὶ ζωῆς, ὁ σωτὴρ περὶ σωτηρίας,
ὁ διδάσκαλος περὶ κεφαλαίου τῶν διδασκομένων
δογμάτων, ἀλήθεια περὶ τῆς ἀληθινῆς
ἀθανασίας, ὁ λόγος περὶ τοῦ πατρῴου λόγου,
ὁ τέλειος περὶ τῆς τελείας ἀναπαύσεως,
ὁ ἄφθαρτος περὶ τῆς βεβαίας ἀφθαρσίας.
ἠρώτηται περὶ τούτων περὶ ὧν καὶ κατελήλυθεν,
ἃ παιδεύει, ἃ διδάσκει, ἃ παρέχει,
ἵνα δείξῃ τὴν τοῦ εὐαγγελίου ὑπόθεσιν, ὅτι
δόσις ἐστὶν αἰωνίου ζωῆς. προεῖδε δὲ ὡς θεὸς
καὶ ἃ μέλλει διερωτηθήσεσθαι, καὶ ἃ μέλλει
τις αὐτῷ ἀποκρίνεσθαι. Τίς γὰρ καὶ μᾶλλον ἢ
ὁ προφήτης προφητῶν, καὶ κύριος παντὸς

προφη-

catos, majori adhuc opus habeant indagatione, quam quæ videntur simpliciter ab eo prolata, quæ proinde nemo auditorum interrogavit ut exponerentur, pertinentia ad ipsum salutis finem, mirandoque ac supercœlesti mentis considerande profundo; non perfunctorie hæc auribus haurienda, sed ita ut ad ipsum Salvatoris Spiritum ac sententiæ arcanum animum demittamus.

VI. Jucunda certe Domino nostro ac Salvatori oblata quæstio est, ipsi nimirum convenientissima. Nempe oblata quæstio Vitæ de vita, Salvatori de salute, Magistro ac doctori de capite eorum quæ dogmate tradebantur, Veritati de vera immortalitate, Verbo de paterno verbo atque doctrina, Perfecto de perfecta requie, Incorruptibili de firma incorruptione. De illis oblata illi quæstio est, quorum etiam causa descenderat, quibus instituit, quæ docet, quæ præbet, ut ostendat evangelii argumentum esse, ut vita æterna ipsa tribuatur. Præsciebat autem ut Deus, tum quæ interrogandus erat, tum quod responsum interrogans esset acceptu-rus. Quis enim id potius fecerit quam propheta prophetarum, omnisque pro-

phetici

phetici ſpiritus arbiter ac Dominus? Vocatus autem bonus, à primo hoc verbo ſumta occaſione inde etiam doctrinam auſpicatur, convertens diſcipuli animum in Deum bonum, primumque ac ſolum vitæ æternæ præbitorem, quam ab eo acceptam, nobis confert Filius.

VII. Itaque maximum & præcipuū documentorum ad vitam ſpectantium, ab initio ſtatim animo inſerendum eſt; ut Deus æternus eſſe ac æternorum dator, agnoſcatur; primumque ac ſupremum, & unum ac bonum Deum, Deum nobis per ſcientiam & comprehenſionem vendicemus. Hoc enim immobile inconcuſſumque principium & principale vitæ fulcimentum, Dei, qui eſt vere, ſcientia, & ea quæ ſunt (æterna ſcilicet) largitur; ex quo etiam aliis provenit, ut eſſe accipiant, eoque incolumia ſint. Hujus quippe ignoratio mors eſt; cognitio vero & neceſſitudo atque ad eum dilectio ductaque cum eo ſimilitudo, ſola vita exiſtit.

VIII. Hunc ergo primum agnoſcendum jubet ei qui veram vitam ſit acturus; [a] *Quam nemo novit niſi Filius, & cui*

a Matt. 11. 17.

Filius

προφητικοῦ πνεύματος; κληθεὶς δὲ ἀγαθὸς, ἀπ' αὐτοῦ πρώτου τοῦ ῥήματος τούτου τὸ ἐνδόσιμον λαβὼν, ἐντεῦθεν καὶ τῆς διδασκαλίας ἄρχεται, ἐπιστρέφων τὸν μαθητὴν, ἐπὶ τὸν θεὸν τὸν ἀγαθὸν, καὶ πρῶτον καὶ μόνον ζωῆς αἰωνίου ταμίαν, ἣν ὁ υἱὸς δίδωσιν ἡμῖν παρ' ἐκείνου λαβών.

7. Οὐκοῦν τὸ μέγιστον καὶ κορυφαιότατον τῶν πρὸς τὴν ζωὴν μαθημάτων, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς εὐθὺς ἐγκαταθέσθαι τῇ ψυχῇ δεῖ· γνῶναι τὸν θεὸν τὸν αἰώνιον, καὶ δοτῆρα αἰωνίων, καὶ πρῶτον, καὶ ὑπέρτατον, καὶ ἕνα, καὶ ἀγαθὸν θεὸν κτήσασθαι διὰ γνώσεως καὶ καταλήψεως. αὕτη γὰρ ἄτρεπτος καὶ ἀσάλευτος ἀρχὴ, καὶ κρηπὶς ζωῆς; ἐπιστήμη θεοῦ τοῦ ὄντως ὄντος, καὶ τὰ ὄντα, τουτέστι τὰ αἰώνια, δωρουμένου. ἐξ οὗ καὶ τὸ εἶναι τοῖς ἄλλοις ὑπάρχει καὶ τὸ [1] μεῖναι λαβεῖν. Η μὲν γὰρ τούτου ἄγνοια θάνατός ἐστιν, ἡ δὲ ἐπίγνωσις αὐτοῦ καὶ οἰκείωσις, καὶ πρὸς αὐτὸν ἀγάπη καὶ ἐξομοίωσις, μόνη ζωή.

8. Τοῦτον οὖν πρῶτον ἐπιγνῶναι τῷ ζησομένῳ τὴν ὄντως ζωὴν, παρακελεύεται, ὃν οὐδεὶς

1 Forte μὴ εἶναι.

ἐπι-

ἐπιγινώσκει, εἰ μὴ ὁ υἱὸς ἀποκαλύψῃ. ἔπειτα τὸ μέγεθος τοῦ σωτῆρος μετ᾽ ἐκεῖνον καὶ τὴν καινότητα τῆς χάριτος μαθεῖν, ὅτι δὴ κατὰ τὸν ἀπόστολον, ὁ νόμος διὰ μωσέως ἐδόθη, ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια δι᾽ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο· καὶ οὐκ [1]ἴσα τὰ διὰ δούλου πιστοῦ διδόμενα τοῖς ὑπὸ τοῦ γνησίου υἱοῦ δωρουμένοις. εἰ γοῦν ἱκανὸς ἦν ὁ μωσέως νόμος ζωὴν αἰώνιον παρασχεῖν, μάτην μὲν ὁ σωτὴρ αὐτὸς παραγίνεται, καὶ πάσχει δι᾽ ἡμᾶς ἀπὸ γενέσεως μέχρι τοῦ σημείου τὴν ἀνθρωπότητα διατρέχων· μάτην δὲ ὁ πάσας πεποιηκὼς ἐκ νεότητος τὰς νομικὰς ἐντολάς, παρ᾽ ἄλλου ἤτει γονυπετῶν τὴν ἀθανασίαν. οὐδὲ γὰρ πεπλήρωκε μόνον τὸν νόμον, ἀλλὰ καὶ εὐθὺς ἀπὸ πρώτης ἡλικίας ἀρξάμενος. ἐπεὶ καὶ τί μέγα ἢ ὑπέρλαμπρον γῆρας ἄγονον ἁμαρτημάτων; ἀλλ᾽ εἴ τις ἐν σκιρτήματι νεοτησίῳ καὶ τῷ καύσωνι τῆς ἡλικίας παρέχηται φρόνημα πεπαινὸν, καὶ πρεσβύτερον τοῦ χρόνου, θαυμαστὸς οὗτος ἀγωνιστὴς καὶ διαπρεπὴς, καὶ τὴν γνώμην πολιώτερος. ἀλλ᾽ ὅμως οὗτος ὁ τοιοῦτος ἀκριβῶς πέπεισται, διότι αὐτῷ πρὸς μὲν δικαιοσύνην οὐδὲν ἐνδεῖ, ζωῆς δὲ ὅλως προσδεῖ. διὸ αὐτὴν αἰτεῖ παρὰ τοῦ

1 MS. εἰς τά.

δοῦναι

ilius revelaverit.Exinde cognoſcenda ſt magnitudo Salvatoris poſt illum ovaque gratia,quodque juxta Apoſto- um,[a] *Lex per Moſ?m data eſt; gratia & veritas per Jeſum Chr ſtum facta eſt* nec aria ſunt,quæ per ſervum fidelẽ data unt,& quæ à vero filio donata ſunt.De- ique ſi Moſis [b] lex ſufficiens erat ut vi- am præſtaret; fruſtra nimirum Salva- or ipſe adveniret, noſtriq; cauſa pate- etur,ab ortu nativitatis ad metam uſq; menſo humanæ vitæ curriculo. Fru- tra quoque, qui omnia Legis manda- a [c] à juventute impleverat, ab alio, illi rovolutus, immortalis vitæ expoſce- et præmia. Neque enim ſolum egem ſervaverat, ſed & à prima æta- e in eam rem incubuerat. Quid e- im magni aut egregii eſt, ſenectus on ita delictorum ferax? ſed ſi quis aſciviente juventa ac ætatis æſtu maturum præ ſe ſenſum ferat,& quam ro temporis ratione ſenior appareat; ic plane admirandus ac præclarus ugil, & judicio canus. Hic tamen cum tantus eſſet apprime noverat cer- tuſque erat, nihil ſibi quidem ad juſti- tiam deeſſe: omnino autem illi vita opus erat; idcirco præſtari rogat ab eo, qui ſolus dare poſſit. At qui-

[a] Jo. 1. 17. [b] Gal. 2. 21. [c] Marc. 10. 20.

dem

dem ad Legem quod ſpectat, longe ſecurus erat; Dei tamen filio ſupplicat. Ex fide in fidem transfertur. Veluti qui non tuto in Legis navigio jactaretur ac periculoſe ſtationem habuerat, ad Salvatorem tranſmittit.

IX. At vero Jeſus non illum redarguit, quod Legis omnia non impleverit, quin etiam diligit, & quod iis, quibus fuerat inſtitutus, ſtrenue obſecutus ſit, paſſis ulnis amplectitur: ad vitam tamē æternam quod attinet, imperfectum eũ pronuntiat, quod ea quæ perfectionis ſunt, non impleverit: ac Legis quidem operarium dicit, verum in æternæ vitæ rebus ceſſatorem. Bona quidem & illa; quis eat inficias? Nam [a] *mandatum ſanctum* [b] hactenus ut pædagogi cujuſdam vice cum timore fungatur præviæque inſtitutionis, ad ſummum Legis Jeſu verticem gratiamq; viam ſternens: [c] Plenitudo vero Legis Chriſtus ad juſtitiam omni credenti; non qui ut ſervus ſervos faciat, ſed & filios & fratres & cohæredes, Patris voluntatem facientes, præſtet.

X. [d] *Si vis perfectus eſſe.* Nondum ergo perfectus erat: perfecto namque nihil perfectius eſt. Ceterum præclare illud atque divine, *Si vis*, colloquen-

a Rom. 7. 12. b Gal. 3. 24. c Rom. 10. 4.
d Matt. 19. 21.

tis

ῦναι μόνου δυναμένου. καὶ πρὸς μὲν τὸν νόμον ἄγει παῤῥησίαν, τοῦ θεοῦ δὲ τὸν υἱὸν ἱκετεύει. ἐκ πίστεως εἰς πίστιν μετατάσσεται. ὡς ἀσφαλῶς ἐν νόμῳ σαλεύων καὶ ἐπικινδύνως ναυλοχῶν, εἰς τὸν σωτῆρα μεθορμίζεται.

9. Ὁ γοῦν Ἰησοῦς οὐκ ἐλέγχει μὲν αὐτὸν, ὡς πάντα τὰ ἐκ νόμου μὴ πεπληρωκότα, ἀλλὰ καὶ ἀγαπᾷ καὶ ὑπερασπάζεται τῆς ἐν οἷς ἔμαθεν εὐπειθείας· ἀτελῆ δὲ εἶναί φησιν, ὡς πρὸς τὴν αἰώνιον ζωὴν, ὡς οὐ τέλεια πεπληρωκότα· καὶ νόμου μὲν ἐργάτην, ἀργὸν δὲ ζωῆς ἀληθινῆς. καλὰ μὲν κἀκεῖνα. τίς δ' οὔ φησιν; ἡ γὰρ ἐντολὴ ἁγία, ἄχρι παιδαγωγίας τινὸς μετὰ φόβου καὶ προπαιδείας, ἐπὶ τὴν τοῦ Ἰησοῦ νομοθεσίαν τὴν ἄκραν καὶ χάριν προχωροῦσα· πλήρωμα δὲ νόμου χριστὸς εἰς δικαιοσύνην παντὶ τῷ πιστεύοντι· οὐχὶ δὲ δούλους ποιῶν ὡς δοῦλος, ἀλλὰ καὶ υἱοὺς καὶ ἀδελφοὺς καὶ συγκληρονόμους, τοὺς ἐπιτελοῦντας τὸ θέλημα τοῦ πατρός.

10. Εἰ θέλεις τέλειος γενέσθαι. οὐκ ἄρα πω τέλειος ἦν. οὐδὲν γὰρ τελείου τελειότερον. καὶ θείως τὸ, εἰ θέλεις, τὸ αὐτεξούσιον τῆς

προσδιαλεγομένης αὐτῷ ψυχῆς ἐδήλωσεν. ὅτι τῷ ἀνθρώπῳ γὰρ ἦν ἡ αἵρεσις, ὡς ἐλευθέρῳ· ὅτι θεῷ δὲ ἡ δόσις, ὡς κυρίῳ. δίδωσι δὲ βουλομένοις καὶ ὑπερεσπουδακόσι καὶ δεομένοις, ἵν' οὕτως ἴδιον αὐτῶν ἡ σωτηρία γένηται. οὐ γὰρ ἀναγκάζει ὁ θεὸς, βία γὰρ ἐχθρὸν θεῷ, ἀλλὰ τοῖς ζητοῦσι πορίζει, καὶ τοῖς αἰτοῦσι παρέχει, καὶ τοῖς κρούουσιν ἀνοίγει. Εἰ θέλεις οὖν, εἰ ὄντως θέλεις, καὶ μὴ ἑαυτὸν ἐξαπατᾷς, κτῆσαι τὸ ἐνδέον. ἕν σοι λείπει, τὸ ἓν τὸ μένον, τὸ ἀγαθὸν, τὸ ἤδη ὑπὲρ νόμον, ὅπερ νόμος οὐ δίδωσιν, ὅπερ νόμος οὐ χωρεῖ, ὃ τῶν ζώντων ἴδιον ἐστίν. ἀμέλει ὁ πάντα τὰ τοῦ νόμου πληρώσας ἐκ νεότητος καὶ τὰ ὑπέρογκα φρυαξάμενος, ἓν τοῦτο προσθεῖναι τοῖς ὅλοις οὐ δεδύνηται, τὸ τοῦ σωτῆρος ἐξαίρετον, ἵνα λάβῃ ζωὴν αἰώνιον ἣν ἐπόθει. ἀλλὰ δυσχεράνας ἀπῆλθεν, ἀχθεσθεὶς τῷ παραγγέλματι τῆς ζωῆς, ὑπὲρ ἧς ἱκέτευεν. οὐ γὰρ ἀληθῶς ζωὴν ἤθελεν, ὡς ἔφασκεν, ἀλλὰ δόξαν προαιρέσεως ἀγαθῆς μόνην περιεβάλλετο· καὶ περὶ πολλὰ μὲν οἷός τε ἦν ἀσχολεῖσθαι, τὸ δὲ ἕν, τὸ τῆς ζωῆς ἔργον ἀδύνατος καὶ ἀπρόθυμος καὶ ἀσθενὴς

ἐκτε-

is animæ liberam arbitrii facultatem oſtendit: in homine quippe, tanquam libero, libera erat voluntatis electio: in Deo autem dare, tanquam Domino atque arbitro. Dat autem volentibus & ſummo ſtudio adnitentibus & orantibus; ut ſic illorum propria exiſtat ſalus. Neque enim Deus cogit (vis enim inimica eſt Deo) ſed quærentibus tribuit, & petentibus præbet, ac pulſantibus aperit. Si vis igitur, ſi vere vis, & teipſum non fallis, illud compara quo deficeris. Unum tibi deeſt; illud unum quod manet, quod bonum eſt, quod jam ſupra Legem eſt quod Lex non dat, quod Lex non capit, quod viventium proprium eſt. Denique qui totam Legem à juventute impleverat, & qui de ſe ſic magna atque ſuperba locutus erat, unum hoc omnibus parare nequivit, quod Salvatoris ſingulare eſt, ut vitam æternam, cujus eum deſiderium inceſſerat, arriperet: ſed triſtis abiit, vitæ mandato gravatus, cujus gratia ſupplicatum venerat. Non enim vere vitam ambiebat, uti verbis præferebat; ſed bonæ duntaxat voluntatis famam aucupabatur: ac quidem circa multa ſolicitus eſſe poterat, unum vero illud, opus illud ſalutis ut perficeret, non valebat: inque

rem supinus & infirmus erat. Sicut enim Marthæ dixit Dominus, cum in multis esset solicita & ministrandi cura distraheretur ac turbaretur; sororique vitio daret, quod relicto ministerio, sederet ad pedes ejus, discipulæ otium captans:[a] *Tu erga multa turbares: Maria* autem *optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.* Ita hunc quoque negotiosa occupatione omissa, uni tantum adhærere jubet, ejusque assidere gratiæ, qui ipse vitam æternam proponeret.

XI. Quid ergo fuit quod illi fugam suasit, fecitque ut se à magistro, à supplicatione, à spe, à vita, à laboribus, quibus jam perfunctus erat, subduceret? Nempe, *vende quæ habes.* Quid vero hoc sibi vult? Haud sane, quod quidam obvio statim sensu accipiunt, facultates projici jubet & pecunias à se amovere; sed quæ de divitiis vana judicia sunt animo exterminare, erga eas effrænem libidinem ac avaritiæ labem, solicitudines, seculi spinas, quæ suffocant vitæ semen. Haud enim magnum dignumque æmulatione temere, non ut vitam nanciscaris, divitiis carere: sic namque qui nihil prorsus habent, sed omni destituti vitæ sola-

[a] Luc. 10. 41.

tio,

ἐκτελεῖν. ὁποῖόν τι καὶ πρὸς τὴν μάρθαν εἶπεν ὁ σωτὴρ ἀσχολουμένην πολλὰ καὶ περιελκομένην καὶ ταρασσομένην διακονικῶς· τὴν δὲ ἀδελφὴν αἰτιωμένην, ὅτι τὸ ὑπηρετεῖν ἀπολιποῦσα, τοῖς ποσὶν αὐτοῦ παρακάθηται, μαθητικὴν ἄγουσα σχολήν. σὺ περὶ πολλὰ ταράσσῃ, μαρία δὲ τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐξελέξατο, καὶ οὐκ ἀφαιρεθήσεται ἀπ᾽ αὐτῆς. οὕτω καὶ τοῦτον ἐκέλευε τῆς πολυπραγμοσύνης ἀφέμενον, ἑνὶ προστετηκέναι καὶ προσκαθέζεσθαι τῇ χάριτι τοῦ ζωὴν αἰώνιον προστιθέντος.

II. Τί τοίνυν ἦν τὸ προτρεψάμενον αὐτὸν εἰς φυγήν, καὶ ποιῆσαν ἀπαυτομολῆσαι τοῦ διδασκάλου, τῆς ἱκεσίας, τῆς ἐλπίδος, τῆς ζωῆς, τῶν προπεπονημένων; πώλησον τὰ ὑπάρχοντά σου. Τί δὲ τοῦτό ἐστιν; οὐχ ἃ προχείρως δέχονταί τινες, τὴν ὑπάρχουσαν οὐσίαν ἀποῤῥίψαι προστάσσει καὶ ἀποστῆναι ἀπὸ τῶν χρημάτων· ἀλλὰ τὰ δόγματα περὶ χρημάτων ἐξορίσαι τῆς ψυχῆς, τὴν περὶ αὐτὰ πτοίαν καὶ νόσον, τὰς μερίμνας, τὰς ἀκάνθας τοῦ βίου, αἳ τὸ σπέρμα τῆς ζωῆς συμπνίγουσιν. οὔτε γὰρ μέγα καὶ ζηλωτὸν τὸ τηνάλλως ἀπορεῖν χρημάτων μὴ ἐπὶ λόγῳ ζωῆς· οὕτω μὲν γὰρ ἂν ἦσαν οἱ μηδὲν ἔχοντες

μηδαμῇ, ἀλλὰ ἔρημοι καὶ μεταῖται τῆς ἐφ' ἡμέραν, οἱ κατὰ τὰς ὁδοὺς ἐῤῥιμμένοι πτωχοί, ἀγνοοῦντες δὲ θεὸν καὶ δικαιοσύνην θεοῦ, κατ' αὐτὸ μόνον τὸ ἄκρως ἀπορεῖν καὶ ἀμηχανεῖν βίου καὶ τῶν ἐλαχίστων σπανίζειν, μακαριώτατοι καὶ θεοφιλέστατοι, καὶ μόνοι ζωὴν ἔχοντες αἰώνιον. οὔτε καινὸν τὸ ἀπείπασθαι πλοῦτον καὶ χαρίσασθαι πτωχοῖς ἢ πένησιν, ὃ πολλοὶ πρὸ τῆς τοῦ σωτῆρος καθόδου πεποιήκασιν, οἱ μὲν τῆς εἰς λόγους σχολῆς καὶ νεκρᾶς σοφίας ἕνεκεν, οἱ δὲ φήμης κενῆς καὶ κενοδοξίας, ἀναξαγόραι καὶ δημόκριτοι καὶ κράτητες.

12. Τί οὖν ὡς καινὸν, ἴδιον θεοῦ παραγγέλλει καὶ μόνον ζωοποιὸν, ὃ τοὺς προτέρους οὐκ ἔσωσεν; τί δὲ ἐξαίρετόν τι ἡ καινὴ κτίσις, ὁ υἱὸς θεοῦ μηνύει καὶ διδάσκει; οὐ τὸ φαινόμενον, ὅπερ ἄλλοι πεποιήκασι, περιεγγυᾷ, ἀλλ' ἕτερόν τι διὰ τούτου σημαινόμενον μεῖζον καὶ θειότερον καὶ τελειότερον, τὸ τὴν ψυχὴν αὐτὴν καὶ τὴν διάθεσιν γυμνῶσαι τῶν ἀπὸ τῶν παθῶν καὶ πρόῤῥιζα τὰ ἀλλότρια τῆς γνώμης ἐκτεμεῖν καὶ ἐκβαλεῖν. τοῦτο γὰρ ἴδιον μὲν τοῦ πιστοῦ τὸ μάθημα, ἄξιον δὲ τοῦ σωτῆρος τὸ δίδαγμα. οἱ

γάρ

io, quotidiani mendici per vias in-
opes projecti sunt, cum & Deum
gnorent Deique justitiam, ea dun-
axat ratione quod extrema preman-
ur paupertate, omnique vitæ subsidio
areant, ac vel minimis deficiantur,
mnium beatissimi essent ac religio-
issimi, solique compotes vitæ æter-
næ. Nec nova res abdicare divitias,
& in pauperes atque egenos elargiri;
quod & multi ante Salvatoris adven-
tum præstiterunt, qua ut literarum
studiis mortuæque sapientiæ vacarent,
qua ut inani jactantia nominis clarita-
tem ac gloriolæ curam captarent,
Anaxagoræ, Democriti, Cratetes.

XII. Quid igitur ut novum Deique proprium jubet, ac solum ejusmodi ut vivificare queat, quod antiquis salutem non attulit? Quid vero eximium quid ac singulare nova creatura, Dei filius præcipit ac docet? Non hoc mandat quod in aspectum cadit, quod alii fecere; sed aliud quid majus diviniusque & perfectius, quod illo significatur: ut animum scilicet affectumque vitiis nudemus, ac quæ aliena sunt, radicitus ex eo exscindamus & ejiciamus. Hoc nimirum viri fidelis proprium documentum, dignaque Salvatore doctrina.

na. Antiqui enim contemtis exterioribus, poſſeſſiones quidem reliquerunt ac amiſerunt; ſed vitia animi ac perturbationes arbitror & auxerunt. Superbi enim ex hoc & elati evaſerunt, inanis gloriæ pleni, & qui reliquorum contemtu ducerentur, quaſi ipſi aliquid ſupra hominem geſſiſſent. Quomodo igitur Salvator in æternum victuris præciperet, quæ ſint nocitura labemque allatura, quod attinet ad vitam, quam ſancte pollicetur? Nam etſi illud contigerit, poteſt quis depoſito facultatum onere, nihilominus adhuc pecuniarum cupiditatem ac ſitim animo inolitam vigentemque habere: ac uſum quidem abjeciſſe, indigentia tamen ſimulque deſiderio dilapidatæ rei familiaris, dupliciter dolere, tum nimirum quod deſint neceſſaria ſervitia, tum quod ea abjeciſſe pœniteat. Fieri enim non poteſt, nec ſecus unquam fiat, ut cui deſint neceſſaria quibus vitam ſuſtentet, non animo frangi atque à potioribus ſolicita mente avocetur, dum quovis modo aut undevis hæc parare conatur.

XIII. At quanto ſatius oppoſitum, ut per opes mediocres & ipſe mala non toleret, & quibus oportet ſuppeditet. Quæ enim jam apud homines reliqua com-

γάρ τοι πρότερον καταφρονήσαντες τῶν ἐκτὸς, τὰ μὲν κτήματα ἀφῆκαν καὶ παραπώλεσαν, τὰ δὲ πάθη τῶν ψυχῶν οἶμαι ὅτι καὶ προσεπέτειναν. ἐν ὑπεροψίᾳ γὰρ ἐγένοντο καὶ ἀλαζονείᾳ καὶ κενοδοξίᾳ καὶ περιφρονήσει τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, ὡς αὐτοί τι ὑπὲρ ἄνθρωπον ἐργαζόμενοι. Πῶς ἂν οὖν ὁ σωτὴρ παρῄνει τοῖς ἀεὶ βιωσομένοις τὰ βλάψοντα καὶ λυμανούμενα πρὸς τὴν ζωὴν ἣν ἐπαγγέλλεται; καὶ γὰρ αὖ κἀκεῖνό ἐστι, δύναταί τις ἀποφορτισάμενος τὴν κτῆσιν, οὐδὲν ἧττον ἔτι τὴν ἐπιθυμίαν καὶ τὴν ὄρεξιν τῶν χρημάτων ἔχειν ἐντετηκυῖαν καὶ συζῶσαν· καὶ τὴν μὲν χρῆσιν ἀποβεβληκέναι, ἀπορῶν δὲ ἅμα καὶ ποθῶν ἅπερ ἐσπάθησε, διπλῇ λυπεῖσθαι, καὶ τῇ τῆς ὑπηρεσίας ἀπουσίᾳ καὶ τῇ τῆς μετανοίας παρουσίᾳ. ἀνέφικτον γὰρ καὶ ἀμήχανον, δεόμενον τῶν πρὸς τὸ βιοτεύειν ἀναγκαίων μὴ κατακλᾶσθαι τὴν γνώμην καὶ ἀσχολίαν ἄγειν ἀπὸ τῶν κρειττόνων, ὁπωσοῦν καὶ ὁθενοῦν ταῦτα πειρώμενον ἐκπορίζειν.

13. Καὶ πόσῳ χρησιμώτερον τὸ ἐναντίον, ἱκανὰ κεκτημένον αὐτόν τε περὶ τὴν κτῆσιν μὴ κακοπαθεῖν, καὶ οἷς καθῆκεν ἐπικουρεῖν; τίς γὰρ ἂν κοινωνία καταλίποιτο παρὰ ἀνθρώποις, εἰ μηδεὶς ἔχοι μηδέν;

πῶς

πῶς ἂν τοῦτο τὸ δόγμα πολλοῖς ἄλλοις καὶ καλοῖς τοῦ κυρίου δόγμασιν οὐχὶ φανερῶς ἐναντιούμενον εὑρίσκοιτο καὶ μαχόμενον; ποιήσατε ἑαυτοῖς φίλους ἐκ τοῦ μαμμονᾶ τῆς ἀδικίας, ἵνα ὅταν ἐκλίπητε, δέξωνται ὑμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς. κτήσασθε θησαυροὺς ἐν οὐρανῷ, ὅπου μήτε σὴς μήτε βρῶσις ἀφανίζουσι, μήτε κλέπται διορύσσουσι. πῶς ἄν τις πεινῶντα τρέφοι, καὶ διψῶντα ποτίζοι, καὶ γυμνὸν σκεπάζοι, καὶ ἄστεγον συνάγοι, ἃ τοῖς μὴ ποιήσασιν ἀπειλεῖ πῦρ καὶ σκότος τὸ ἐξώτερον, εἰ πάντων αὐτὸς ἕκαστος φθάνοι τούτων ὑστερῶν; ἀλλὰ μὴν αὐτός τε ἐπιξενοῦται ζακχαίῳ καὶ λευΐ καὶ ματθαίῳ [1] τοῖς πλουσίοις καὶ τελώναις. καὶ τὰ μὲν χρήματα αὐτοὺς οὐ κελεύει μεθεῖναι, τὴν δὲ δικαίαν κρίσιν ἐπιθεὶς, καὶ τὴν ἄδικον ἀφελὼν, καταλέγει· σήμερον σωτηρία τῷ οἴκῳ τούτῳ ἐγένετο, καθότι καὶ αὐτὸς υἱὸς ἀβραάμ ἐστιν. οὕτως τὴν χρείαν αὐτὴν ἐπαινεῖ, ὥστε καὶ μετὰ τῆς προσθήκης ταύτης τὴν κοινωνίαν ἐπιτάσσει, ποτίζειν τὸν διψῶντα, ἄρτον διδόναι τῷ πεινῶντι, ὑποδέχεσθαι τὸν ἄστεγον, ἀμφιεννῦναι τὸν γυμνόν. εἰ δὲ τὰς χρείας οὐχ οἷόν τε ἐκ-

1 Addit Combefius contra fidem exemplaris, συνδειπνεῖται.

πληροῦν

ommunicatio sit, si nemo quicquam habeat? Quomodo vero dogma hoc non aperte pugnet cum multis aliis ac præclaris, quæ Dominus sanxit rataque voluit? [a] *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* [b] *Parate thesauros in cœlo, ubi neque ærugo neque tinea demoliuntur, neque fures effodiunt.* [c] Quanam quis ratione esurientem alat, sitienti potum det, nudum contegat, peregrinum colligat, quæ nisi quis faciat, ignem comminatur & tenebras exteriores, si quisque ipse prior horum omnium egenus extiterit? Quin & ipse excipi se hospitio à [d] Zacchæo jubet & Matthæo, qui divites essent & publicani. Ac quidem dimittere eos pecunias non jubet; sed adjecto justo judicio ablatoque injusto, subjungit: *Hodie salus huic domui facta est, eo quod & ipse filius Abrahæ.* Sic vero laudat pecuniarum usum, ut cum hac adjectione communicationem præcipiat, potum dare sitienti, esurienti panem præbere, peregrinum suscipere, nudum vestire. Quod si hæc nemo munia absque pecuniis explere potest,

a Luc. 16. 9. *b* Matt. 6. 19. *c* 25. 35. *d* Luc. 5. 29. & 19. 5.

jubet-

jubetque ut divortio facto illas relinquamus; quid aliud quæſo facit Dominus, quam ut eadem dari & non dari jubeat, alere & non alere, ſuſcipere & non ſuſcipere, communicare & non communicare? Quod omnium inſulſiſſimum eſt.

XIV. Non ergo abjiciendæ ſunt opes, quæ & in proximi cedant utilitatem: etenim poſſeſſiones dicuntur, quia earum ea indoles eſt ut poſſideantur; inſuper opes appellantur quia opem ferunt, & humanis uſibus ſunt accommodatæ. Porro divitiæ ac opes præſto ſunt ſubjacentq; velut materia quædã & inſtrumentum, boni uſus præſtandi cauſa, his qui vim inſtrumenti ſciant. Si ex artis rationibus utaris, artificiale eſt; ſi arte careas, imperitiæ tuæ labem contrahit, cum ſit ipſum ab omni immune culpa. Tales divitiæ quoque ſunt; inſtrumentum ſunt. Potes illis uti, juſtitia comite? Ad juſtitiam miniſtræ ſunt. Utitur quis illis, ea non comite? Miniſtræ rurſus fiunt injuſtitiæ. Divitiis enim ex indole eſt ut inſerviant, non ut præſint aut imperent. Cum igitur opes ex ſe neque bonum neque malum habeant, atque omni vacent crimine, haud ipſæ vituperan-

dæ

πληροῦν πάντας μὴ ἀπὸ χρημάτων, τὸ δὲ χρημάτων ἀφίστασθαι κελεύει, τί ἂν ἕτερον εἴη ποιῶν ὁ κύριος, ἢ τὰ αὐτὰ διδόναι τε καὶ μὴ διδόναι παραινῶν, τρέφειν τε καὶ μὴ τρέφειν, ὑποδέχεσθαι καὶ ἀποκλείειν, κοινωνεῖν καὶ μὴ κοινωνεῖν, ὅπερ ἁπάντων ἀλογώτατον.

14. Οὐκ ἄρα ἀποῤῥιπτέον τὰ καὶ τοὺς πέλας ὠφελοῦντα χρήματα. κτήματα γάρ ἐστι κτητὰ ὄντα, καὶ χρήματα χρήσιμα ὄντα καὶ εἰς χρῆσιν ἀνθρώπων παρεσκευασμένα ὑπὸ τοῦ θεοῦ· ἃ δὴ παράκειται καὶ ὑποβέβληται καθάπερ ὕλη τις καὶ ὄργανα πρὸς χρῆσιν ἀγαθὴν τοῖς εἰδόσι τὸ ὄργανον. ἐὰν χρῇ τεχνικῶς, τεχνικόν ἐστιν· ἐὰν ὑστερῇς τῆς τέχνης, ἀπολαύει τῆς σῆς [1] ἀπαιδευσίας ὂν ἀναίτιον. Τοιοῦτον καὶ ὁ πλοῦτος ὄργανόν ἐστι. δύνασαι χρῆσθαι δικαίως αὐτῷ; πρὸς δικαιοσύνην καθυπηρετεῖ· ἀδίκως τις αὐτῷ χρῆται, πάλιν ὑπηρέτης ἀδικίας εὑρίσκεται. πέφυκε γὰρ ὑπηρετεῖν, ἀλλ' οὐκ ἄρχειν. οὐ χρὴ τοίνυν τὸ ἐξ αὐτοῦ μὴ ἔχον μήτε τὸ ἀγαθὸν μήτε τὸ κακὸν, ἀναίτιον ὂν αἰτιᾶσθαι· ἀλλὰ τὸ δυνάμενον καὶ καλῶς τούτοις χρῆσθαι

1 ἀπευσίας MS.

καὶ κακῶς, ἀφ' ὧν ἂν ἕληται καθ' αὑτό. τοῦτο δέ ἐστι νοῦς ἀνθρώπου καὶ κριτήριον, ἐλεύθερον ἔχον ἐν ἑαυτῷ καὶ τὸ αὐτεξούσιον τῆς μεταχειρίσεως τῶν δοθέντων. ὥστε μὴ τὰ κτήματά τις ἀφανιζέτω μᾶλλον ἢ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, τὰ μὴ συγχωροῦντα τὴν ἀμείνω χρῆσιν τῶν ὑπαρχόντων· ἵνα καλὸς καὶ ἀγαθὸς γενόμενος καὶ τούτοις τοῖς χρήμασι χρῆσθαι δυνηθῇ καλῶς. τὸ οὖν ἀποτάξασθαι πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσι καὶ πωλῆσαι πάντα τὰ ὑπάρχοντα, τοῦτον τὸν τρόπον ἐκδεκτέον ὡς ἐπὶ τῶν ψυχικῶν παθῶν εἰρημένον.

15. Ἐγὼ γοῦν κἀκεῖνο φήσαιμ' ἂν ἐπειδὴ τὰ μὲν ἐντός ἐστι τῆς ψυχῆς, τὰ δὲ ἐκτός· κἂν μὲν ἡ ψυχὴ χρῆται καλῶς, καλὰ καὶ ταῦτα δοκεῖ· ἐὰν δὲ πονηρῶς, πονηρά. ὁ κελεύων ἀπαλλοτριοῦν τὰ ὑπάρχοντα, πότερον ταῦτα παραιτεῖται, ὧν ἀναιρεθέντων ἔτι τὰ πάθη μένει· ἢ ἐκεῖνα μᾶλλον, ὧν ἀναιρεθέντων καὶ τὰ κτήματα χρήσιμα γίνεται; εἰ τοίνυν ὁ ἀποβαλὼν τὴν κοσμικὴν περιουσίαν, ἔτι δύναται πλουτεῖν τῶν παθῶν, καὶ τῆς ὕλης

μὴ

dæ sunt; sed quod suo arbitratu, & à se illis bene aut male uti potest; mens scilicet humana ac judicii facultas, cui liberum sit qua ratione uti velit illi ad usum concessis. Nemo igitur divitias & opes, & non magis affectus ac perturbationes destruat, per quas non liceat uti facultatibus in bonum virtutis; quo nimirum bonus quis ac probus effectus, his quoque divitiis ac pecuniis probe exque honesti ratione uti possit. Quod igitur cunctis opibus renunciare jubemur, & ut quæ in censu sunt, omnia vendamus; in hunc modum intelligendum est, ut de affectibus animi ac perturbationibus dictum accipiatur.

XV. Ego certe illud etiam addiderim. Quandoquidem alia quidem extra animum, alia intus inque anima sunt; ac siquidem animus illis bene honesteque utatur, illis quoque bona honestaque videntur; sin autem male, mala: num quæso qui facultates abalienare jubet, has magis repudiat, quibus sublatis adhuc vitia manent ac perturbationes; an vero illas, quibus peremtis ipsæ quoque utiles divitiæ fiant? Siquidem igitur abjectis quis secularis fastus divitiis, vitiorum adhuc ac affectuum segete dives esse

 potest,

poteſt, tametſi terrena ſubſtantia ei non ſuppetit (cupiditas enim quod ſuum eſt agit, animumque velut præfocat angitq; & premit, alumniſque ac inolitis deſideriis accendit) nihil plane ei profuit, quod egenus divitiis factus eſt, qui vitiis & affectibus dives ſit. Non enim ea abjecit quæ abjicienda erant; ſed quæ promiſcui uſus: ac ſibi quidem ſervitia abſtulit, innatam vero libidinis vitiique materiam exteriori penuria ſuccendit. Renunciandum ergo facultatibus quæ noxiæ ſint, non iis rebus quæ ſi quis rectum uſum attenderit, conducere etiam poſſint. Conducunt vero quæ prudentia comite & ſobrietate ac pietate diſpenſantur. Porro ea ſubmovenda quæ noxia: quæ autem foris ſunt, ea nihil damni afferunt. Sic igitur Dominus etiam exteriorum uſum inſinuat, jubens ponere non ea, quibus vita ſuſtentatur; ſed quæ illis male utantur, ægritudines animi vitiaque ſeu affectus.

XVI. Horum copia ipſa quidem ſuppetens, cunctis mortifera eſt; & ſi pereat, ſalutis cauſa eſt. Ab ea mundam, hoc eſt, pauperem nudamque animam præſtare decet, ſicque jam Salvatorem audire dicentem: [a] *Veni, ſeque-*

[a] Marc. 10. 21.

μὴ παρούσης· ἡ γάρ τοι διάθεσις τὸ αὐτῆς ἐνεργεῖ καὶ τὸν λογισμὸν ἄγχει, καὶ πιέζει καὶ φλεγμαίνει ταῖς συντρόφοις ἐπιθυμίαις· οὐδὲν οὖν προὔργου γέγονεν αὐτῷ πτωχεύειν χρημάτων, πλουτοῦντι τῶν παθῶν. οὐ γὰρ τὰ ἀπόβλητα ἀπέβαλεν, ἀλλὰ τὰ ἀδιάφορα· καὶ τῶν μὲν ὑπηρετικῶν ἑαυτὸν περιέκοψεν, ἐξέκαυσε δὲ τὴν ὕλην τῆς κακίας τὴν ἔμφυτον τῇ τῶν ἐκτὸς ἀπορίᾳ. ἀποτακτέον οὖν τοῖς ὑπάρχουσι τοῖς βλαβεροῖς, οὐχὶ τοῖς, ἐὰν ἐπιστῆναί τις τὴν ὀρθὴν χρῆσιν, καὶ συνωφελεῖν δυναμένοις. ὠφελεῖ δὲ τὰ μετὰ φρονήσεως καὶ σωφροσύνης καὶ εὐσεβείας οἰκονομούμενα. ἀπωστέα δὲ καὶ ἐπιζήμια· τὰ δὲ ἐκτὸς, οὐ βλάπτει. οὕτως οὖν ὁ κύριος καὶ τὴν τῶν ἐκτὸς χρείαν εἰσάγει, κελεύων ἀποθέσθαι οὐ τὰ βιωτικὰ, ἀλλὰ τὰ τούτοις κακῶς χρώμενα· ταῦτα δ' ἦν τὰ τῆς ψυχῆς ἀρρωστήματα καὶ τὰ πάθη.

16. Ὁ τούτων πλοῦτος παρὼν, μὲν ἅπασι θανατηφόρος· ἀπολλύμενος δὲ, σωτήριος. οὗ δεῖ καθαρεύουσαν, τουτέστι πτωχεύουσαν καὶ γυμνὴν τὴν ψυχὴν παρασχομένους, οὕτως ἤδη τοῦ σωτῆρος ἀκοῦσαι λέγοντος· δεῦρο

ἀκολούθει μοι. ὁδὸς γὰρ αὐτὸς ἤδη τῷ καθαρῷ τὴν καρδίαν γίνεται· εἰς δὲ ἀκάθαρτον ψυχὴν, θεοῦ χάρις οὐ παρεισδύεται. ἀκάθαρτος δὲ ἡ πλουτοῦσα τῶν ἐπιθυμιῶν, καὶ ὠδίνουσα πόλλοις ἔρωσι καὶ κοσμικοῖς. ὁ μὲν γὰρ ἔχων κτήματα καὶ χρυσὸν καὶ ἄργυρον, καὶ οἰκείας ὡς θεοῦ δωρεὰς· καὶ τῷ τε διδόντι θεῷ λειτουργῶν ἀπ' αὐτῶν εἰς ἀνθρώπων σωτηρίαν· καὶ εἰδὼς, ὅτι ταῦτα κέκτηται διὰ τοὺς ἀδελφοὺς μᾶλλον ἢ ἑαυτόν· καὶ κρείττων ὑπάρχων τῆς κτήσεως αὐτῶν, μὴ δοῦλος ὧν κέκτηται, μηδὲ ἐν τῇ ψυχῇ ταῦτα περιφέρων, μηδὲ ἐν τούτοις ὁρίζων καὶ περιγράφων τὴν ἑαυτοῦ ζωὴν, ἀλλά τι καὶ καλὸν ἔργον καὶ θεῖον ἀεὶ διαπονῶν· κἂν ἀποστερηθῆναι δέῃ ποτὲ τούτων, δυνάμενος ἵλεῳ τῇ γνώμῃ, καὶ ἀπαλλαγὴν αὐτῶν ἐνεγκεῖν ἐξ ἴσου, καθάπερ καὶ τὴν περιουσίαν· οὗτός ὁ μακαριζόμενος ὑπὸ τοῦ κυρίου, καὶ πτωχὸς τῷ πνεύματι λαλούμενος, κληρονόμος ἕτοιμος οὐρανοῦ βασιλείας, οὐ πλούσιος ζῆσαι μὴ δυνάμενος.

17. Ὁ δὲ ἐν τῇ ψυχῇ τὸν πλοῦτον φέρων, καὶ ἀντὶ θεοῦ πνεύματος ἐν τῇ καρδίᾳ χρυσὸν φέρων ἢ ἀγρὸν, καὶ τὴν κτῆσιν ἄμετρον

ἀεὶ

re me. Via enim ipſe tunc fit, habenti cor purum: in impuram autem animam, Dei gratia non ſubit. Impura autem eſt quæ deſideriis dives, multiſque amoribus, iiſque ſecularibus fœta eſt atque parturit. Nam qui poſſeſſionibus locuples, aurumque & argentum & domos tanquam Dei dona habet, Deoque largitori in hominum ſalutem ex eis obſequitur; novitque fratrum potius cauſa, quam in ſui gratiam hæc à ſe poſſideri; animoque quam pro illorum poſſeſſione præſtantior, non ut ſervus hiſque mancipatus, ea poſſidet; neque animo circumfert, nec eis vitam ſuam definit ac circumſcribit, ſed & honeſti aliquid operis atque divini in laboris partem ſemper aſſumit, & ſi quando neceſſe fuerit illis privari, placido animo parique hilaritate eorum jacturam ferre poteſt ac abundantiam; hic ille eſt qui à Domino *a* beatus prædicatur, & pauper Spiritu vocatur, expeditus hæres regni cœlorum, non qui divitiarum impatiens earum cultu vivere non poteſt.

XVII. At qui fert opes in animo, & loco Spiritus Dei fert aurum in corde ſive agrum, nulloque iis adhibito modo prædia & poſſeſſiones ſem-

a Matt. 5. 3.

per

per auget,ac quotidie alia pluraque animo cogitat,in terrâ pronus cernuusque, ac mundi laqueis irretitus,qui terra sit & in terram reversurus sit; unde is regni cœlorum desiderio accendatur ac ejus cura affici possit; homo scilicet, qui non cor, sed agrum aut metallum gerat,quem plane necesse sit in iis deprehendi, quorum amore captus existit. [a] Ubi enim est mens hominis, ibi & thesaurus ejus est. Duplicem porro thesaurum novit Dominus, alterum bonum; [b] *Bonus* enim *homo de bono thesauro cordis sui profert bonum*: alterum malum, *Malus* enim *de malo thesauro profert malum*: *ex abundantia enim cordis os loquitur*. Quemadmodum igitur thesaurus non unus apud eum, velut etiam se res in nobis habet, quo scilicet inopinato invento, ingens lucrum ostendenti præstatur; sed & alius est nullius frugis, nihilque expetendus, infaustæ possessionis atque damnosus: sic sunt quoque bonorum, deque malorum genere,divitiæ; siquidem divitias & thesaurum haud inter se natura dirimi scimus. Ac quidem erant divitiæ merito possidendæ ac amplexandæ, itemque ne dignæ quidem quæ possideantur ac respuendæ. Ad eundem modum etiam paupertas spiri-

a Matt. 6.21. b 12.35.

ἀεὶ ποιῶν, καὶ ἑκάστοτε τὸ πλεῖον βλέπων, κάτω νενευκὼς καὶ τοῖς τοῦ κόσμου θηράτροις πεπεδημένος, γῆ ὢν καὶ εἰς γῆν ἀπελευσόμενος, πόθεν δύναται βασιλείας οὐρανῶν ἐπιθυμῆσαι καὶ φροντίσαι, ἄνθρωπος οὐ καρδίαν, ἀλλὰ ἀγρὸν ἢ μέταλλον φορῶν, ἐν τούτοις εὑρεθησόμενος ἐπάναγκες ἐν οἷς εἵλετο; ὅπου γὰρ ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου, ἐκεῖ καὶ ὁ θησαυρὸς αὐτοῦ. θησαυροὺς δή γε ὁ κύριος οἶδε διττούς· τὸν μὲν ἀγαθόν, ὁ γὰρ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας προφέρει τὸ ἀγαθόν. τὸν δὲ πονηρόν, ὁ γὰρ κακὸς ἐκ τοῦ κακοῦ θησαυροῦ προφέρει τὸ κακόν, ὅτι ἐκ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας τὸ στόμα λαλεῖ. ὥσπερ οὖν θησαυρὸς οὐχ εἷς παρ᾽ αὐτῷ· καθὸ καὶ παρ᾽ ἡμῖν, ὁ τὸ αἰφνίδιον μέγα κέρδος ἐν εὑρέσει διδοὺς, ἀλλὰ καὶ δεύτερος ὁ ἀκερδὴς καὶ ἄζηλος καὶ δύσκτητος καὶ ἐπιζήμιος, οὕτω καὶ πλοῦτος ὁ μέν τις ἀγαθῶν, ὁ δὲ κακῶν· εἴ γε τὸν πλοῦτον καὶ τὸν θησαυρὸν οὐκ ἀπηρτημένους ἴσμεν ἀλλήλων τῇ φύσει. καὶ ὁ μέν τις πλοῦτος κτητὸς ἂν εἴη καὶ περίβλητος, ὁ δὲ ἄκτητος καὶ ἀπόβλητος. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ πτωχεία μακαριστὴ μὲν ἡ τινα-

πνευματική· διὸ καὶ προστέθεικεν ὁ Ματθαῖος, μακάριοι οἱ πτωχοί· πῶς; τῷ πνεύματι. καὶ πάλιν, μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην τοῦ θεοῦ. οὐκοῦν ἄθλιοι οἱ ἐναντίοι πτωχοί, θεοῦ μὲν ἄμοιροι, ἀμοιρότεροι δὲ τῆς ἀνθρωπίνης κλήσεως, ἄγευστοι δὲ δικαιοσύνης θεοῦ.

18. Ὥστε τοὺς πλουσίους [1] μαθηματικῶς ἀκουστέον, τοὺς δυσκόλως εἰσελευσομένους εἰς τὴν βασιλείαν, μὴ σκαιῶς μηδὲ ἀγροίκως μηδὲ σαρκικῶς. οὐ γὰρ οὕτω λέλεκται, οὐδὲ ἐπὶ τοῖς ἐκτὸς ἡ σωτηρία, οὔτε εἰ πολλὰ οὔτε εἰ ὀλίγα ταῦτα, ἢ μικρὰ ἢ μεγάλα, ἢ ἔνδοξα ἢ ἄδοξα, ἢ εὐδόκιμα ἢ ἀδόκιμα· ἀλλ' ἐπὶ τῇ τῆς ψυχῆς ἀρετῇ, πίστει, καὶ ἐλπίδι, καὶ ἀγάπῃ, καὶ φιλαδελφίᾳ, καὶ γνώσει, καὶ πρᾳότητι, καὶ ἀτυφίᾳ καὶ ἀληθείᾳ, ὧν ἆθλον ἡ σωτηρία. οὐδὲ γὰρ διὰ κάλλος σώματος ζήσεταί τις, ἢ τοὐναντίον ἀπολεῖται· ἀλλ' ὁ μὲν τῷ δοθέντι σώματι, ἁγνῶς καὶ κατὰ θεὸν χρώμενος, ζήσεται. ὁ δὲ φθείρων τὸν ναὸν θεοῦ, φθαρήσεται. δύναται δέ τις καὶ αἰσχρὸς ἀσελγαίνειν, καὶ καλὸς σω-

1 Forte πνευματικῶς, aut μεμελημένως.

φρονεῖν.

spiritalis quidem beata prædicanda; unde & adjecit Matthæus, a *Beati pauperes.* Quo id modo? Nimirum *pauperes spiritu.* Ac rursus, b *Beati qui esuriunt & sitiunt justitiam Dei.* Igitur miseri pauperes contrariæ indolis, qui Dei expertes magisque expertes humanarum facultatum, Dei justitiam ne quidem delibarunt.

XVIII. Divites ergo qui difficile intrabunt in regnum cœlorum subtilius ac erudite intelligendi, non pravo sensu rusticiusque ac carnali intellectu. Non enim ita dictum est, nec in eis quæ foris sunt salus posita est, sive illa multa sive pauca sint, sive parva sive magna, sive laude clara sive obscura, sive probata sive reproba; sed in animi virtute, fide, spe & caritate; fraterno amore & scientia & mansuetudine & modestia & veritate, quorum præmium salus est. Neque enim vivet quispiam quod pulcro sit corpore, aut contra, peribit; sed qui caste exque divinis rationibus utitur concesso corpore, is vivet; c qui vero Dei templum corrumpit, disperdetur. Potest vero quis etiam deformis indulgere libidini, & qui

a Matt. 5. 3. b v. 6. c 1 Cor. 3. 17.

pul-

pulcher ſit, ſtudere caſtitati. Neque robur moleſque ac proceritas corporis vitam afferunt, nec membrum aliquod dat perniciem; ſed cauſam in utrumque præbet, quæ his anima utitur. a Suſtine, inquit, ſi quis te in faciem cædit; cui & robuſtus & proſpera utens valetudine obaudire poteſt; & contra quis infirmus mentis petulantia, ejus tranſgreſſor eſſe. Sic & rurſus egenus quidam & inops, cupiditatibus ebrius extiterit, quique divitiis affluat, ſobrius egenus voluptatum: nempe obſequendi animo ſedulus, cordatus, mundus, caſtigatus. Si igitur quod potiſſimum primumque vitam eſt habiturum, anima eſt, eiq; vitam præſtat, quæ illi virtus quaſi adnaſcitur atque comes eſt, mortiſque interitu vitam perimit; aperte conſtat, ipſam tum eorum egenam quæ quis divitiis labefactat, incolumem fore; tum iis affluentem quæ ex divitiis proclive inoleſcunt, interitu mergendam. Nec jam alibi quam in animæ ipſo ſtatu & affectione, ut Deo obſequatur mundamque ſe præbeat, & ut tranſgrediendo mandata, vitium ac malitiam colligat, cauſam quæramus cur hæc ita utrinque eveniant.

a Matt. 5. 39. Luc. 6, 29. 2 Cor. 11. 20.

XIX. Verc

φρονεῖν. οὐδὲ ἰσχὺς καὶ σώματος μέγεθος ζωοποιεῖ, οὐδὲ τῶν μελῶν οὐδὲν ἀπόλλυσιν· ἀλλ' ἡ τούτοις ψυχὴ χρωμένη τὴν αἰτίαν ἐφ' ἑκατέραν παρέχεται. ὑπόφερε γοῦν, φησί, παιόμενος τὸ πρόσωπον· ὅπερ δύναται καὶ ἰσχυρός τις ὢν καὶ εὐεκτῶν ἐπακοῦσαι, καὶ πάλιν ἀσθενικός τις ὢν ἀκρασίᾳ γνώμης παραβῆναι. οὕτω καὶ ἄπορός τις αὖ καὶ ἄβιος εὑρεθείη ποτ' ἂν μεθύων ταῖς ἐπιθυμίαις, καὶ χρήμασι πλούσιος, νήφων καὶ πτωχεύων ἡδονῶν, πεπεισμένος, συνετός, καθαρός, κεκολασμένος. εἰ τοίνυν ἐστὶ τὸ ζησόμενον μάλιστα καὶ πρῶτον ἡ ψυχή, καὶ περὶ ταύτην ἀρετὴ μὲν φυομένη σώζει, κακία δὲ θανατοῖ· δῆλον ἤδη σαφῶς, ὅτι αὐτὴ καὶ πτωχεύουσα ὧν ἄν τις ὑπὸ[1] πλούτου διαφθείρει, σώζεται, καὶ πλουτοῦσα τούτων, ὡς ἐπιτρίβει πλοῦτος, θανοῦται. καὶ μηκέτι ζητῶμεν ἀλλαχοῦ τὴν αἰτίαν τοῦ τέλους, πλὴν ἐν τῇ τῆς ψυχῆς καταστάσει καὶ διαθέσει πρὸς τὴν ὑπακοὴν θεοῦ καὶ καθαρότητα, πρὸς τὴν παράβασιν ἐντολῶν καὶ κακίας συλλογήν.

1 Τούτου MS.

19. Ὁ μὲν ἄρα ἀληθῶς καὶ καλῶς ἐστιν ὁ τῶν ἀρετῶν πλούσιος καὶ πάσῃ τύχῃ χρῆσθαι ὁσίως καὶ πιστῶς δυνάμενος· ὁ δὲ νόθως πλούσιος, ὁ κατὰ σάρκα πλούσιος, καὶ τὴν ζωὴν εἰς τὴν ἔξω κτῆσιν μετενηνοχὼς τὴν παρερχομένην καὶ φθειρομένην, καὶ ἄλλοτε ἄλλου γινομένην, καὶ ἐν τῷ τέλει μηδενὸς μηδαμῇ. πάλιν αὖ καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ γνήσιος πτωχὸς, καὶ νόθος ἄλλος πτωχὸς καὶ ψευδώνυμος. ὁ μὲν κατὰ πνεῦμα πτωχὸς, τὸ ἴδιον, ὁ δὲ κατὰ κόσμον, τὸ ἀλλότριον. τῷ δὴ κατὰ κόσμον πτωχῷ καὶ πλουσίῳ κατὰ τὰ πάθη, ὁ κατὰ πνεῦμα οὐ πτωχὸς καὶ κατὰ θεὸν πλούσιος, ἀπόστηθι, φησὶ, τῶν ὑπαρχόντων ἐν τῇ ψυχῇ σου κτημάτων ἀλλοτρίων, ἵνα καθαρὸς τῇ καρδίᾳ γενόμενος ἴδῃς τὸν θεόν· ὅπερ καὶ δι' ἑτέρας φωνῆς ἐστιν, εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, καὶ πῶς αὐτῶν ἀποστῇς; πωλήσας. Τί οὖν; χρήματα ἀντὶ κτημάτων λάβῃς; ἀντίδοσιν πλούτου περιποιησάμενος, ἐξαργυρίσας τὴν φανερὰν οὐσίαν; οὐδαμῶς. ἀλλὰ ἀντὶ τῶν προτέρων ἐνυπαρχόντων τῇ ψυχῇ, ἣν σῶσαι ποθεῖς, ἀντεισαγόμενος ἕτερον πλοῦτον θεοποιὸν καὶ

ζωῆς

XIX. Vere igitur probeque dives est, qui fretus virtutibus est & quavis fortuna sancte & fide uti potest: falso autem dives, qui carne dives est, vitamque transtulit ad exteriorem substantiam quæ præterit atque interit, ac quandoque in alterius censum transit, & ad extremum nullius plane existit. Rursus eadem ratione est & verus pauper, & spurius alius falsique nominis pauper existit: quorum nempe alius pauper spiritu fit, quod est proprium; alius seculari fastu, quod alienum. Mundi igitur fastu pauperi, ac qui dives vitiis sit, non qui spiritu pauper, & secundum Deum dives existat, recede, ait, ab his, quas in animo possides, alienis facultatibus, ut mundo corde evadens videas Deum; quod & alia verborum forma est, ut intres in regnum cœlorum. Quonam vero modo ab eis recesseris? Vendendo. Quid ergo? Ita nimirum ut prædiorum pretio pecuniam recipias? Nempe opes opibus commutando, conflata quæ in oculos incurrit substantia? Nequaquam. Sed ita ut loco earum, quæ animo ante inerant, quem esse salvum cupis, alias divitias deificas vitæque æternæ pararias (ex Divini scilicet ratione mandati consertos a-

nimi affectus) inferas; pro quibus erit tibi merces ac perpetuus honor & ſalus æternaque incorruptio. In hunc modum recte vendis quæ poſſides, multa illa & ſuperflua, & quæ tibi cœlum occludunt, cum illis commutans, quæ ſalutem afferre poſſint. Illa habeant carnali ritu pauperes & qui his indigeant: tu vero ſpiritalibus eorum loco receptis divitiis, theſaurum in cœlis habeas.

XX. Hæc per metaphoram dicta non intelligens ille multis pecuniis locuples & homo legalis; neque ut poſſit idem & pauper eſſe & dives, & habere pecunias & non habere, necnon uti ſeculo & non uti, abiit triſtis & mœrens, relicta vitæ ſorte, quam ſolummodo cupere, ac non etiam aſſequi potuit; qui ſibi nimirum quod arduum erat, impoſſibile reddiderit. Arduum namque ac difficile non circumduci animum & labefactari, affluentium bonorum floridaque ſpecie præſtigio prope obrepentium conſpicuo cenſu ac divitiis; non tamen impoſſibile, cum his etiam nanciſci ſalutem ſi quis ab iis opibus quæ in ſenſum cadunt, ad eos ſe transferat, quæ in mente intelliguntur, Deoque docente

ζωῆς χορηγὸν αἰωνίου, τὰς κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ διαθέσεις· ἀνθ' ὧν σοι περιέσται μισθὸς καὶ τιμὴ διηνεκής, καὶ σωτηρία, καὶ αἰώνιος ἀφθαρσία. οὕτω καλῶς πωλεῖς τὰ ὑπάρχοντα, τὰ πολλὰ καὶ περισσά, καὶ ἀποκλείοντά σοι τοὺς οὐρανούς, ἀντικαταλλασσόμενος αὐτῶν τὰ σῶσαι δυνάμενα. ἐκεῖνα ἐχέτωσαν οἱ σαρκικοὶ πτωχοὶ καὶ τούτων δεόμενοι· σὺ δὲ τὸν πνευματικὸν πλοῦτον ἀντιλαβὼν ἔχοις ἂν ἤδη θησαυρὸν ἐν οὐρανοῖς.

20. Ταῦτα μὴ συνιεὶς κατὰ τρόπον ὁ πολυχρήματος καὶ ἔννομος ἄνθρωπος, μηδὲ ὅπως ὁ αὐτὸς καὶ πτωχὸς δύναται εἶναι καὶ πλούσιος, καὶ ἔχειν τὰ χρήματα καὶ μὴ ἔχειν, καὶ χρῆσθαι τῷ κόσμῳ καὶ μὴ χρῆσθαι, ἀπῆλθε στυγνὸς καὶ κατηφής, λιπὼν τὴν τάξιν τῆς ζωῆς, ἧς ἐπιθυμεῖν μόνον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τυχεῖν ἠδύνατο, τὸ δύσκολον ποιήσας ἀδύνατον αὐτὸς ἑαυτῷ. δύσκολον γὰρ ἦν μὴ περιάγεσθαι, μηδὲ καταστρέφεσθαι τὴν ψυχὴν ἀπὸ τῶν προσόντων ἀβρῶν τῷ προδήλῳ πλούτῳ καὶ ἀνθηρῶν γοητευμάτων, οὐκ ἀδύνατον δὲ καὶ ἐν τούτῳ λαβέσθαι σωτηρίας, εἴ τις ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ αἰσθητοῦ πλούτου ἐπὶ τὸν νοητὸν καὶ θεοδίδακτον μετα-

γάγοι, καὶ μάθοι τοῖς ἀδιαφόροις χρῆσθαι καλῶς καὶ ἰδίως, καὶ ὡς ἂν εἰς ζωὴν αἰώνιον ὁρμῷτο. καὶ οἱ μαθηταὶ δὲ τὸ πρῶτον μὲν καὶ αὐτοὶ περιδεεῖς καὶ καταπληγεῖς γεγόνασιν. ἀκούσαντες τί δήποτε; ἆρά γε ὅτι χρήματα καὶ αὐτοὶ ἐκέκτηντο πολλά; ἀλλὰ καὶ αὐτὰ ταῦτα τὰ δικτύδια καὶ ἄγκιστρα, καὶ τὰ ὑπηρετικὰ σκαφίδια ἀφῆκαν πάλαι, ἅπερ ἦν αὐτοῖς μόνα. τί οὖν φοβηθέντες λέγουσι, τίς δύναται σωθῆναι; καλῶς ἤκουσαν, καὶ ὡς μαθηταὶ, τοῦ παραβολικῶς καὶ ἀσαφῶς λεχθέντος ὑπὸ τοῦ κυρίου, καὶ ᾔσθοντο τοῦ βάθους τῶν λόγων. ἕνεκα μὲν οὖν χρημάτων ἀκτημοσύνης εὔελπιδες ἦσαν πρὸς σωτηρίαν. ἐπειδὴ δὲ συνῄδεσαν ἑαυτοῖς μήπω τὰ πάθη τέλεον ἀποτιθεμένοις· ἀρτιμαθεῖς γὰρ ἦσαν καὶ νεωστὶ πρὸς τοῦ σωτῆρος ἠνδρολογημένοι, περισσῶς ἐξεπλήττοντο, καὶ ἀπεγίνωσκον ἑαυτοὺς οὐδέν τι ἧττον ἐκείνου τοῦ πολυχρημάτου καὶ δεινῶς τῆς κτήσεως περιεχομένου, ἥν γε προέκρινε ζωῆς αἰωνίου. ἄξιον οὖν ἦν τοῖς μαθηταῖς φόβου παντὸς, εἰ καὶ ὁ χρήματα κεκτημένος καὶ ὁ τῶν πάθων

ἔγκυος

docente noſcuntur; noveritque bene uti illis quæ promiſcui uſus ſunt propriaque illi ratione, & ut animi deſiderio ad vitam æternam enitatur. Quin & diſcipuli, illi quidem primum timore perculſi ac attoniti ſunt. Quo nempe audito? Num quod ipſi quoque multas pecunias habebant? Verum ipſa quoque vilia retia hamoſque ac piſcatorias ſcaphas lintreſque jam olim reliquerant, quæ ſola illis in cenſu erant. Quid ergo timentes aiunt, [a] *Et quis poteſt ſalvus fieri*? Præclare audierant, & ut diſcipuli, quod per parabolam ſenſuque obſcuriore à Domino dictum fuerat, ac ſententiæ altitudinem intellexerant. Et quidem quod attinet ad pecuniarum abdicationem, bona ſpe conſequendæ ſalutis freti erant: quod vero necdum ſe perfecte affectus vitiaque exuiſſe ſibi conſcii erant (quippe nuper diſciplina imbuti recenſque à Salvatore in familiam aſciti) ſupra modum animis perculſi erant, ſuamque ipſi ſalutem, haud ſecus ac divitis illius habentis multas pecunias, direque animo rei familiaris addicti (quam & vitæ æternæ prætulerat) in deſperatis habebant. Magno itaque illis timore dignum videbatur, ſi tum is qui pecunias haberet, tum

[a] Marc. 10. 26.

tum qui affectibus gravidus esset, in divitum censu habendi essent, ipsique perinde regno cœlorum ejiciendi forent. Animas enim immunes ab affectibus ac labe puras manet salus.

XXI. Dominus vero respondit: a *Quod est impossibile apud homines, est possibile Deo.* Et hoc rursus magnæ sapientiæ plenum est; idcirco nimirum quod homo ipse à se, suaque virtute operam ponens, studensque ac laborans ut compressis affectibus tranquilli animi fiat, nihil inde præstat: sin autem ejus desiderio vehementius inardescat, diligentiamque omnem adhibeat, adjuncta illi Divina virtute evadet votorum compos. Deus namque volentibus animis aspirat. Sin autem à cœpta animi alacritate abscesserint, etiam datus à Deo Spiritus contrahitur. Invitis enim salutem afferre, ejus est qui vim afferat; volentibus autem libero animi proposito, ejus qui liberaliter indulgeat. Nec dormientium & in deliciis agentium est regnum cœlorum; b *sed violenti rapiunt* illud. Hæc enim sola bona violentia, Deo vim inferre, atque à Deo vitam rapere. Qui autem novit eos, qui stre-

a Luc. 18. 27. b Matt. 11. 12.

nue

γκυος ὤν, ἐπλέτουν, καὶ αὐτοὶ παραπλησίως ἀπελαθήσονται οὐρανῶν. ἀπαθῶν γὰρ καὶ καθαρῶν ψυχῶν ἐστιν ἡ σωτηρία.

21. Ὁ δὲ κύριος ἀποκρίνεται· διότι τὸ ἐν ἀνθρώποις ἀδύνατον, δυνατὸν θεῷ. Πάλιν καὶ τοῦτο μεγάλης σοφίας μεστόν ἐστιν· ὅτι καθ' αὐτὸν μὲν ἀσκῶν καὶ διαπονούμενος ἀπάθειαν ἄνθρωπος, οὐδὲν ἀνύει· ἐὰν δὲ γένηται δῆλος ὑπερεπιθυμῶν τούτου καὶ διεσπουδακώς, τῇ προσθήκῃ τῆς τοῦ θεοῦ δυνάμεως περιγίνεται. βουλομέναις μὲν γὰρ ὁ θεὸς ταῖς ψυχαῖς συνεπιπνεῖ. εἰ δὲ ἀποσταῖεν τῆς προθυμίας, καὶ τὸ δοθὲν ἐκ θεοῦ πνεῦμα συνεστάλη. τὸ μὲν γὰρ ἄκοντας σώζειν, ἐστὶ βιαζομένου· τὸ δὲ αἱρουμένους, χαριζομένου. οὐδὲ τῶν καθευδόντων καὶ βλακευόντων ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ, ἀλλ' οἱ βιασταὶ ἁρπάζουσιν αὐτήν. αὕτη γὰρ μόνον βία καλή, θεὸν βιάσασθαι, καὶ παρὰ θεοῦ ζωὴν ἁρπάσαι. ὁ δὲ γνοὺς τοὺς βεβαίως, μᾶλλον δὲ βιαίως ἀντεχομένους,

τεχομένοις, συνεχώρησεν, εἶξεν. χαίρει γὰρ ὁ θεὸς τὰ τοιαῦτα ἡττώμενος. τοιγάρτοι τούτων ἀκούσας ὁ μακάριος πέτρος, ὁ ἐκλεκτὸς, ὁ ἐξαίρετος, ὁ πρῶτος τῶν μαθητῶν, ὑπὲρ οὗ μόνου καὶ ἑαυτοῦ τὸν φόρον ὁ σωτὴρ ἐκτελεῖ, ταχέως ἥρπασε καὶ συνέβαλε τὸν λόγον· καὶ τί φησιν; ἴδε ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα, καὶ ἠκολουθήσαμέν σοι. τὰ δὲ πάντα εἰ μὲν τὰ κλήματα τὰ ἑαυτοῦ λέγει, τέσσαρας ὀβολοὺς ἴσως τοῦ ὅλου καταλιπὼν μεγαλύνεται, καὶ τούτων ἀνταξίαν ἀποφαίνων ἂν λάθοι τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. εἰ δὲ ἅπερ ἄρτι νῦν ἐλέγομεν τὰ παλαιὰ τὰ κλήματα, καὶ ψυχικὰ νοσήματα ἀποῤῥίψαντες, ἕπονται κατ' ἴχνος τῷ διδασκάλῳ, τοῦτ' ἀνάπτοιτο ἤδη τοῖς ἐν οὐρανοῖς ἐγγραφησομένοις. οὕτω γὰρ ἀκολουθεῖν ὄντως τῷ σωτῆρι ἀναμαρτησίαν καὶ τελειότητα τὴν ἐκείνου μετερχόμενον, καὶ πρὸς ἐκείνην ὥσπερ κάτοπτρον κοσμοῦντα καὶ ῥυθμίζοντα τὴν ψυχὴν, καὶ πάντα διὰ πάντων ὁμοίως διατεθέντα.

22. Αποκριθεὶς δὲ ὁ ἰησοῦς εἶπεν· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὃς ἂν ἀφῇ τὰ ἴδια, καὶ γονεῖς

καὶ

nue ac firmiter, imo qui violenter rei incumbunt, ejus copiam facit ceditque; gaudet enim Deus in his se vinci. Itaque cum hæc audiſſet beatus Petrus, electus ille & eximius, princeps ille diſcipulorum, [a] pro quo uno & ſeipſo Dominus tributum pendit; ſermonem confeſtim rapuit vimque ejus comprehendit. Quid vero ait? [b] *Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te.* Porro omnia, ſi ea dicat quæ in cenſu habebat, relictis forſitan quæ tota ſubſtantia eſſet, quatuor obolis, magnifice glorietur, imprudenſque dignum horum præmium vicemque regnum cœlorum pronunciet. Sin autem quas hactenus memoravimus, veteribus ſpiritualibus quaſi facultatibus animique ægritudinibus atque vitiis projectis, magiſtri veſtigia ſequuntur; id vero jam illis connectat, qui cœlis aſcribendi ſunt. Sic enim revera præſtatur ut Salvatorem ſequatur, qui illius ab omni immunem noxa vitam colat ac perfectionem, quique in illam velut ſpeculum contuendo animum perornet componatque, ac in omnibus pares illi mores prorſus induat.

XXII. [c] *Reſpondens autem Jeſus, ait: Amen dico vobis, qui reliquerit propria,*

[a] Matt. 17. 26. [b] 19. 28. [c] Marc. 10. 29.

&

& parentes & fratres & pecunias propter me & propter Evangelium, recipiet centies tantum. At neque hoc vos turbet, nec quod adhuc durioribus verbis alio loco editum eſt, [a] *Qui non odit patrem & matrem & filios, adhuc autem & animam ſuam, non poteſt eſſe meus diſcipulus.* Non enim præcepit odium & divortium à cariſſimis Deus pacis, qui & inimicos diligere jubeat. Quod ſi inimici diligendi ſunt pari etiam ratione ab eis aſcendendo, qui ſunt genere conjunctiſſimi; aut ſi odio habendi affines & cognati, potiori ratione rejiciendos inimicos deſcendendo ratio edocet. Proinde alia aliam ſententiam liquido deſtruit. At non invicem deſtruunt, neque ulla re adverſantur, autve prope deſtruunt. Ex eodem quippe affectu & animo, eademque regula patrem odio habeat amando inimicum, qui nec inimicū ulciſcatur, neq; patrem plus Chriſto vereatur. In illo quidem verbo odium reſecat & voluntatem inferendi mala, in hoc vero nimiam in conjunctos reverentiam, dum hæc ſaluti officiat. Si ergo infidelis cuipiam pater aut filius aut frater extiterit, atque horum quilibet fidei vitæque in cœlis conſequendæ

[a] Luc. 14. 26.

impedi-

καὶ ἀδελφοὺς, καὶ χρήματα ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ ἕνεκεν τοῦ εὐαγγελίου, ἀπολήψεται ἑκατονταπλασίονα. ἀλλὰ μηδὲ τοῦθ' ὑμᾶς ἐπιταρασσέτω, μηδὲ τὸ ἔτι σκληρότερον ἀλλαχοῦ ταῖς φωναῖς ἐξενηνεγμένον, ὃς οὐ μισεῖ πατέρα καὶ μητέρα καὶ παῖδας, προσέτι δὲ καὶ τὴν ψυχὴν ἑαυτοῦ, ἐμὸς μαθητὴς εἶναι οὐ δύναται. οὐ γὰρ εἰσηγεῖται μῖσος καὶ διάλυσιν ἀπὸ τῶν φιλτάτων ὁ τῆς εἰρήνης θεὸς, ὅ γε καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἀγαπᾷν παραινῶν. εἰ δὲ τοὺς ἐχθροὺς ἀγαπητέον, ἀνάλογον ἀπ' ἐκείνων ἀνιόντι καὶ τοὺς ἐγγυτάτω γένους· ἢ εἰ μισητέον τοὺς πρὸς αἵματος, πολὺ μᾶλλον τοὺς ἐχθροὺς ἀποβάλλεσθαι κατιὼν ὁ λόγος διδάσκει. ὥστε ἀλλήλους ἀναιροῦντες ἐλέγχοιντ' ἂν οἱ λόγοι. ἀλλ' οὐδ' ἀναιροῦσιν, οὐδ' ἐγγύς. ἀπὸ γὰρ τῆς αὐτῆς γνώμης καὶ διαθέσεως καὶ ἐπὶ τῷ αὐτῷ ὅρῳ πατέρα μισοίη τις ἂν ἐχθρὸν ἀγαπῶν, ὁ μήτε ἐχθρὸν ἀμυνόμενος, μήτε πατέρα χριστοῦ πλέον αἰδούμενος. ἐν ἐκείνῳ μὲν γὰρ τῷ λόγῳ μῖσος ἐκκόπτει καὶ κακοποιΐαν, ἐν τούτῳ δὲ τὴν πρὸς τὰ σύντροφα δυσωπίαν, εἰ βλάπτοι πρὸς σωτηρίαν. εἰ γοῦν ἄθεος εἴη τινὶ πατὴρ, ἢ υἱὸς, ἢ ἀδελφὸς, καὶ κώλυμα τῆς πίστεως γίνοιτο, καὶ

ἐμπόδιον τῆς ἄνω ζωῆς, τούτῳ μὴ συμφερέσθω, μηδὲ ὁμονοείτω, ἀλλὰ τὴν σαρκικὴν οἰκειότητα διὰ τὴν πνευματικὴν ἔχθραν διαλυσάτω.

23. Νόμισον εἶναι τὸ πρᾶγμα διαδικασίαν. ὁ μὲν πατήρ σοι δοκείτω παρεστὼς λέγειν· ἐγώ σε ἔσπειρα καὶ ἔθρεψα, ἀκολούθει μοι, καὶ συναδίκει, καὶ μὴ πείθου τῷ Χριστοῦ νόμῳ· καὶ ὅσα ἂν εἴποι βλάσφημος ἄνθρωπος καὶ νεκρὸς τῇ φύσει. ἑτέρωθεν δὲ ἄκουε τοῦ σωτῆρος. ἐγώ σε ἀνεγέννησα, κακῶς ὑπὸ κόσμου πρὸς θάνατον γεγεννημένον. ἠλευθέρωσα, ἰασάμην, ἐλυτρωσάμην· ἐγώ σοι δείξω θεοῦ πατρὸς ἀγαθοῦ πρόσωπον· μὴ κάλει σεαυτῷ πατέρα ἐπὶ γῆς· οἱ νεκροὶ τοὺς νεκροὺς θαπτέτωσαν, σὺ δέ μοι ἀκολούθει· ἀνάξω γάρ σε εἰς ἀνάπαυσιν ἀῤῥήτων καὶ ἀλήκτων ἀγαθῶν, ἃ μὴ ὀφθαλμὸς εἶδε, μήτε οὖς ἤκουσε, μήτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπων ἀνέβη, εἰς ἃ ἐπιθυμοῦσιν ἄγγελοι παρακύψαι, καὶ ἰδεῖν ἅπερ ἡτοίμασεν ὁ θεὸς τοῖς ἁγίοις ἀγαθὰ καὶ τοῖς φιλοῦσιν αὐτὸν τέκνοις. ἐγώ σου τροφεὺς ἄρτον ἐμαυτὸν διδοὺς, οὗ γευσάμενος οὐδεὶς ἔτι πεῖραν θανάτου λαμβάνει, καὶ πόμα

καθ᾽

impedimentum præstiterit; huic ne consentiat, aut cum illo concordiam habeat, sed spiritalis inimicitiæ causa carnalem necessitudinem diluat.

XXIII. Rem arbitrator litis esse contestationem. Hinc quidem videatur adstans pater dicere: *Ego te proseminavi, & enutrivi; sequere me, pariterque inique age, nec Christi legi obsequere*, ac quicquid aliud vir blasphemus & mortuus natura dixerit. Aliunde vero audi Salvatorem, *Ego te regeneravi, qui male à mundo mortis victima fuisses genitus: in libertatem asserui, sanavi, redemi. Ego Dei boni patris tibi vultum ostendam: noli patrem vocare super terram: mortui sepeliant mortuos: tu vero me sequere; sublimem enim ducam in requiem arcanorum, & quæ nemo eloqui queat, bonorum;* [a] *quæ oculus non vidit, nec auris audiat, nec in cor hominis ascenderunt,* [b] *in quæ desiderant angeli prospicere, & videre quæ præparavit Deus bona sanctis seque diligentibus filiis. Ego nutritius tuus, qui meipsum panem præbeam, quem qui gustaverit, nemo adhuc mortis periculum faciet; qui fun-*

a 1 Cor. 2. 9. *b* 1 Pet. 1. 12:

dam quotidie potum immortalitatis. Ego magister cœlo celsioris doctrinæ ac disciplinæ. Pro te cum morte certamen desudavi, ac cujus reus pœnæ eras ob patrata delicta Deoque negatam fidem & incredulitatis crimen, ego exsolvi. Qui hos utrinque sermones audias, pro te ipse esto judex, inque tuæ rem salutis ferto sententiam. Et si frater similia loquatur, & si filius, & si uxor, & si quivis alius, ante omnes Christus in te vincat; quippe cujus ille gratia in arenam descendat.

XXIV. Potes & pecuniis opponere. Dicito: *Sane non vetat Christus ne possessiones habeam, non invidet Dominus.* At vides illarum te vinci libidine, & à mentis statu ea te dimoveri? Dimitte, projice, odio habe, abrenuntia, fuge. [a] *Et si dexter oculus scandalizat te,* quam primum *erue eum.* Melius est cum uno oculo regnum Dei, quam integro ignis. Sive sit manus sive pes, sive anima, habe odio. Si enim hic Christi causa etiam pereat, futuro ævo ad vitam reparandam expecta.

XXV. Hunc sensum habent & quæ sequuntur. [b] *Nunc, in tempore hoc, agros, pecuniam, domos & fratres non ha-*

a Matt. 5. 29. *b* Marc. 20. 30.

bere

καθ' ἡμέραν ἐνδιδοὺς ἀθανασίας. ἐγὼ διδάσκαλος ὑπερουρανίων παιδευμάτων. ὑπὲρ σοῦ πρὸς τὸν θάνατον διηγωνισάμην, καὶ τὸν σὸν ἐξέτισα θάνατον, ὃν ὤφειλες ἐπὶ τοῖς προημαρτημένοις καὶ τῇ πρὸς θεὸν ἀπιστίᾳ. τούτων τῶν λόγων ἑκατέρωθεν διακούσας, ὑπὲρ σεαυτοῦ δίκασον, καὶ τὴν ψῆφον ἔνεγκε τῇ σεαυτοῦ σωτηρίᾳ. κἂν ἀδελφὸς ὅμοια λέγῃ, κἂν τέκνον, κἂν γυνή, κἂν ὅστις οὖν, πρὸ πάντων ἐν σοὶ Χριστὸς ὁ νικῶν ἔστω, ὑπὲρ σοῦ γὰρ ἀγωνίζεται.

24. Δύνασαι καὶ τῶν χρημάτων ἐπίπροσθεν εἶναι. φράσον, ναὶ οὐκ ἀπάγει με Χριστὸς τῆς κτήσεως, ὁ κύριος οὐ φθονεῖ. ἀλλ' ὁρᾷς σεαυτὸν ἡττώμενον ὑπ' αὐτῶν καὶ ἀνατρεπόμενον; ἄφες, ῥῖψον, μίσησον, ἀπόταξαι, φύγε. κἂν ὁ δέξιός σου ὀφθαλμὸς σκανδαλίζῃ σε, ταχέως ἔκκοψον αὐτόν. αἱρετώτερον ἑτεροφθάλμῳ βασιλεία θεοῦ, ἢ ὁλοκλήρῳ τὸ πῦρ. κἂν χείρ, κἂν πούς, κἂν ἡ ψυχή, μίσησον αὐτήν. ἂν γὰρ ἐνταῦθα ἀπόληται ὑπὲρ Χριστοῦ, ἐκεῖ ζωογονήσεται.

25. Ταύτης δὲ ὁμοίως ἔχεται τῆς γνώμης καὶ τὸ ἑπόμενον· νῦν ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ ἀγροὺς καὶ χρήματα καὶ οἰκίας καὶ

ἀδελφοὺς μὴ ἔχειν μετὰ διωγμῶν. οὔτε γὰρ ἀχρημάτους, οὔτε ἀνεστίους, οὔτε ἀναδέλφους ἐπὶ τὴν ζωὴν καλεῖ, ἐπεὶ καὶ πλουσίους κέκληκεν· ἀλλ' ὃν τρόπον προειρήκαμεν, καὶ ἀδελφοὺς καθ' αὐτὸν ὥσπερ πέτρον μετ' ἀνδρέου καὶ ἰάκωβον μετὰ ἰωάννου τοὺς ζεβεδαίου παῖδας, ἀλλ' ὁμονοοῦντας ἀλλήλοις τε καὶ χριστῷ. τὸ δὲ μετὰ διωγμῶν ταῦτα ἕκαστα ἔχειν, ἀποδοκιμάζει. διωγμὸς δὲ, ὁ μέν τις ἔξωθεν περιγίνεται, τῶν ἀνθρώπων ἢ δι' ἔχθραν, ἢ διὰ φθόνον, ἢ διὰ φιλοκέρδειαν, ἢ κατ' ἐνέργειαν διαβολικὴν τοὺς πιστοὺς ἐλαυνόντων. ὁ δὲ χαλεπώτατος ἔνδοθέν ἐστι διωγμὸς, ἐξ αὐτῆς ἑκάστου τῆς ψυχῆς προπεμπόμενος, λυμαινομένης, ὑπὸ ἐπιθυμιῶν ἀθέων καὶ ἡδονῶν ποικίλων καὶ φαύλων ἐλπίδων καὶ φθαρτῶν ὀνειροπολημάτων· ὅταν ἀεὶ τῶν πλειόνων ὀρεγομένη, καὶ λυσσῶσα ὑπὸ ἀγρίων ἐρώτων, καὶ φλεγομένη καθάπερ κέντροις ἢ μύωψι τοῖς προκειμένοις αὐτῇ πάθεσιν, ἐξαιμάσσηται πρὸς σπουδὰς μανιώδεις καὶ ζωῆς ἀπόγνωσιν καὶ θεοῦ καταφρόνησιν. οὗτος ὁ διωγμὸς βαρύτερος καὶ χαλεπώτερος, ἔνδοθεν ὁρμώμενος, ἀεὶ συνὼν, ὃν οὐδὲ ἐκφυγεῖν ὁ διωκόμενος δύναται· τὸν γὰρ

ἐχθρὸν

bere cum persecutionibus. Neque enim vocat ad vitam qui pecunia careant, qui sine lare & tecto, qui fratres nullos habeant, cum vocaverit etiam divites; sed ut supra diximus, fratres quoque illius cultos moribus, veluti Petrum & Andream, necnon Jacobum & Joannem Zebedæi filios; verum inter se concordes & cum Christo. Ceterum singula hæc *cum persecutionibus* habere non probat. Persecutio vero alia quidem forinsecus obtingit, persequentibus hominibus fideles & vel inimicitiæ causa, vel invidiæ, vel lucri, vel suggestione diabolica. At gravissima persecutio est, quæ oritur intrinsecus ex ipsa cujusque anima, depravata impiis desideriis variisque voluptatibus, necnon improba spe inanibusque insomniis; quæ plura semper habendi cupiditate & ferinis amoribus rabida, æstuansque objectis velut stimulis aculeisque affectibus ac libidinibus, cruentetur ad furiosa studia, ad desperandam salutem Deique spretionem. Persecutio hæc gravior est & acerbior, ex animo ipso prorumpens, semperque præsens, quam nec evitare potest qui illa appetitur: quippe qui hostem omni loco in se

ſe ipſe circumferat. Similiter etiam quæ extrinſecus adhibetur, incenſio ac tentatio, probationem operatur; quæ vero intrinſecus oritur, mortem inducit. Bellum quoque accidentario ac velut caſu externo agente conflatum, facile diſſolvitur; quod autem ipſi animo ineſt, ad mortem uſque extenditur. Cum tali igitur perſecutione ſi carnales divitias habeas, ſi fratres carnales & alia pignora: omnem hanc poſſeſſionem cenſumque in malum cedentem relinque, tibi ipſe pacem præbe, prolixa liberare perſecutione, ad Evangelium ab illis convertere, præ omnibus Salvatorem elige, tuæ patronum ac ſolatium animæ, nullumque finem habituræ præbitorem vitæ. [a] *Quæ enim videntur, temporalia ſunt: quæ autem non videntur, æterna.* Et in præſenti quidem tempore caduca ſunt nullaque firmitate fulta; in futuro autem æterna eſt vita.

XXVI. [b] *Erunt primi noviſſimi, & noviſſimi primi.* Multa hic locus habet reconditioris ſenſus, & quæ egeant explicatione; non tamen de illo inpræſentiarum vertitur quæſtio. Non enim ad ſolas divitias ſpectat, ſed ad o-

[a] 2 Cor. 4. 18. [b] Marc, 10,31.

mnes

ἐχθρὸν ἐν ἑαυτῷ περιάγει πανταχοῦ. οὕτω καὶ πύρωσις, ἡ μὲν ἔξωθεν προσπίπτουσα, δοκιμασίαν κατεργάζεται· ἡ δὲ ἔνδοθεν, θάνατον διαπράττεται. καὶ πόλεμος, ὁ μὲν ἐπακτὸς, ῥᾳδίως καταλύεται· ὁ δὲ ἐν τῇ ψυχῇ, μέχρι θανάτου παραμετρεῖται. μετὰ διωγμοῦ τοιούτου πλοῦτον ἐὰν ἔχῃς τὸ αἰσθητὸν, κἂν ἀδελφοὺς τοὺς πρὸς αἵματος καὶ τὰ ἄλλα ἐνέχυρα, κατάλιπε τὴν τούτων παγκτησίαν τὴν ἐπὶ κακῷ, εἰρήνην σεαυτῷ πάρασχες, ἐλευθερώθητι διωγμοῦ μακροῦ, ἀποστράφηθι πρὸς τὸ εὐαγγέλιον ἀπ' ἐκείνων, ἑλοῦ τὸν σωτῆρα πρὸ πάντων, τὸν τῆς σῆς συνήγορον καὶ παράκλητον ψυχῆς, τὸν τῆς ἀπείρου πρύτανιν ζωῆς. τὰ γὰρ βλεπόμενα, πρόσκαιρα· τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα, αἰώνια. καὶ ἐν μὲν τῷ παρόντι χρόνῳ ὠκύμορα καὶ ἀβέβαια, ἐν τῷ ἐρχομένῳ δὲ ζωή ἐστιν αἰώνιος.

26. Ἔσονται οἱ πρῶτοι ἔσχατοι, καὶ οἱ ἔσχατοι πρῶτοι. τοῦτο πολύχουν μέν ἐστι κατὰ τὴν ὑπόνοιαν καὶ τὸν σαφισμὸν, οὐ μὴν ἔν γε τῷ παρόντι τὴν ζήτησιν ἀπαιτεῖ. οὐ γὰρ μόνον ῥέπει πρὸς τοὺς πολυκτήμονας, ἀλλ'

ἁπλῶς

ἁπλῶς πρὸς ἅπαντας ἀνθρώπους, τοὺς πίστει καθάπαξ ἑαυτοὺς ἐπιδιδόντας. ὥστε τοῦτο μὲν ἀνακείσθω τὰ νῦν. τὸ δέ γε προκείμενον ἡμῖν, οἶμαι μηδέν τι ἐνδεέστερον τῆς ἐπαγγελίας δεδεῖχθαι, ὅτι τοὺς πλουσίους οὐδένα τρόπον ὁ σωτὴρ κατ' αὐτόν γε τὸν πλοῦτον καὶ τὴν περιβολὴν τῆς κτήσεως ἀποκέκλεικεν· οὐδ' αὐτοῖς ἀποτετάφρευκε τὴν σωτηρίαν, εἴ γε δύναιντο καὶ βούλοιντο ὑποκύπτειν τὴν ἑαυτοῦ ζωὴν τοῦ θεοῦ ταῖς ἐντολαῖς, καὶ τῶν προσκαίρων προτιμῷεν, καὶ βλέποιεν πρὸς τὸν κύριον ἀτενεῖ τῷ βλέμματι, καθάπερ εἰς ἀγαθοῦ κυβερνήτου νεῦμα δεδορκότες, τί βούλεται, τί προστάσσει, τί σημαίνει, τί δίδωσι τοῖς αὐτοῦ ναύταις τὸ σύνθημα, ποῦ καὶ πόθεν τὸν ὅρμον ἐπαγγέλλεται. τί γὰρ ἀδικεῖ τις, εἰ προσέχων τὴν γνώμην, καὶ φειδόμενος πρὸ τῆς πίστεως, βίον ἱκανὸν συνελέξατο; ἢ καὶ τὸ τούτου μᾶλλον ἀνέγκλητον, εἰ εὐθὺς ὑπὸ τοῦ θεοῦ τοῦ τὴν ψυχὴν νέμοντος, εἰς οἶκον τοιούτων ἀνθρώπων εἰσῳκίσθη γένος ἀμφιλαφὲς, τοῖς χρήμασιν ἰσχύον καὶ τῷ πλούτῳ κρατοῦν; εἰ γὰρ διὰ τὴν ἀκούσιον ἐκ πλούτου γένεσιν ἀπελήλατο ζωῆς, ἀδικεῖται μᾶλλον ὑπὸ τοῦ γειναμένου θεοῦ, προσκαίρου μὲν ἡδυπα-

mnes plane homines qui fidei semel nomen dedere. Itaque huic modo supersedeamus quæsito: quod autem subjectum argumento est ita demonstratum arbitror, ut satisfactum sit datæ fidei; quod nempe Salvator ad ipsas divitias quod attinet longeque copiosam substantiam, divites nullo modo excluserit aut eis salutem intercluserit, si modo possint ac velint Divinis inclinare mandatis, vitamque suam rebus temporaneis præferant, necnon fixis in Dominum luminibus, ejus ut boni gubernatoris nutum avida expectatione attendant, quid velit, quid jubeat, quid mandet, quam suis nautis dat tesseram; quo tandem & unde cursum navigationis intendat. Quid enim peccat aliquis aut nocet, quod ante fidem susceptam animum adhibens usus que parsimonia, quantæ sufficiant ad honestam vitæ sustentationem sibi facultates paravit? aut, quod etiam à culpa remotius est, si statim à Deo præbente animam, in domum ejusmodi hominum genusque copiosum inductus est, potens scilicet pecunia & divitiis præstans? Si enim ejectus vita est, quod non sponte sua inter divitias natus est, injuriam certe à Deo Creatore patitur, tempo-

raria quidem prosperitate donatus, vita autem æterna privatus. Quorsum vero prorsus opus erat opes è terra pullulare, si mortem important ejusque auctores existunt? Si quis tamen, quibus fultus divitiis est, de potentia decedere animumque flectere potest; & modeste sapere atque sobrius esse, Deumque unum quærere ac Deum anhelare, & cum Deo conversationem habere: hic pauper præsto mandatis est, liber, invictus, nulla laborans ægritudine, nullo ex pecuniis vulnere. Sin minus, [a] *facilius camelus per acum ingredietur, quam dives ejusmodi intrabit in regnum cœlorum.* Porro etiam altius quidpiam significet camelus, per arctam ac coangustatam viam antevertens divitem; quod Salvatoris mysterium in expositione Principiorum & Theologiæ condiscere licet.

XXVII. Verum exponamus primum de parabola quod illius conspicuum est, & cujus gratia dicta fuit. Doceat locupletes haud negligendam salutem, quasi ejus jam spes omnis illis sublata sit. Nec vero rursus opes pelago mergendas aut improbandas, quasi vitæ insidiantes & inimicas: sed discendum, quomodo quave ratione

[a] Marc. 10. 25.

illis

ἡδυπαθείας κατηξιωμένος, ἀϊδίου δὲ ζωῆς ἀπεστερημένος. τί δὲ ὅλως πλοῦτον ἐχρῆν ἐκ γῆς ἀνατεῖλαι ποτε, εἰ χορηγὸς καὶ πρόξενός ἐστι θανάτου; ἀλλ' εἰ δύναταί τις ἐνδοτέρω τῶν ὑπαρχόντων κάμπτειν τῆς ἐξουσίας, καὶ μέτρια φρονεῖν, καὶ σωφρονεῖν, καὶ θεὸν μόνον ζητεῖν, καὶ θεὸν ἀναπνεῖν, καὶ θεῷ συμπολιτεύεσθαι, πτωχὸς οὗτος παρέστηκε ταῖς ἐντολαῖς, ἐλεύθερος, ἀήττητος, ἄνοσος, ἄτρωτος ὑπὸ χρημάτων. εἰ δὲ μή, θᾶττον κάμηλος διὰ βελόνης εἰσελεύσεται, ἢ ὁ τοιοῦτος πλούσιος ἐπὶ τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ παρελεύσεται. σημαινέτω μὲν οὖν τι καὶ ὑψηλότερον ἡ κάμηλος, διὰ στενῆς ὁδοῦ καὶ τεθλιμμένης φθάνουσα τὸν πλούσιον, ὅπερ ἐν τῇ ἀρχῶν [1] καὶ θεολογίας ἐξηγήσει μυστήριον τοῦ σωτῆρος ὑπάρχει μαθεῖν.

27. Οὐ μὴν ἀλλὰ τό γε φαινόμενον πρῶτον, καὶ δι' ὃ λέλεκται, τῆς παραβολῆς παρεχέσθω. διδασκέτω τοὺς εὐποροῦντας ὡς οὐκ ἀμελητέον τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας, ὡς ἤδη προκατεγνωσμένοις, οὐδὲ καταποντιστέον αὖ πάλιν τὸν πλοῦτον, οὔτε καταδικαστέον ὡς τῆς ζωῆς ἐπίβουλον καὶ πολέμιον· ἀλλὰ μαθη-

1 Hujus libri mentio habetur Stromat. l. 3.

τέον τίνα τρόπον καὶ πῶς πλούτῳ χρηστέον, καὶ τὴν ζωὴν κλητέον. ἐπειδὴ γὰρ οὔτε ἐκ παντὸς ἀπόλλυταί τις, ὅτι πλουτεῖ δεδιώς, οὔτε ἐκ παντὸς σώζεται θαρρῶν καὶ πιστεύων ὡς σωθήσεται· φέρε σκεπτέον ἥντινα τὴν ἐλπίδα αὐτοῖς ὁ σωτὴρ ὑπογράφει, καὶ πῶς ἂν τὸ μὲν ἀνέλπιστον ἐχέγγυον γένοιτο, τὸ δὲ ἐλπισθὲν εἰς κτῆσιν ἀφίκοιτο. φησὶν οὖν ὁ διδάσκαλος, τίς ἡ μεγίστη τῶν ἐντολῶν, ἠρωτημένος· ἀγαπήσεις τὸν κύριον τὸν θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς δυνάμεώς σου. ταύτης μείζω μηδεμίαν ἐντολὴν εἶναι· καὶ μάλα εἰκότως. καὶ γὰρ καὶ περὶ τοῦ πρώτου καὶ περὶ τοῦ μεγίστου παραγγέλλεται, αὐτοῦ τοῦ θεοῦ, πατρὸς ἡμῶν, δι' οὗ καὶ γέγονε καὶ ἔστι τὰ πάντα, καὶ εἰς ὃν τὰ σωζόμενα πάλιν ἐπανέρχεται. ὑπὸ τούτου τοίνυν προαγαπηθέντας καὶ τοῦ γενέσθαι τυχόντας οὐχ ὅσιον ἄλλό τι πρεσβύτερον ἄγειν καὶ τιμιώτερον· ἐκτίνοντας μόνην τὴν χάριν ταύτην μικρὰν ἐπὶ μεγίστοις, ἄλλο δὲ μηδοτιοῦν ἔχοντας ἀνενδεεῖ καὶ τελείῳ θεῷ πρὸς ἀμοιβὴν ἐπινοῆσαι· αὐτῷ δὲ τῷ ἀγαπᾷν τὸν πατέρα εἰς οἰκείαν ἰσχὺν καὶ δύναμιν, ἀφθαρσίαν κομιζομένους. ὅσον γὰρ

ἀγαπᾷ

illis utendum, & ut vita comparanda ſit. Nam quia non omnino perit quis, timens quia dives ſit, nec omnino ſalvus eſt, ea fiducia ac ſpe, qua ſe ſalvum fore confidit: age conſideremus, quam illis ſpem Salvator præſcribat; & qua item ratione quod extra ſpem fore videtur, pignoris loco fiat, quodque illa nititur, in adeptionem evadat. Ait igitur magiſter, interrogatus, quod ſit maximum mandatorum, [a] *Diliges Dominum Deum ex tota anima tua, & ex tota virtute tua.* Hoc nullum eſſe majus mandatum; & jure quidem optimo: nam & de primo maximoque latum mandatum eſt, de ipſo nimirum Deo, patre noſtro, per quem facta ſunt atque exiſtunt omnia, & ad quem rurſus revertuntur quæ fiunt ſalva. Ab hoc igitur ante dilectos & conditos, nefas aliud quidvis antiquius ducere ac præſtantius, quam ut hanc duntaxat exiguam gratiam maximorum munera grata vice referamus, cum nihil aliud excogitari poſſit, quod nullius egenti ac perfecto Deo rependi à nobis poſſit; ipſaque ea ratione qua Patrem diligimus, quanta virtus ac facultas eſt, incorruptionis munus conſequamur. Quan-

[a] Matt. 12. 36, 37, 38.

to enim quis amplius Deum diligit; tanto in Deum intimius quaſi pervadit.

XXVIII. Alterum autem ordine, nec quicquam priore minus ait eſſe mandatum, a *Diliges proximum tuum ſicut teipſum.* Ergo Deum ſupra teipſum. Percontante autem eo, quo cum illi ſermo, b *Et quis eſt meus proximus?* non eodem modo, quo Judæi, definivit proximum, id eſt conſanguineum, civem, proſelytum, aut qui ſimiliter circumciſus ſit, vel una eademque lege utitur: ſed hominem inducit, qui procul ab Jeruſalem deſcendat in Jericho: huncque oſtendit à latronibus confoſſum, projectum ſemivivum in via; quem Sacerdos prætereat, Levites deſpiciat; Samaritanus vero (ſpretus ille ac ſegregatus) miſericordia impertiat: venit autem non caſu ut illic ſecus locum tranſiens, ſed illis inſtructus quæ ſic verſanti in periculo ac laboranti opus erant, puta oleo, alligaturis, jumento; qui mercedem ſtabulario partim tribuat, partim ſe daturum polliceatur. c *Quis horum,* inquit, *fuit proximus, ejus qui dira paſſus eſt?* Illoque reſpondente, *Qui fecit miſericordiam in illum. Et tu,* inquit, *vade, & fac ſimiliter:*

a Matt. 22. 39. b Luc. 10. 29. c v. 36, 37.

ἀγαπᾷ τις τὸν θεόν, τοσούτῳ καὶ πλέον ἐνδοτέρω τοῦ θεοῦ παραδύεται.

28. Δευτέραν δὲ τάξει, καὶ οὐδέν τι μικροτέραν ταύτης εἶναι λέγει, τὸ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν· οὐκοῦν τὸν θεὸν ὑπὲρ σεαυτόν. πυνθανομένου δὲ τοῦ προσδιαλεγομένου, τίς ἐστί μου πλησίον; οὐ τὸν αὐτὸν τρόπον Ἰουδαίοις προσωρείσατο τὸν πρὸς αἵματος, οὐδὲ τὸν πολίτην, οὐδὲ τὸν προσήλυτον, οὐδὲ τὸν ὁμοίως περιτετμημένον, οὐδὲ τὸν ἑνὶ καὶ ταυτῷ νόμῳ χρώμενον· ἀλλὰ ἄνωθεν καταβαίνοντα ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ ἄγει τῷ λόγῳ τινὰ εἰς Ἱεριχώ, καὶ τοῦτον δείκνυσιν ὑπὸ λῃστῶν συγκεκεντημένον, ἐῤῥιμμένον ἡμίθνητα ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, ὑπὸ ἱερέως παροδευόμενον ὑπὸ λευίτου παρορώμενον, ὑπὸ δὲ τοῦ σαμαρείτου τοῦ ἐξωνειδισμένου καὶ ἀφωρισμένου κατελεούμενον· ὃς οὐχὶ κατὰ τύχην, ὡς ἐκεῖνοι παρῆλθον, ἀλλ᾽ ἧκεν ἐσκευασμένος ὧν ὁ κινδυνεύων ἐδεῖτο, οἶνον, ἔλαιον, ἐπιδέσμους, κτῆνος, μισθὸν τῷ πανδοχεῖ, τὸν μὲν ἤδη διδόμενον, τὸν δὲ προσυπισχνούμενον. τίς ἔφη τούτων γέγονε πλησίον τῷ τὰ δεινὰ παθόντι; τοῦ δὲ ἀποκρινομένου, ὁ τὸ ἔλεον πρὸς αὐτὸν ἐπιδειξάμενος. καὶ σὺ

τοίνυν παρελθεὶς, οὕτω ποίει τῆς ἀγάπης βλαστανούσης εὐποιΐαν.

29. Ἐν ἀμφοτέραις μὲν οὖν τῶν ἐντολαῖς ἀγάπην εἰσηγεῖται· τάξει δ' αὐτὴν διήρηκε. καὶ ὅπου μὲν τὰ πρωτεῖα τῆς ἀγάπης ἀνάπτει τῷ Θεῷ, ὅπου δὲ τὰ δευτερεῖα νέμει τῷ πλησίον. τίς δ' ἂν ἄλλος εἴη, πλὴν αὐτὸς ὁ σωτήρ; ἢ τίς μᾶλλον ἡμᾶς ἐλεήσας ἐκείνου, τοὺς ὑπὸ τῶν κοσμοκρατόρων τοῦ σκότους ὀλίγου τεθανατωμένους τοῖς πολλοῖς τραύμασι, φόβοις, ἐπιθυμίαις, ὀργαῖς, λύπαις, ἀπάταις, ἡδοναῖς; τούτων δὲ τῶν τραυμάτων μόνος ἰατρὸς Ἰησοῦς, ἐκκόπτων ἄρδην τὰ πάθη πρόρριζα· οὐχ ὥσπερ ὁ νόμος ψιλὰ τὰ ἀποτελέσματα, τοὺς καρποὺς τῶν πονηρῶν φυτῶν, ἀλλὰ τὴν ἀξίνην τὴν ἑαυτοῦ πρὸς τὰς ῥίζας τῆς κακίας προσαγαγών. οὗτος ὁ τὸν οἶνον τὸ αἷμα τῆς ἀμπέλου τῆς Δαβὶδ ἐκχέας ἡμῶν ἐπὶ τὰς τετρωμένας ψυχὰς, ὁ τὸ ἐκ σπλάγχνων πνεύματος [1] ἔλαιον προσενεγκὼν, καὶ ἐπιδαψιλευόμενος. οὗτος ὁ τοὺς τῆς ὑγείας καὶ σωτηρίας δεσμοὺς ἀλύτους ἐπιδείξας, ἀγάπην, πίστιν, ἐλπίδα· οὗτος ὁ διακονεῖν ἀγγέλους καὶ ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας ἡμῖν ὑπο-

1 MS. πρὸς.

τάξας

militer: quod videlicet caritas benificentiæ parens sit.

XXIX. In utroque igitur mandato caritatem documento tradit, ordine tamen ambo hæc distinxit; primasque caritatis partes Deo ascribit, secundas vero proximo tribuit. Quis vero alius fuerit quam ipse Salvator? aut quis illo majorem nobis misericordiam impendit, à mundi scilicet rectoribus tenebrarum vix non multis vulneribus, terroribus, desideriis, furoribus, mœroribus, fraudibus, voluptatibus enecatis atque extinctis? Horum porro vulnerum medicus solus est Jesus, qui radicitus vitia prorsus exscindat, non sicut Lex nuda effecta (pravarum fructus plantarum) sed qui ipse suam securim malitiæ radicibus admoverit. Hic est, qui vinum (sanguinem vitis Davidicæ) sauciis animabus infudit; qui ex visceribus Spiritus oleum adhibuit, abundantiorique largitate tribuit. Hic est qui sanitatis salutisque alligaturas, caritatem, fidem, spem insolubiles effecit. Hic est qui angelos & principatus & potestates, ut nobis ministerio fungantur, sub magna

magna mercede ſubjecit; nam & ipſi liberabuntur à mundi vanitate in revelatione gloriæ filiorum Dei. Hunc igitur æque diligere oportet ac Deum: diligit autem Chriſtum, qui facit ejus voluntatem, ſervatque illius mandata. [a] *Non* enim *omnis qui dicit mihi Domine Domine*, intrabit *in regnum cœlorum, ſed qui facit voluntatem patris mei.* Et, [b] *Quid me dicitis Domine Domine, & non facitis quæ dico?* Et, [c] *Vos beati qui videtis & auditis, quæ nec juſti, nec Prophetæ viderunt*; modo tamen feceritis ea quæ dico.

XXX. Primus igitur hic eſt, qui Chriſtum diligit; ſecundum eum, qui ejus fideles honori habet ac colit. Quod enim in diſcipulum quis egerit, hoc in ſe Dominus factum accipit, ac quicquid illud eſt ſibi aſcribit. [d] *Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi. Eſurivi enim, & dediſtis mihi manducare; ſitivi, & dediſtis mihi bibere; hoſpes eram, & collegiſtis me; nudus, & cooperuiſtis me; infirmus, & viſitaſtis me; in car-*

a Joan. 14. 23. Matt. 7. 21. *b* Luc. 6. 40. *c* Matt. 13. 23. *d* Mat. 25. 34, &c.

cere

τάξας ἐπὶ μεγάλῳ μισθῷ, διότι καὶ αὐτοὶ ἐλευθερωθήσονται ἀπὸ τῆς ματαιότητος τοῦ κόσμου παρὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῆς δόξης τῶν υἱῶν τοῦ θεοῦ. τοῦτον οὖν ἀγαπᾶν ἶσα χρὴ τῷ θεῷ· ἀγαπᾷ δὲ χριστὸν Ἰησοῦν ὁ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιῶν καὶ φυλάσσων αὐτοῦ τὰς ἐντολάς. οὐ γὰρ πᾶς ὁ λέγων μοι κύριε κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ πατρός μου. καὶ, τί με λέγετε κύριε κύριε, καὶ οὐ ποιεῖτε ἃ λέγω; καὶ, ὑμεῖς μακάριοι οἱ ὁρῶντες, καὶ ἀκούοντες, ἃ μήτε δίκαιοι, μήτε προφῆται, ἐὰν ποιῆτε ἃ λέγω.

30. Πρῶτος μὲν οὖν οὗτός ἐστιν ὁ χριστὸν ἀγαπῶν. δεύτερος δὲ, ὁ τοὺς εἰς ἐκεῖνον πεπιστευκότας τιμῶν καὶ περιέπων. ὃ γὰρ ἄν τις εἰς μαθητὴν ἐργάσηται, τοῦτο εἰς ἑαυτὸν ὁ κύριος ἐκδέχεται, καὶ πᾶν ἑαυτοῦ ποιεῖται. δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς τοῦ κόσμου. ἐπείνασα γὰρ, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα, καὶ ἐδώκατέ μοι πιεῖν· καὶ ξένος ἤμην, καὶ συνηγάγετέ με· γυμνὸς ἤμην, καὶ ἐνεδύσατέ με· ἠσθένησα, καὶ ἐπεσκέψασθέ με· ἐν φυλακῇ ἤμην,

καὶ

καὶ ἤλθετε πρός με. τότε ἀποκριθήσονται αὐτῷ οἱ δίκαιοι, λέγοντες· κύριε, πότε σε εἴδομεν πεινῶντα, καὶ ἐθρέψαμεν· ἢ διψῶντα, καὶ ἐποτίσαμεν; πότε δὲ εἴδομέν σε ξένον, καὶ συνηγάγομεν· ἢ γυμνὸν, καὶ περιεβάλομεν; ἢ πότε σε εἴδομεν ἀσθενοῦντα, καὶ ἐπεσκεψάμεθα; ἢ ἐν φυλακῇ καὶ ἤλθομεν πρός σε; ἀποκριθεὶς ὁ βασιλεὺς ἐρεῖ αὐτοῖς· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ᾽ ὅσον ἐποιήσατε ἑνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε. πάλιν ἐκ τῶν ἐναντίων πρὸς τοὺς ταῦτα μὴ παρασχόντας, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ᾽ ὅσον οὐκ ἐποιήσατε ἑνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων, οὐδὲ ἐμοὶ ἐποιήσατε. καὶ ἀλλαχοῦ, ὁ ὑμᾶς δεχόμενος, ἐμὲ δέχεται· ὁ ὑμᾶς μὴ δεχόμενος, ἐμὲ ἀθετεῖ.

31. Τούτους καὶ τέκνα καὶ παιδία, καὶ νήπια, καὶ φίλους ὀνομάζει, καὶ μικροὺς ἐνθάδε ὡς πρὸς τὸ μέλλον ἄνω μέγεθος αὐτῶν· μὴ καταφρονήσητε λέγων ἑνὸς τῶν μικρῶν τούτων. τούτων γὰρ οἱ ἄγγελοι διαπαντὸς βλέπουσι τὸ πρόσωπον τοῦ πατρός μου ἐν οὐρανοῖς. καὶ ἑτέρωθι, μὴ φοβεῖσθε τὸ μικρὸν ποίμνιον· ὑμῖν γὰρ εὐδόκησεν ὁ πατὴρ παραδοῦναι τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. κατὰ

τὸν

cere eram, & veniſtis ad me. Tunc reſpondebunt ei juſti, dicentes: Domine, quando te vidimus eſurientem, & pavimus te; & ſitientem, & dedimus tibi potum; Quando autem te vidimus hoſpitem, & collegimus? & nudum, & cooperuimus? aut quando te vidimus infirmum, & viſitavimus? aut in carcere, & venimus ad te? Et reſpondens rex dicet illis: Amen dico vobis, quamdiu feciſtis uni ex his fratribus meis minimis, mihi feciſtis. Rurſus vero è contrario, ad eos qui hæc non præbuerunt: *Amen dico vobis, quamdiu non feciſtis uni ex his minimis, nec mihi feciſtis.* Alio item loco: *a Qui vos recipit, me recipit: qui vos non recipit, me ſpernit.*

XXXI. Hos vocat & filios & pueros & infantes & amicos, & parvulos in præſenti, ſi cum futura illa in cœlis magnitudine conferantur. *b Ne contemnatis,* inquit, *unum ex his puſillis; angeli enim eorum ſemper vident faciem patris mei, qui eſt in cœlis.* Alio quidem loco: *c Nolite timere puſillus grex: complacuit enim Patri dare vobis regnum* cœlorum. Hac ipſa ratione, etiam Joanne, qui maximus eſt inter natos

a Matt. 10. 40. Luc. 10. 16. *b* Matt. 18. 10. *c* Luc. 12. 32. Matt. 11. 11.

mulie-

mulierum, qui minor eſt in regno cœlorum (ſuum nimirum diſcipulum) majorem eſſe dicit. Ac rurſus, [a] *Qui recipit juſtum aut Prophetam in nomine juſti aut Prophetæ, illius mercedem recipiet: & qui potum dederit diſcipulo in nomine diſcipuli calicem aquæ frigidæ, non perdet mercedem.* Hæc igitur ſola merces non peribit. Et rurſus, [b] *facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula*; ita nimirum ut quicquid facultatum penes ſe quis poſſideat, non eſſe proprium natura cenſum ſubſtantiamque pronuntiet. Ex hac porro iniquitate licet etiam rem juſtam ac ſalutarem præſtare; ut nempe eorum aliquem reficias atque ſuſtentes, qui æternum apud Patrem tabernaculum nacti ſunt. Vide primum quidem non juſſiſſe ut à te exigi patiaris, nec ut importunos tibi fore egenos ſinas; ſed ut tu ipſe quæras in quos beneficium ſis collocaturus, & qui Salvatoris digni diſcipuli exiſtant. Et præclare quidem ab Apoſtolo, [c] *Hilarem enim datorem diligit Deus*; qui largitate delectatur, nec ſeminando parcus exiſtat, ut & ita parique ubertate metat; ſine murmura-

a Matt. 10. 41. *b* Luc. 16. 9. *c* 2 Cor. 9. 7.

tione

τὰ αὐτὰ καὶ τοῦ μεγίστου ἐν γεννητοῖς γυναικῶν Ἰωάννου, τὸ ἐλάχιστον ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, τουτέστι τὸν ἑαυτοῦ μαθητὴν εἶναι μείζω λέγει. καὶ πάλιν· ὁ δεχόμενος δίκαιον ἢ προφήτην, εἰς ὄνομα δικαίου ἢ προφήτου, τὸν ἐκείνων μισθὸν λήψεται. ὁ δὲ μαθητὴν ποτίσας εἰς ὄνομα μαθητοῦ ποτήριον ψυχροῦ ὕδατος, τὸν μισθὸν οὐκ ἀπολέσει. οὐκοῦν οὗτος μόνος ὁ μισθὸς οὐκ ἀπολλύμενός ἐστι. καὶ αὖθις· ποιήσατε ὑμῖν φίλους ἐκ τοῦ μαμμωνᾶ τῆς ἀδικίας, ἵνα ὅταν ἐκλίπητε, δέξωνται ὑμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς· φύσει μὲν ἅπασαν κτῆσιν ἣν αὐτός τις ἐφ' ἑαυτοῦ κέκτηται, οὐκ ἰδίαν οὖσαν ἀποφαίνων· ἐκ δὲ ταύτης τῆς ἀδικίας ἐνὸν καὶ πρᾶγμα δίκαιον ἐργάσασθαι καὶ σωτήριον, ἀναπαῦσαί τινα τῶν ἐχόντων αἰώνιον σκηνὴν παρὰ τῷ πατρί. ὅρα πρῶτον μὲν, ὡς οὐκ ἀπαιτεῖσθαι σε κεκέλευκεν, οὐδὲ ἐνοχλεῖσθαι περιμένειν, ἀλλ' αὐτὸν ζητεῖν τοὺς εὖ πεισομένους, ἀξίους τε ὄντας τοῦ σωτῆρος μαθητάς. καλὸς μὲν οὖν καὶ ὁ τοῦ ἀποστόλου λόγος· ἱλαρὸν γὰρ δότην ἀγαπᾷ ὁ θεὸς, χαίροντα τῷ διδόναι, καὶ μὴ φειδόμενον, ὡς σπείροντα, [1] ἵνα

1 MS. habet ἵνα μή.

οὕτω καὶ θερίσῃ, δίχα γογγυσμοῦ καὶ διακρίσεως, καὶ λύπης, καὶ κοινωνοῦντα, ὅπερ ἐστὶν εὐεργεσία [1] ἀγαθή. κρείττων δ' ἐστὶ τούτου ὁ τῷ κυρίῳ λελεγμένος ἐν ἄλλῳ χωρίῳ, παντὶ τῷ αἰτοῦντί σε δίδου. θεοῦ γὰρ ὄντως ἡ τοιαύτη φιλοδωρεά. οὑτοσὶ δὲ ὁ λόγος ὑπὲρ ἅπασάν ἐστι [2] τελειότητα, μηδ' αἰτεῖσθαι περιμένειν, ἀλλ' αὐτὸς ἀναζητεῖν, ὅστις ἄξιος εὖ παθεῖν.

32. Ἔπειτα τηλικοῦτον μισθὸν ὁρίσαι τῆς κοινωνίας, αἰώνιον σκηνήν. ὢ καλῆς ἐμπορίας, ὢ θείας ἀγορᾶς. ὠνεῖται χρημάτων τις ἀφθαρσίαν, καὶ δοὺς τὰ διολλύμενα τοῦ κόσμου, μονὴν τούτων αἰώνιον ἐν οὐρανοῖς ἀντιλαμβάνει. πλεῦσον ἐπὶ ταύτην, ἂν σωφρονῇς, τὴν πανήγυριν, ὦ πλούσιε. κἂν δέῃ, περίελθε [3] γῆν ὅλην. μὴ φείσῃ κινδύνων καὶ πόνων, ἵν' ἐνταῦθα βασιλείαν οὐράνιον ἀγοράσῃς. τί σε λίθοι διαφανεῖς καὶ σμάραγδοι τοσοῦτον εὐφραίνουσι, καὶ οἰκία τροφὴ πυρὸς, ἢ χρόνου παίγνιον, ἢ σεισμοῦ πάρεργον, ἢ ὕβρισμα τυράννου; ἐπιθύμησον ἐν οὐρανοῖς οἰκῆσαι καὶ βασιλεῦσαι μετὰ θεοῦ. ταύτην σοι τὴν βασιλείαν ἄνθρωπος δώσει θεὸν ἀπομιμούμενος. ἐνταῦθα

1 MS. καθά. 2 MS. θεότητα. 3 MS. τὴν ὅλην.

μικρὰ

tione & distinctione, nullaque mœstitudine tribuat, quod præclare munus beneficentiæ est. Hoc autem melior est, ad quem Salvator dixit alio loco, [a] *Omni petenti te, tribue.* Dei namque vere ejuscemodi sicque facilis largitas. Ceterum doctrina hæc omni major est perfectione, ut nec expectes, qui à te efflagitet, sed ipse inquiras, quis dignus sit, in quem beneficium conferas.

XXXII. Deinde tantam statuere mercedem erogationis, æternum tabernaculum! ô pulcram negotiationem! ô divinum mercimonium! Emit quis pecunia incorruptionem, datisque seculi rebus quæ intereunt, præmii loco æternam in cœlis mansionem recipit. Tu qui dives es, ad has, si sapis, navigationem institue nundinas. Si necesse sit, terram omnem peragra. Ne parcas periculis ac laboribus, ut quamdiu præsens agitur vita, coemas regnum cœlorum. Cur te adeo recreant lapilli pretiosi & smaragdi, domusque ignis pabulum, sive temporis ludibrium, aut terræ motus aliud agentis excidium, aut tyranni injuria? In votis habeto cœlorum habitaculum & ut regnes cum Deo. Hic, quæ parva sunt acceptis, ibi te per omnia secula contubernalem efficiet.

[a] Luc. 6. 30.

Supplica ut accipiat: festina, enitere; time ne te ille spernat. Nec enim is in mandatis habet ut accipiat, sed tu ut præbeas. Quin ne hoc quidem dixit Dominus, dato, præbe, beneficentia utere, auxilio fove, sed *a Fac amicum.* Amicus autem, non una largitione seu munere, sed longa familiaritate præstatur. Nam neque fides aut caritas aut tolerantia unius diei est, sed *b qui perseveravit usque in finem, salvus erit.*

XXXIII. Quonam igitur modo homo hæc tribuit? Dabo enim non solum amicis, verum etiam amicis amicorum. Ecquisnam vero hic est Dei amicus? Tu quidem noli judicare quis dignus aut indignus sit; fieri enim potest ut opinione tua errore labaris. Sic vero in proclivi cum sit error melius erit, ut & indignis benefacias propter dignos, quam ut dum caves indignos, ne in eos quidem qui bene merentur, incidas. Dum enim nimia cautione uteris, viderisq; probare quinam merito necne accepturi sint, contingit ut Dei amicos colere negligas; cujus neglectus pœna, æternum ignis supplicium existit. Quod vero omnibus qui indigeant deinceps præbeas, ne-

a Luc. 16. 9. *b* Matt. 10. 22.

cesse

μικρὰ λαβών, ἐκεῖ δι' ὅλων αἰώνων σύνοικόν σου ποιήσεται· ἱκέτευσον ἵνα λάβῃ· σπεῦσον, ἀγωνίασον· φοβήθητι μή σε ἀτιμάσῃ. οὐ γὰρ κεκέλευσται λαβεῖν, ἀλλά σε παρασχεῖν. οὐ μὴν οὐδ' εἶπεν ὁ κύριος· δὸς ἢ παράσχες, ἢ εὐεργέτησον, ἢ βοήθησον· φίλον δὲ ποίησαι. ὁ δὲ φίλος οὐκ ἐκ μιᾶς δόσεως, ἀλλὰ συνουσίας μακρᾶς. οὐδὲ γὰρ ἡ πίστις, οὐδὲ ἡ ἀγάπη, οὐδὲ ἡ καρτερία μιᾶς ἡμέρας, ἀλλ' ὁ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται.

33. Πῶς οὖν ὁ ἄνθρωπος ταῦτα δίδωσι; δώσω γὰρ οὐ μόνον τοῖς φίλοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς φίλοις τῶν φίλων. καὶ τίς οὗτός ἐστιν ὁ φίλος τοῦ θεοῦ; σὺ μὲν μὴ κρῖνε τίς ἄξιος ἢ τίς ἀνάξιος. ἐνδέχεται γάρ σε διαμαρτεῖν περὶ τὴν δόξαν. ὡς ἐν ἀμφιβόλῳ δὲ τῆς ἀγνοίας, ἄμεινον καὶ τοὺς ἀναξίους εὖ ποιεῖν διὰ τοὺς ἀξίους, ἢ φυλασσομένους τοὺς ἧσσον ἀγαθοὺς, μηδὲ τοῖς σπουδαίοις περιπεσεῖν. ἐκ μὲν γὰρ τοῦ φείδεσθαι, καὶ προσποιεῖσθαι δοκιμάζειν τοὺς εὐλόγως ἢ μὴ τευξομένους, ἐνδέχεταί σε καὶ θεοφιλῶν ἀμελῆσαι τινῶν· οὗ τὸ ἐπιτίμιον κόλασις ἔμπυρος αἰώνιος. ἐκ δὲ τοῦ προΐεσθαι πᾶσιν ἑξῆς τοῖς χρήζου-

σιν, ἀνάγκη πάντως εὑρεῖν τινα, καὶ τὴν σῶσαι παρὰ θεῷ δυναμένων. μὴ κρίνε τοίνυν, ἵνα μὴ κριθῇς· ᾧ μέτρῳ μετρεῖς, τούτῳ καὶ ἀντιμετρηθήσεταί σοι. μέτρον καλὸν, πεπιεσμένον καὶ σεσαλευμένον, ὑπερεκχυνόμενον ἀποδοθήσεταί σοι. πᾶσιν ἄνοιξον τὰ σπλάγχνα τοῖς τοῦ θεοῦ μαθηταῖς ἀπογεγραμμένοις· μὴ πρὸς σῶμα ἀπιδὼν ὑπεροπτῶς, μὴ πρὸς ἡλικίαν ἀμελῶς διατεθείς. μηδ᾽ εἴ τις ἀκτήμων ἢ δυσειδὴς ἢ ἀσθενὴς φαίνεται, πρὸς τοῦτο τῇ ψυχῇ δυσχεράνῃς καὶ ἀποστραφῇς. σχῆμα τοῦτ᾽ ἔστιν ἔξωθεν ἡμῖν περιβεβλημένον, τῆς εἰς κόσμον παρόδου πρόφασις, ἵνα εἰς τὸ κοινὸν τοῦτο παιδευτήριον εἰσελθεῖν δυνηθῶμεν· ἀλλ᾽ ἔνδον ὁ κρυπτὸς ἐνοικεῖ πατὴρ, καὶ ὁ τούτου παῖς ὁ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανὼν, καὶ μεθ᾽ ἡμῶν ἀναστάς.

34. Τοῦτο τὸ σχῆμα βλεπόμενον ἐξαπατᾷ τὸν θάνατον καὶ τὸν διάβολον. ὁ γὰρ ἐντὸς πλοῦτος, τὸ κάλλος, αὐτοῖς ἀθέατός ἐστι. καὶ μαίνονται περὶ τὸ σαρκίον, οὗ καταφρονοῦσιν ὡς ἀσθενοῦς, τῶν ἔνδον ὄντες τυφλοὶ κτημάτων· οὐκ ἐπιστάμενοι τηλίκον τινὰ θησαυρὸν ἐν ὀστρακίνῳ σκεύει βαστάζομεν,

δυνάμει

cesse omnino etiam aliquem nancisci, qui apud Deum salutem conciliare queat. [a] *Noli* itaque *judicare, ut non judiceris: qua mensura mensus fueris, remetietur tibi. Mensura bona, conferta & coagitata, & superfluens reddetur tibi.* Cunctis aperi viscera, qui Dei discipulorum numero adscripti sint; non fastidiose conjectis in corpus oculis, nec ita ut pro ætate aut statura orisque compositione neglectim in quenquam habueris. Si quis denique egenus, pannosus, deformis, debilis videatur, ne idcirco inique feras aut aversèris. Habitus hic nobis exterius adhibitus est, nostri in mundum ingressus occasio, ut in communem hanc scholam ingredi possemus; sed intus inhabitat qui absconditus est Pater & Filius ejus, qui pro nobis mortuus est, & nobiscum resurrexit.

XXXIV. Hic habitus oculis objectus, mortem decipit & diabolum: quibus nimirum interior opulentia (decor scilicet) inaspecta sit; & circa corpusculum furore agitantur, ut imbecillum contemnentes, qui ad interiores animique contuendas opes cæci sint; non intelligentes quantum [b] *thesaurum in testaceo vase* feramus,

[a] Matt. 7. 1. Luc. 6. 38. [b] 2 Cor. 4. 7.

Dei

Dei Patris virtute, Deique Filii ſanguine, necnon Spiritus Sancti rore communitum. Tu vero cave ne decipiaris, qui veritatis guſtum feceris, magnæque redemtionis pretio dignus habitus ſis, ſed contra quam faciunt reliqui homines, coge tibi exercitum inermem, ad bella ineptum, fundendi ſanguinis neſcium, ira vacuum, incontaminatum; ſenes pietate præſtantes, pupillos religioſis moribus, viduas manſuetudine inſtructas, viros caritate ornatos. Tales divitiis tuis, corporique & animo tibi para ſatellites, quorum Deus imperator exiſtat; per quos ipſa prope mergenda navis emergat, quam ſolæ levent Sanctorum preces; vigenſque morbus edometur, quem fugent crebro injectæ manus; ac latronum inſultus inermis fiat, piis precibus deſpoliantibus; viſque poſtremo dæmonum frangatur, contenta mandatorum opera ac tenore iners comprobata.

XXXV. Hi omnes milites ac cuſtodes ſtrenui. Nemo otioſus, nemo inutilis. Hic quidem à Deo te tuamque ſalutem efflagitare poteſt, ille vero laborantem ſolari; alius lacrymas & gemitus miſerante affectu in tui gratiam

δυνάμει θεοῦ πατρὸς καὶ αἵματι θεοῦ παιδὸς καὶ δρόσῳ πνεύματος ἁγίου περιτετειχισμένον. ἀλλὰ σύ γε μὴ ἐξαπατηθῇς ὁ γεγευμένος τῆς ἀληθείας, καὶ κατηξιωμένος τῆς μεγάλης λυτρώσεως· ἀλλὰ τὸ ἐναντίον τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις σεαυτῷ κατάλεξον στρατὸν ἄοπλον, ἀπόλεμον, ἀναίμακτον, ἀόργητον, ἀμίαντον, γέροντας θεοσεβεῖς, ὀρφανοὺς θεοφιλεῖς, χήρας πραότητι ὡπλισμένας, ἄνδρας ἀγάπῃ κεκοσμημένους. τοιούτους κτῆσαι τῷ σῷ πλούτῳ καὶ τῷ σώματι, καὶ τῇ ψυχῇ δορυφόρους, ὧν στρατηγεῖ θεός, δι' οὓς καὶ ναῦς βαπτιζομένη κουφίζεται, μόναις ἁγίων εὐχαῖς κυβερνωμένη, καὶ νόσος ἀκμάζουσα δαμάζεται, χειρῶν ἐπιβολαῖς διωκομένη, καὶ προσβολὴ λῃστῶν ἀφοπλίζεται, εὐχαῖς εὐσεβέσι σκυλευομένη, καὶ δαιμόνων βία θραύεται, προστάγμασι συντόνοις ἐλεγχομένη ἐν ἔργοις.

35. Οὗτοι πάντες οἱ στρατιῶται καὶ φύλακες βέβαιοι. οὐδεὶς ἀργός, οὐδεὶς ἀχρεῖος. ὁ μὲν ἐξαιτήσασθαί σε δύναται παρὰ θεοῦ, ὁ δὲ παραμυθήσασθαι κάμνοντα, ὁ δὲ δακρῦσαι καὶ στενάξαι συμπαθῶς ὑπὲρ σοῦ

πρὸς

πρὸς τὸν κύριον τῶν ὅλων, ὁ δὲ διδάξαι τι τῶν πρὸς τὴν σωτηρίαν χρησίμων, ὁ δὲ νουθετῆσαι μετὰ παῤῥησίας, ὁ δὲ συμβουλεῦσαι μετ' εὐνοίας· πάντες δὲ φιλεῖν ἀληθῶς, ἀδόλως, ἀφόβως, ἀνυποκρίτως, ἀκολακεύτως, ἀπλάστως. ὦ γλυκεῖα θεραπεία φιλούντων, ὦ μακάριοι διάνοιαι θαῤῥούντων, ὦ πίστις εἰλικρινὴς θεὸν μόνον δεδιότων, ὦ λόγων ἀλήθεια παρὰ τοῖς ψεύσασθαι μὴ δυναμένοις, ὦ κάλλος ἔργων παρὰ τοῖς θεῷ διακονεῖν πεπεισμένοις, πείθειν θεὸν, ἀρέσκειν θεῷ, οὐ σαρκὸς τῆς σῆς ἅπτεσθαι· λαλεῖν, ἀλλὰ τῷ βασιλεῖ τῶν αἰώνων ἐν σοὶ κατοικοῦντι.

36. Πάντες οὖν οἱ πιστοὶ καλοὶ, θεοπρεπεῖς, καὶ τῆς προσηγορείας ἄξιοι, ἣν ὥσπερ διάδημα περίκεινται. οὐ μὴν ἀλλ' εἰσὶν ἤδη τινὲς καὶ τῶν ἐκλεκτῶν ἐκλεκτότεροι, καὶ τοσούτῳ μᾶλλον ἧττον ἐπίσημοι πρὸ τὸν λιμένα ἐκ τοῦ κλύδωνος τοῦ κόσμου νεωλκοῦντες ἑαυτοὺς καὶ ἐπανάγοντες ἐπ' ἀσφαλές· οὐ βουλόμενοι δοκεῖν ἅγιοι· κἂν εἴπῃ τι, αἰσχυνόμενοι· ἐν βάθει γνώμης ἀποκρύπτοντες τὰ ἀνεκλάλητα μυστήρια,

καὶ

tiam ad univerſorum Dominum fundere, alius quidpiam eorum, quæ ad ſalutem conducunt docere; alter libere admonere ac corripere, alter benevole conſilium dare; omnes denique vere, ſine dolo, nullo timore, nulla ſimulatione autve adulatione, nihilque ficte amare. O dulce amicorum obſequium! ô beata ſervitia eorum, qui fiducia polleant! ô ſincera fides eorum, qui ſolum Deum timeant! ô verborum veritas apud eos, qui mentiri non poſſunt! ô pulcra illorum opera, quibus conſtitutum eſt ut Deo miniſtrent, Deum flectant; Deo placeant, non carnem tuam impuro amore contingant! ut loquantur, ita tamen ut cum Rege ſeculorum, qui in te habitet, ſermonem habeat.

XXXVI. Omnes itaque fideles probi diviniſque moribus inſtituti atque ea digni nuncupatione, qua velut diademate corona inclyta redimiti ſunt. Enimvero non deſunt qui & jam inter electos majori electis præſtantia fulgeant, eoque magis illuſtres ſint, quo velut ad portum ex mundi procella ſeipſos ſubducant, reſque ſuas in tutum recipiant: qui Sancti videri nolunt; ac ſi quis nuncupaverit, erubeſcant qui imo ipſo pectore ineffabilia myſteria abſcon-

abſcondant, ſuamque nobilitatem humanis oculis objici contemnant. Hos nimirum Scriptura [a] *Lumen mundi* & *Sal terræ* vocat. Hoc nempe ſemen (Dei ſcilicet imago & ſimilitudo, veraque ejus proles & hæres) velut in exilium quoddam ac peregrinationem magno Patris propenſiore conſilio congruaque eis ratione ac ſorte huc mittitur: quo auctore mundi res, tum oculis expoſitæ, tum occultæ conditæ ſunt: aliæ quidem eorum obſequiis deditæ, aliæ vero ipſorum exercendi gratia excolendæque virtutis atque aliæ doctrinæ cauſa conſtitutæ: cunctaque continentur ac conſervantur, quoad ſemen mortali hoc ſtatu manſerit: quo collecto celerrime diſſolvenda ſunt.

XXXVII. Quid enim Deo amplius neceſſaria caritatis myſteria? Tuncq; adeo Patris ſinum inſpicies, quem ſolus enarravit unigenitus filius Deus. Eſt autem & Deus ipſe caritas, qua & venatu prope nobis captus eſt. Et quidem arcana deitate Pater; qua vero nos miſericordia perſecutus eſt, extitit mater. Pater diligendo, quaſi fœminam induit; hujuſque rei grande indicium eſt, quem is ex ſe genuit: ac qui ex caritate prognatus fructus ipſe

[a] Matt. 5. 13, 14.

καὶ τὴν αὐτῶν εὐγένειαν ὑπερηφανοῦντες ἐν κόσμῳ βλέπεσθε, οὓς ὁ λόγος φῶς τοῦ κόσμου καὶ ἅλας τῆς γῆς καλεῖ. τοῦτ' ἔστι τὸ σπέρμα, εἰκὼν καὶ ὁμοίωσις θεοῦ, καὶ τέκνον αὐτοῦ γνήσιον, καὶ κληρονόμον, ὥσπερ ἐπί τινα ξενιτείαν ἐνταῦθα πεμπόμενον ὑπὸ μεγάλης οἰκονομίας καὶ ἀναλογίας τοῦ πατρὸς, δι' ὃ καὶ τὰ φανερὰ καὶ τὰ ἀφανῆ τοῦ κόσμου δεδημιούργηται· τὰ μὲν εἰς δουλείαν, τὰ δὲ εἰς ἄσκησιν, τὰ δὲ εἰς μάθησιν [1] αὐτῶν· καὶ πάντα μέχρις ἂν ἐνταῦθα τὸ σπέρμα μένῃ, συνέχεται· καὶ συναχθέντος αὐτοῦ, ταῦτα τάχιστα λυθήσεται.

37. Τί γὰρ ἔτι δεῖ θεῶ τὰ τῆς ἀγάπης μυστήρια; καὶ τότε ἐποπτεύσεις τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς, ὃν ὁ μονογενὴς υἱὸς θεὸς μόνος ἐξηγήσατο. ἔστι δὲ καὶ αὐτὸς ὁ θεὸς ἀγάπη, καὶ δι' ἀγάπην ἡμῖν [2] ἐθηράθη. καὶ τὸ μὲν ἄῤῥητον αὐτοῦ, πατήρ· τὸ δὲ εἰς ἡμᾶς συμπαθὲς, γέγονε μήτηρ. ἀγαπήσας ὁ πατὴρ ἐθηλυώθη. καὶ τούτου μέγα σημεῖον, ὃν αὐτὸς ἐγέννησεν ἐξ ἑαυτοῦ. καὶ ὁ τεχθεὶς ἐξ ἀγάπης καρπὸς, ἀγάπη. διὰ τοῦτο

1 αὐτῷ MS. 2 Legendum videtur ἐθηλυώθη.

καὶ αὐτὸς κατῆλθε· διὰ τοῦτο ἄνθρωπον ἀνέδυ. διὰ τοῦτο τὰ ἀνθρώπων ἑκὼν ἔπαθεν, ἵνα πρὸς τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν οὓς ἠγάπησε μετρηθεὶς, ἡμᾶς πρὸς τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν ἀντιμετρήσῃ. καὶ μέλλων σπένδεσθαι καὶ λύτρον ἑαυτὸν ἐπιδιδοὺς, καινὴν ἡμῖν διαθήκην καταλιμπάνει· ἀγάπην ἡμῖν δίδωμι τὴν ἐμήν. τίς δέ ἐστιν αὕτη, καὶ πόση; ὑπὲρ ἡμῶν ἑκάστου καθῆκε τὴν ψυχὴν τὴν ἀνταξίαν τῶν ὅλων. ταύτην ἡμᾶς ὑπὲρ ἀλλήλων ἀνταπαιτεῖ. εἰ δὲ τὰς ψυχὰς ὀφείλομεν τοῖς ἀδελφοῖς, καὶ τοιαύτην τὴν συνθήκην πρὸς τὸν σωτῆρα ἀνθωμολογησόμεθα, ἔπι τὰ τοῦ κόσμου, τὰ πτωχὰ καὶ ἀλλότρια καὶ παραῤῥέοντα καθείρξομεν ταμιευόμενοι; ἀλλήλων ἀποκλείσομεν, ἃ μετὰ μικρὸν ἕξει τὸ πῦρ; θείως γε καὶ ἐπιπόνως ὁ ἰωάννης· ὁ μὴ φιλῶν, φησὶ, τὸν ἀδελφὸν, ἀνθρωποκτόνος ἐστὶ, σπέρμα τοῦ κάϊν, θρέμμα τοῦ διαβόλου, θεοῦ σπλάγχνον οὐκ ἔχει, ἐλπίδα κρειττόνων οὐκ ἔχει. ἄσπορός ἐστιν, ἄγονός ἐστιν, οὐκ ἔστι κλῆμα τῆς ἀεὶ ζώσης ὑπερουρανίας ἀμπέλου, ἐκκόπτεται, τὸ πῦρ ἀθρόουν ἀναμένει.

38. Σὺ δὲ μάθε τὴν καθ᾽ ὑπερβολὴν ὁδὸν,

ἣν

caritas est. Propter hoc & ipse descendit: propter hoc hominem induit: propter hoc volens humana passus est, ut imbecillitati nostræ sese commetiens, cum dilexisset, suæ nobis virtutis mensuram modumq; vicissim rependeret. Jamque immolandus, ac cum se pretium redemtionis daret, novum nobis testamentum reliquit. Dilectionem meam do vobis. Quænam vero hæc & quanta? Pro unoquoque nostrum animam posuit, cujus majus omnibus pretium existit. Hanc, ut alter pro altero ponamus, à nobis exigit. Quod si pro fratribus ponere animas debemus, atq; hoc cum Salvatore vicissim pacti testamentum sumus, adhucne quæ seculi sunt, egena illa & aliena & effluentia continebimus ac recondemus? Alter alteri clausa habebimus, quæ brevi post absumenda ignis habebit? Divine seduloque Joannes:[a] *Qui non diligit fratrem*, inquit, *homicida est*: semen Cain, alumnus diaboli: Dei viscera non habet, spem potiorum non habet: sine semine est, sterilis est: non est palmes in perpetuum viventis supercœlestis vitis: excidetur, eumque densi ignis vorax manet incendium.

XXXVIII. Tu vero præcellentem

a 1 Jo. 3. 14.

viam condiſcito, quam oſtendit Paulus ducentem ad ſalutem. [a] *Caritas non quærit quæ ſua ſunt*, ſed in fratrem effuſa eſt: ita in illum verſa eſt, caſto ejus amore inſanit. [b] *Caritas operit multitudinem peccatorum: perfecta caritas foris mittit timorem: non agit perperam, non inflatur, non gaudet ſuper iniquitate; congaudet autem veritati: omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet. Caritas nunquam excidit. Prophetiæ evacuantur, linguæ ceſſant, curationes in terra deficiunt; manent autem tria hæc, fides, ſpes, caritas; major autem inter hæc eſt caritas.* Et merito; fides enim tranſit, cum ipſis noſtris oculis videndo Deum credemus. Spes quoque evaneſcit, illorum conſpectu quæ in ſpe poſita ſunt. Caritas vero in complementum pariter venit, & augetur magis, ubi perfectio advenerit. Si quis illam in animum ſuſceperit, quamvis peccatis obnoxius ſit, quamvis multa illicita perpetraverit, adaucta caritate puraque adhibita pœnitentia, errata ſua corrigere poteſt. Nam neque hoc tibi deeſſe velim, ut deſperes animumque deſpondeas; ut & divitem noveris quis tandem ille ſit, qui locum in cœlis non habeat,

[a] 1 Cor. 12.32. & 13.5. [b] 1 Pet.4.8. 1 Joan.4.18. 1 Cor.13.4.

quove

ἣν δείκνυσι παῦλος ἐπὶ σωτηρίαν· ἡ ἀγάπη τὰ ἑαυτῆς οὐ ζητεῖ, ἀλλ' ἐπὶ τὸν ἀδελφὸν ἐκκέχυται· περὶ τοῦτον ἐπτόηται, περὶ τοῦτον σωφρόνως μαίνεται. ἀγάπη καλύπτει πλῆθος ἁμαρτιῶν, ἡ τελεία ἀγάπη ἐκβάλλει τὸν φόβον, οὐ περπερεύεται, οὐ φυσιοῦται, οὐκ ἐπιχαίρει τῇ ἀδικίᾳ, συγχαίρει δὲ τῇ ἀληθείᾳ, πάντα στέγει, πάντα πιστεύει, πάντα ἐλπίζει, πάντα ὑπομένει. ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει, προφητεῖαι καταργοῦνται, γλῶσσαι παύονται, ἰάσεις ἐπὶ γῆς καταλείπονται, μένει δὲ τὰ τρία ταῦτα, πίστις, ἐλπὶς, ἀγάπη· μείζων δὲ ἐν τούτοις ἡ ἀγάπη. καὶ δικαίως, πίστις μὲν γὰρ ἀπέρχεται, ὅταν αὐτοψίᾳ πεισθῶμεν ἰδόντες θεόν. καὶ ἐλπὶς ἀφανίζεται τῶν ἐλπισθέντων [ἐρχομένων]. ἀγάπη δὲ εἰς πλήρωμα συνέρχεται καὶ μᾶλλον αὔξεται τῶν τελείων παραδοθέντων. ἐὰν ταύτην ἐμβάληταί τις τῇ ψυχῇ, δύναται κἂν ἐν ἁμαρτήμασιν ᾖ γεγεννημένος, κἂν πολλὰ τῶν κεκωλυμένων εἰργασμένος, αὐξήσας τὴν ἀγάπην, καὶ μετάνοιαν καθαρὰν λαβὼν, ἀναμαχέσασθαι τὰ ἐπταισμένα. μή τι γὰρ τοῦτο εἰς ἀπόγνωσίν σοι καὶ ἀπόνοιαν καταλελείφθω, εἰ καὶ τὸν πλούσιον μάθοις ὅστις ἐστὶν,

ὁ χώραν ἐν οὐρανοῖς οὐκ ἔχων, καί τινα τρόπον τοῖς οὖσι χρώμενος.

39. Ἄν τις τό τε ἐπίῤῥυτον τοῦ πλούτου καὶ χαλεπὸν εἰς ζωὴν διαφύγοι, καὶ δυναιτο τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐπαυρασθῆναι, εἴη δὲ τετυχηκὼς, ἢ δι' ἄγνοιαν, ἢ ἀσθένειαν, ἢ περίστασιν ἀκούσιον, μετὰ τὴν σφραγῖδα καὶ τὴν λύτρωσιν περιπετὴς τοῖς ἁμαρτήμασιν ἢ παραπτώμασιν, ὡς ὑπενηνέχθαι τέλεον· οὗτος κατεψήφισται παντάπασιν ὑπὸ τοῦ θεοῦ. παντὶ γὰρ τῷ μετ' ἀληθείας ἐξ ὅλης τῆς καρδίας ἐπιστρέψαντι πρὸς τὸν θεὸν ἀνέῳγασιν αἱ θύραι, καὶ δέχεται τρισάσμενος πατὴρ υἱὸν ἀληθῶς μετανοοῦντα. ἡ δὲ ἀληθινὴ μετάνοια τὸ μηκέτι τοῖς αὐτοῖς ἔνοχον εἶναι, ἀλλὰ ἄρδην ἐκριζῶσαι τῆς ψυχῆς, ἐφ' οἷς ἑαυτοῦ κατέγνω θάνατον ἁμαρτήμασι. τούτων γὰρ ἀναιρεθέντων, αὖθις εἰς σὲ θεὸς εἰσοικισθήσεται· μεγάλην γάρ φησι καὶ ἀνυπέρβλητον εἶναι χαρὰν καὶ ἑορτὴν ἐν οὐρανοῖς τῷ πατρὶ καὶ τοῖς ἀγγέλοις ἑνὸς ἁμαρτωλοῦ ἐπιστρέψαντος καὶ μετανοήσαντος. διὸ καὶ κέκραγεν· ἔλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν. οὐ βούλομαι τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἀλλὰ τὴν μετάνοιαν. κἂν ὦσιν αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινικοῦν

quove is modo suis facultatibus utatur.

XXXIX. Si quis tum abundantes divitias, tum penuriam quo ægre vitam sustentet, evaserit, æternaque bona proclive assequi potuerit, sed vel forte per ignorantiam aut vitæ casus involuntarios, post signaculum & liberationem à peccatis, in peccata seu debita prolapsus fuerit, ita ut illis prorsus obrutus sit; is à Deo penitus rejectus est, & reprobus existit. Quisquis enim ex toto corde ad Deum convertatur, portæ ei apertæ sunt, suscipitque libentissimo animo Pater filium vere pœnitentem. Vera autem pœnitentia est, in eadem non rursus delabi, sed ex animo prorsus evellere, quibus se mortis reum peccatis agnovit. His enim sublatis, in te rursus Deus habitabit. [a] Ingens enim & incomparabile gaudium festamque lætitiam in cœlis esse Patri dicit atque angelis, dum unus peccator convertitur & pœnitentiam agit. Idcirco etiam clamabat, [b] *Misericordiam volo, & non sacrificium. Nolo mortem peccatoris, sed ut eum pœniteat. Si fuerint peccata vestra ut lana phœniceo tincta, quasi ni-*

[a] Luc. 15.2. [b] Osee 6.6. Matt. 9.13. Ezech. 18.23. Isai. 1.18. Luc. 5.21.

vem

vem dealbabo; & si fuerint nigriora fuligine, ut nivem alba abluendo præstabo. Solus enim Deus peccata potest dimittere, & delicta non imputare: quandoquidem nobis etiam Deus præcipit,[a] ut pœnitentibus fratribus quotidie dimittamus. [b] Quod si nos, cum simus mali, novimus bona data dare; quanto magis Pater misericordiarum, bonus ille Pater totius consolationis, misericordiæ visceribus totus affluens, & multum misericors, longa propense uti patientia habet, & eos qui convertuntur expectat. Vere autem converti à peccatis, est peccandi finem facere, nec ultra ad ea quæ sunt retro respicere.

XL. Præteritorum igitur quidem veniam concedit Deus: in sequentia autem ut non incidat, sibi quisque auctor existit. Et hoc est pœnitere, de transactis dolorem habere, hæcque à Patre memoria deleri flagitare; qui unus omnium potest misericordia sua, infecta facere quæ facta sunt, ac Spiritus rore abolere superioris vitæ delicta. [c] *In quibus enim*, ait, *vos invenero, in eis judicabo:* ac quotidie universalem finem clamat; ita nimirum ut & qui optimam duxerit vitam,

[a] Matt. 6. 14. [b] Luc. 11. 13. [c] In Evang. Apocr.

ad

νικοῦν ἔριον, ὡς χιόνα λευκανῶ· κἂν μελάντερον τοῦ σκότους, ὡς ἔριον λευκὸν ἐκνίψας ποιήσω. θεῷ γὰρ μόνον δυνατὸν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν παρέχεσθαι καὶ μὴ λογίσασθαι παραπτώματα. ὅπου γε καὶ ἡμῖν παρακελεύεται τῆς ἡμέρας ἑκάστης ὁ κύριος ἀφιέναι τοῖς ἀδελφοῖς μετανοοῦσιν. εἰ δὲ ἡμεῖς πονηροὶ ὄντες ἴσμεν ἀγαθὰ δόματα διδόναι, πόσῳ μᾶλλον ὁ πατὴρ τῶν οἰκτιρμῶν, ὁ ἀγαθὸς πατὴρ πάσης παρακλήσεως, ὁ πολυεύσπλαγχνος καὶ πολυέλεος πέφυκε μακροθυμεῖν, τοὺς ἐπιστρέψαντας περιμένειν; ἐπιστρέψαι δέ ἐστιν ὄντως ἀπὸ τῶν ἁμαρτημάτων, τὸ παύσασθαι, καὶ μηκέτι βλέπειν εἰς τὰ ὀπίσω.

40. Τῶν μὲν οὖν προγεγενημένων θεὸς δίδωσιν ἄφεσιν, τῶν δὲ ἐπιόντων αὐτὸς ἕκαστος ἑαυτῷ. καὶ τοῦτ᾽ ἔστι μεταγνῶναι, τὸ καταγνῶναι τῶν παρῳχημένων, καὶ αἰτήσασθαι τούτων ἀμνηστίαν παρὰ πατρὸς, ὃς μόνος τῶν ἁπάντων οἷός τε ἐστὶν ἄπρακτα ποιῆσαι τὰ πεπραγμένα, ἐλέῳ τῷ παρ᾽ αὐτοῦ καὶ δρόσῳ πνεύματος ἀπαλεῖψαι τὰ προημαρτημένα. ἐφ᾽ οἷς γὰρ ἂν εὕρω ἡμᾶς, φησὶν, ἐπὶ τούτοις καὶ κρινῶ· καὶ παρ᾽ ἕκαστα βοᾷ τὸ τέλος πάντων. ὥστε καὶ τῷ τὰ μέγιστα εὖ πεποιηκότι

ποιηκότι κατὰ τὸν βίον, ἐπὶ δὲ τοῦ τέλους ἐξοκείλαντι πρὸς κακίαν, ἀνόητοι πάντες οἱ πρόσθεν πόνοι, ἐπὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ δράματος ἐξάθλῳ γενομένῳ· τῷ τε χεῖρον καὶ ἐπισεσυρμένως βιώσαντι πρότερον, ἔστιν ὕστερον μετανοήσαντι πολλοῦ χρόνου πολιτείαν πονηρὰν ἐκνικῆσαι τῷ μετὰ τὴν μετάνοιαν χρόνῳ. ἀκριβείας δὲ δεῖ πολλῆς, ὥσπερ τοῖς μακρᾷ νόσῳ πεπονηκόσι σώμασι διαίτης χρεία καὶ προσοχῆς πλείονος. ὁ κλέπτης ἄφεσιν βούλει λαβεῖν; μηκέτι κλέπτε. ὁ μοιχεύσας, μηκέτι πυρούσθω. ὁ πορνεύσας, λοιπὸν ἁγνευέτω. ὁ ἁρπάσας, ἀποδίδου καὶ προσαποδίδου. ὁ ψευδομάρτυς, ἀλήθειαν ἄσκησον. ὁ ἐπίορκος, μηκέτι ὄμνυε, καὶ τὰ ἄλλα πάθη σύντεμε, ὀργὴν, ἐπιθυμίαν; λύπην, φόβον, ἵνα εὑρεθῇς ἐπὶ τῆς ἐξόδου πρὸς τὸν ἀντίδικον ἐνταῦθα διαλελῦσθαι φθάνων. ἔστι μὲν οὖν ἀδύνατον ἴσως, ἀθρόως ἀποκόψαι πάθη σύντροφα, ἀλλὰ μετὰ θεοῦ δυνάμεως, καὶ ἀνθρωπείας ἱκεσίας, καὶ ἀδελφῶν βοηθείας, καὶ εἰλικρινοῦς μετανοίας, καὶ συνεχοῦς μελέτης κατορθοῦνται.

41. Δίο δεῖ πάντως σε τὸν σοβαρὸν καὶ

δυνατὸν,

ad extremum autem ad malitiam vitiaque deflexerit, nihil jam anteactæ vitæ laboribus juvandus sit, qui ad finem lusæ fabulæ palæstra excesserit; & contra, qui antea male dissoluteque vixit, si ejus illum pœniteat, multi temporis vitam perditam, assumta postmodum pœnitentia, ejusque abrepto propositi vigore, exsuperare potest. Longe accurata vero opus diligentia est, sicut & longa ægritudine affectis corporibus exquisitior diæta majorque cautio necessaria est. Vis, ô fur, tibi scelus dimitti? Desine furari. Qui adulter est, non amplius libidinis faces admittat. Qui fornicarius & construprator, deinceps caste vivat. Qui raptor est, redde, & quidpiam plus addito. Testis falsus, verax esse discito. Perjurus, à juramento abstine, atque alios affectus vitiaque præcide, iram, cupiditatem, animi mœstitiam, timorem, ut sub excessum [a] cum adversario te transegisse eique reconciliatum esse, interim dum præsens vita ageretur, inveniaris. Et affectus quidem inolitos confestim simulque præcidere impossibile forte est; Dei tamen virtute & humanis precibus fratrumque auxilio; necnon vera pœnitentia assiduaq; meditatione res præstari potest.

XLI. Quapropter necessarium omnino

[a] Matt. 5. 14.

mnino est, ut superbus & potens ac dives aliquem tibi Dei hominem præficias, qui te virtutis studio animet, tibique illo rector ac gubernator existat. Habeas unum saltem quem verearis, vel unum habe quem timeas. Assuesce vel unum audire libere loquentem, qui acrimonia sua simul & mordeat, & molliore cultu deliniat. Neque enim conducit oculis semper lascive intueri, sed & lacrymas aliquando fundere, & acrioribus pungi pro majori valetudine. Sic & animo assidua voluptate nihil perniciosius: cæcatur enim colliquatione, dum libere increpantis sermone immotus persistit. Hunc tu & iratum timeas & gementem doleas, & sedantem iram verearis, & pœnas deprecantem antevertas. Hic pro te plures noctes insomnes ducat, fundens pro te preces ad Deum, ac consuetis precibus Patrem captans. Neque enim ille viscera sua dura præbet orantibus filiis. Rogabit autem pure, si à te honoretur tanquam Dei angelus, nec per te contristetur, sed propter te. Hæc est pœnitentia non ficta, [a] *Deus non irridetur*, nec verbis inanibus aures dat. Solus enim medullas scrutatur, & renes cordis: pleneque audit inter flammas positos, & exaudit deprecantes in ventre ceti: & prope est

[a] Gal. 6. 7.

cunctis

δυνατὸν καὶ πλέσιον ἐπιστήσασθαι ἑαυτῷ
τινα ἄνθρωπον θεοῦ καθάπερ ἀλείπτην καὶ κυ-
βερνήτην. αἰδοῦ κἂν ἕνα, φοβοῦ κἂν ἕνα.
μελέτησον ἀκούειν κἂν ἑνὸς παρρησιαζομένου
καὶ στύφοντος ἅμα καὶ θεραπεύοντος. οὐδὲ γὰρ
τοῖς ὀφθαλμοῖς συμφέρει τὸν ἀεὶ χρόνον ἀ-
κολάστοις μένειν, ἀλλὰ καὶ δακρῦσαι καὶ
δηχθῆναί ποτε ὑπὲρ τῆς ὑγείας τῆς πλείο-
νος. οὕτω καὶ ψυχῇ διηνεκοῦς ἡδονῆς οὐδὲν
ὀλεθριώτερον. ἀποτυφλοῦται γὰρ ὑπὸ τῆς τήξεως,
ἐὰν ἀκίνητος τῷ παρρησιαζομένῳ δια-
μείνῃ λόγῳ. τοῦτον καὶ ὀργισθέντα φοβήθητι,
καὶ στενάξαντα λυπήθητι, καὶ ὀργὴν παύοντα
αἰδέσθητι, καὶ κόλασιν παραιτούμενον φθάσον.
οὗτος ὑπὲρ σοῦ πολλὰς νύκτας ἀγρυπνησάτω,
πρεσβεύων ὑπὲρ σοῦ πρὸς θεόν, καὶ λιτανείαις
συνήθεσι μαγεύων τὸν πατέρα. οὐ γὰρ ἀντέ-
χει τοῖς τέκνοις αὐτοῦ τὰ σπλάγχνα δεο-
μένοις. δεήσεται δὲ καθαρῶς ὑπὸ σοῦ προ-
τιμώμενος ὡς ἄγγελος τοῦ θεοῦ, καὶ μηδὲν
ὑπὸ σοῦ λυπούμενος, ἀλλ' ὑπὲρ σοῦ. τοῦτ'
ἔστι μετάνοια ἀνυπόκριτος. θεὸς οὐ μυκτη-
ρίζεται, οὐδὲ προσέχει κενοῖς ῥήμασι· μόνος
γὰρ ἀνακρίνει μυελοὺς καὶ νεφροὺς καρδίας καὶ τῶν
ἐν πυρὶ κατακούει, καὶ τῶν ἐν κοιλίᾳ κήτους ἱκε-

τελούντων ἐξακούει· καὶ πᾶσιν ἐγγύς ἐστι τοῖς πιστεύουσι, καὶ πόῤῥω τοῖς ἀθέοις, ἂν μὴ μετανοήσωσιν.

42. Ἵνα δὲ ἐπιθάῤῥῃς, οὕτω μετανοήσας ἀληθῶς, ὅτι σοι μένει σωτηρίας ἐλπὶς ἀξιόχρεως, ἄκουσον μῦθον, οὐ μῦθον ἀλλὰ ὄντα λόγον περὶ Ἰωάννου τοῦ ἀποστόλου παραδεδομένον καὶ μνήμῃ πεφυλαγμένον. ἐπειδὴ γὰρ τοῦ τυράννου τελευτήσαντος, ἀπὸ τῆς Πάτμου τῆς νήσου μετῆλθεν ἐπὶ τὴν Ἔφεσον, ἀπῄει παρακαλούμενος καὶ ἐπὶ τὰ πλησιόχωρα τῶν ἐθνῶν, ὅπου μὲν ἐπισκόπους καταστήσων, ὅπου δὲ ὅλας ἐκκλησίας ἁρμόσων, ὅπου δὲ κλῆρον, ἕνα τέ τινα κληρώσων τῶν ὑπὸ τοῦ πνεύματος σημαινομένων. ἐλθὼν καὶ ἐπί τινα τῶν οὐ μακρὰν πόλεων ἧς καὶ τοὔνομα λέγουσιν [1] ἔνιοι, καὶ τὰ ἄλλα ἀναπαύσας τοὺς ἀδελφοὺς, ἐπὶ πᾶσι τῷ καθεστῶτι προσβλέψας ἐπισκόπῳ, νεανίσκον ἱκανὸν τῷ σώματι καὶ τὴν ὄψιν ἀστεῖον καὶ θερμὸν ἰδὼν, τοῦτον ἔφησε παρατίθεμαι μετὰ πάσης σπουδῆς, ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ χριστοῦ μάρτυρος, τοῦ δὲ δεχομένου καὶ πάνθ᾽ ὑπισχνουμένου, καὶ πάλιν τὰ αὐτὰ διετείλατο καὶ διεμαρτύρατο. καὶ ὁ μὲν ἐπὶ

1 Smyrna erat, si Chron. Alexand. fides.

τὴν

cunctis fidelibus, procul vero ab infidelibus, nisi ad sanctiorem mentem pœnitendo redeant.

XLII. Ut autem magis confidas, modo sic vere pœnitueris, certæ tibi fidei tutamque manere salutis spem; audi fabulam, quæ ipsa non fabula, sed vera de Joanne Apostolo tradita narratio sit, ac memoriæ studiose commendata. Cum enim post tyranni obitum è Patmo insula Ephesum rediisset, vicinas quoque gentes rogatus visebat, partim quidem ut episcopos constitueret, partim vero ut integras Ecclesias disponeret ac formaret, partim etiam ut unumquemque eorum, quos Spiritus designaret, in clerum cooptaret. Cum itaque ad urbem quandam haud procul Epheso dissitam venisset (ejus & nomen nonnulli referunt) atque alias præsentia verbisque suis fratres consolatus esset, ad extremum viso juvene quodam egregia corporis statura, eleganti vultu, ferventique ingenio atque indole, ad loci episcopum conversus: *Hunc*, inquit, *coram Ecclesia ac Christo teste, omni tibi opera commendo.* Tumque illo suscipiente ac cuncta præstiturum pollicente, eadem ipsa Joannes rursus perurgebat ac contestabatur. Posthæc Jo-

annes quidem Ephesum profectus est: Presbyter vero adolescentem sibi traditum in domum suam suscipiens, educando, continendo, fovendo operam dabat: ac tandem sacro baptismate initiavit. Deinceps Sacerdos de pristina cura atque custodia paulatim remisit, ut qui perfectum ei tutamen, ac quo cautum omnino foret, Domini signaculum adhibuisset. Illum ergo præmatura potitum libertate, æquales quidam sibi adjungunt, desides ac dissoluti, & flagitiis omnibus assuefacti. Ac primum qui magnificis conviviis juvenem illiciunt: noctu deinde ad spoliandos obvios egressi, secum trahunt; inde ad majorum scelerum societatem cohortantur. At ille sensim assuescebat pravitati, genii magnitudine ac præstanti indole velut equus duri oris robustusque à recto abreptus, ac frœnum mordens, acrius in præceps ferebatur. Jam itaque prorsus abjecta spe salutis ex Deo consequendæ, nihil ultra mediocre animo designabat; sed grandi aliquo perpetrato facinore, quod semel perierat, pari reliquis exitu luere vixdum reluctantibus animis cogitabat. Illis igitur ipsis assumtis, instituto que latronum collegio, dux ipse latronum haud segniter erat; violentia,

τὴν ἔφεσον ἀπῄρει. ὁ δὲ πρεσβύτερος ἀναλαβὼν οἴκαδε τὸν παραδοθέντα νεανίσκον ἔτρεφε, συνεῖχεν, ἔθαλπε, τὸ τελευταῖον ἐφώτισε. καὶ μετὰ τοῦτο ὑφῆκε τῆς πλείονος ἐπιμελείας καὶ παραφυλακῆς, ὡς τὸ τέλειον αὐτῷ φυλακτήριον ἐπιστήσας τὴν σφραγῖδα τοῦ κυρίου. τῷ δὲ ἀνέσεως πρὸ ὥρας λαβομένῳ προσφθείρονταί τινες ἥλικες ἀργοὶ, καὶ ἀπεῤῥωγότες, ἐθάδες κακῶν. καὶ πρῶτον μὲν διὰ ἑστιάσεων πολλῶν πολυτελῶν αὐτὸν ἐπάγονται. εἶτά που καὶ νύκτωρ ἐπὶ λωποδυσίαν, ἐξιόντες συνεπάγονται. εἶτά τι καὶ μεῖζον συμπράττειν ἠξίουν. ὁ δὲ κατ' ὀλίγον προσειθίσετο, καὶ διὰ μέγεθος φύσεως, ἐκστὰς ὥσπερ ἄστομος καὶ εὔρωστος ἵππος ὀρθῆς ὁδοῦ, καὶ τὸν χαλινὸν ἐνδακὼν, μειζόνως κατὰ τῶν βαράθρων ἐφέρετο. ἀπογνοὺς δὲ τελέως τὴν ἐν θεῷ σωτηρίαν, οὐδὲν ἔτι μικρὸν διενοεῖτο, ἀλλὰ μέγα τι πράξας, ἐπειδήπερ ἅπαξ ἀπολώλει ἴσα τοῖς ἄλλοις παθεῖν ἠξίου. αὐτοὺς δὲ τούτους ἀναλαβὼν καὶ λῃστήριον συγκροτήσας, ἕτοιμος λῄσταρχος ἦν, βιαιότατος, μιαιφονώτατος, χαλεπώτα-

τος. χρόνου ἐν μέσῳ, καί τινος ἐπιπεσούσης χρείας, ἀνακαλοῦσι τὸν ἰωάννην. ὁ δὲ ἐπειδὴ τὰ ἄλλα ὧν χάριν ἧκε κατεστήσατο, ἄγε δή, ἔφη, ὦ ἐπίσκοπε, τὴν παρακαταθήκην ἀπόδος ἡμῖν, ἣν ἐγώ τε καὶ ὁ σωτήρ σοι παρακατεθέμεθα ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας, ἧς προκαθέζῃ, μάρτυρος. ὁ δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἐξεπλάγη, χρήματα οἰόμενος, ἅπερ οὐκ ἔλαβε, συκοφαντεῖσθαι· καὶ οὔτε πιστεύειν εἶχεν ὑπὲρ ὧν οὐκ εἶχεν οὔτε ἀπιστεῖν ἰωάννῃ. ὡς δὲ τὸν νεανίσκον εἶπεν ἀπαιτῶ καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀδελφοῦ. [1] στενάξας κάτωθεν ὁ πρεσβύτης καί τι καὶ ἐπιδακρύσας, ἐκεῖνος, ἔφη, τέθνηκε. πῶς, καί τινα θάνατον; θεῷ τέθνηκεν, εἶπεν, ἀπέβη γὰρ πονηρὸς καὶ ἐξώλης, καὶ τὸ κεφάλαιον, λῃστής. καὶ νῦν ἀντὶ τῆς ἐκκλησίας, τὸ ὄρος κατείληφε μεθ᾽ ὁμοίου στρατιωτικοῦ. καταῤῥηξάμενος οὖν τὴν ἐσθῆτα ὁ ἀπόστολος, καὶ μετὰ μεγάλης οἰμωγῆς πληξάμενος τὴν κεφαλήν, καλόν γε ἔφη φύλακα τῆς τἀδελφοῦ ψυχῆς κατέλιπον. ἀλλ᾽ ἵππος ἤδη μοι παρέστω, καὶ ἡγεμὼν γινέσθω μοί τις τῆς ὁδοῦ. ἤλαυνεν ὥσπερ εἶ-

1 Anastas. Sinaita, στενάζει μέγα ἐκ βάθους· εἶτα δακρύει.

χεν,

tia, cædibus atque atrocitate cunctos superabat. Aliquanto post tempore, cum novi aliquid necessarii operis aut negotii incidisset, iterum ad eam urbem accitus est Joannes. Qui cum venisset, & cuncta quorum gratia venerat, ordinasset: *Agedum*, inquit, *Episcope, redde nobis depositum, quod ego pariter & Christus tibi commendavimus, sub Ecclesiæ cui præes, præsentia, ipsaque coram teste.* Ad hæc Episcopus primo quidem morari ac attonitum esse, cum existimaret pecuniam, quam non accepisset, à se per calumniam repeti: & sicut adhibere fidem, ut se habere existimaret quæ non habebat, sic nec Joanni diffidere audebat. Sed ubi Joannes *Juvenem*, inquit, *repeto & fratris animam*; alto senex ducto suspirio, vultumque lacrymis affusus, *Is*, ait, *mortuus est. Quomodo*, inquit Joannes, *ac quo mortis genere? Deo*, ait ille, *mortuus est. Malus quippe evasit & perditus; ac quod maximum, latro: nuncque adeo pro Ecclesia montem occupavit, cum latronum pari satellitio.* His auditis Apostolus scissa veste, & cum ingenti gemitu caput feriens, *Bonum te*, inquit, *animæ fratris custodem constitui? Sed jam mihi præsto sit equus & aliquis ductor itineris.* Inde ab Ecclesia

clesia ita ut erat, concito equo iter properavit. Cumque ad locum venisset, ab iis qui excubias agebant, latronibus capitur; non ille fugam petens, aut veniam deprecans, sed clamans: *In hoc ipsum veni, ad vestrum me ducem deducite.* Is vero ut erat armatus interim expectabat. Sed ubi accedentem agnovit Joannem, præ pudore in fugam versus est. At Joannes totis viribus concito cursu, ætatis oblitus, hominem persequi institit, identidem clamans, *Quid me patrem tuum, fili, fugis, inermem, seniculum? Miserere mei, fili; noli timere; adhuc tibi superest vitæ ac salutis spes. Ego pro te Christo rationem reddam. Si sit opus, tuam ipse libens mortem sustinebo, quemadmodum Dominus pro nobis mortem tulit. Animam meam pro tua vicariam dabo: Sta modo, & crede. A Christo missus sum.* His ille auditis, primum quidem vultu in terram demisso substitit: deinde projectis armis, acerbe flere cœpit. Accedentem vero senem complexus, gemitu ac lamentis, quam maxime poterat, crimen diluebat, & lacrymis velut altero quodam baptismo expiabatur, solam dexteram occultans. Tum Apostolus spondens dejeransque veniam

χεῖν, αὐτόθεν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας. ἐλθὼν δὲ εἰς τὸ χωρίον, ὑπὸ τῆς προφυλακῆς τῶν λῃστῶν ἁλίσκεται, μήτε φεύγων, μήτε παραιτούμενος. ἀλλὰ βοῶν, ἐπὶ τοῦτ' ἐλήλυθα, ἐπὶ τὸν ἄρχοντα ὑμῶν ἀναγάγετέ με. ὃς τέως ὥσπερ ὥπλιστο, ἀνέμενεν. ὡς δὲ προσιόντα ἐγνώρισε τὸν ἰωάννην, εἰς φυγὴν αἰδεσθεὶς ἐτράπετο. ὁ δὲ ἐδίωκεν ἀνακράτος, ἐπιλαθόμενος τῆς ἡλικίας τῆς ἑαυτοῦ. κεκραγὼς, τί με φεύγεις, τέκνον, τὸν σαυτοῦ πατέρα, τὸν γυμνὸν, τὸν γέροντα; ἐλέησόν με, τέκνον, μὴ φοβοῦ. ἔχεις ἔτι ζωῆς ἐλπίδα. ἐγὼ χριστῷ δώσω λόγον ὑπὲρ σοῦ· ἂν δέῃ, τὸν σὸν θάνατον ἑκὼν ὑπομενῶ, ὡς ὁ κύριος τὸν ὑπὲρ ἡμῶν· ὑπὲρ σοῦ τὴν ψυχὴν ἀντιδώσω τὴν ἐμήν. στῆθι, πίστευσον, χριστός με ἀπέστειλεν. ὁ δὲ ἀκούσας πρῶτον μὲν ἔστη κάτω βλέπων. εἶτα ἔρριψε τὰ ὅπλα. εἶτα τρέμων ἔκλαιε πικρῶς. προσελθόντα δὲ τὸν γέροντα, περιέλαβεν ἀπολογούμενος ταῖς οἱμωγαῖς ὡς ἐδύνατο, καὶ τοῖς δάκρυσι βαπτιζόμενος ἐκ δευτέρου· μόνην ἀποκρύπτων τὴν δεξιάν. ὁ δὲ ἐγγυώμενος, ἐπομνύμενος, ὡς ἄφεσιν αὐτῷ παρὰ τοῦ σωτῆρος εὕρηται. δεόμενος, γο-

γονυπετῶν·

νυπετῶν· αὐτὴν τὴν δεξιὰν ὡς ὑπὸ τῆς μετανοίας κεκαθαρμένην καταφιλῶν, ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν ἐπανήγαγε. καὶ δαψιλέσι μὲν εὐχαῖς ἐξαιτούμενος, συνεχέσι δὲ νηστείαις συναγωνιζόμενος· ποικίλαις δὲ [1] ῥήσεσι λόγων κατεπᾴδων αὐτοῦ τὴν γνώμην, οὐ πρότερον ἀπῆλθεν ὥς φασι, πρὶν αὐτὸν κατέστησε τῇ ἐκκλησίᾳ.[2] διδοὺς μέγα παράδειγμα μετανοίας ἀληθινῆς καὶ μέγα γνώρισμα παλιγγενεσίας, τρόπαιον ἀναστάσεως [3] ἐλπιζομένης, [ὅταν ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος, οἱ ἄγγελοι τοὺς ἀληθῶς μετανοοῦντας δέξονται εἰς ἐπουρανίους σκηνάς] φαιδρῶς γεγηθότες, ὑμνοῦντες, ἀνοιγνῦντες τοὺς οὐρανούς. πρὸ δὲ πάντων αὐτὸς ὁ σωτὴρ προαπαντᾷ δεξιούμενος, φῶς ὀρέγων ἄσκιον, ἄπαυστον· ὁδηγῶν εἰς τοὺς κόλπους τοῦ πατρὸς, εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν, εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. πιστευέτω καὶ ταῦτα τὶς καὶ θεοῦ μαθηταῖς, καὶ ἐγγυητῇ θεῷ, προφητείαις, εὐαγγελίοις, λόγοις ἀποστολικοῖς, τούτοις συζῶν καὶ τὰ ὦ-

1 Cod. Reg. Gall. σειρῆσι λόγων, ut & Niceph. lib. 2. cap. 42.

2 Anaſtaſ. Sinaita addit, ἕως αὐτὸν παῖδα μεθ' ἑαυτοῦ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ συνήγαγε.

3 Sic Anaſtaſ. Sinaita. βλεπομένης Euſeb.

τα

am ſe illi à Salvatore nactum eſſe, oranſque ac in genua provolutus, ipſam juvenis dexteram, velut jam pœnitentia expiatam, exoſculans, ipſum in Eccleſiam reduxit. Exinde partim crebris orationibus Deum deprecans, partim continuatis una cum juvene jejuniis ſimul decertans, variiſque denique ſermonum illecebris animum ejus demulcens, non prius deſtitit (ut aiunt) quam illum firma conſtantia Eccleſiæ gremio admoviſſet; magno veræ pœnitentiæ exemplo exhibito, grandique iteratæ generationis documento, & futuræ reſurrectionis trophæo, [quando in conſummatione ſeculi angeli vere pœnitentes in ſupercœleſtia habitacula deportabunt,] hinc angeli læte geſtientes, laudantes, cœlos aperientes: præ cunctis vero ipſe Salvator obviam factus humaniſſime ſuſcipit, lucem præbens, quam nullæ offuſcant tenebræ, nec tempora ulla interimant: ductor ipſe in ſinum Patris in vitam æternam, in regnum cœlorum iter parans. Iſta quis credat, fidemque cum Dei diſcipulis, tum Deo ſponſori habeat; Prophetiarum, Evangeliorum, Apoſtolorum dictis. Qui in his vitam inſtituat, auremque præbeat atque opera exerceat, ſub ipſo exceſſu dogmatum finem

nem ipſamque exhibitam veritatem conſpiciet. Qui enim pœnitentiæ angelum 1 plane recipit, haud eum tunc ulla pœnitudo incedet, cum corpus reliquerit; nec confundetur, dum Salvatorem cum majeſtate ſua exercituque venientem viderit. Nullus ignis exterrebit metus. Sin autem quiſpiam eo animo ſit ut manere ac quotidie in voluptatibus volutans delinquere velit, præſentiſque vitæ delitias æterna vita potiores ducat, atque à Salvatore veniam indulgente mentis ſenſu abhorreat; is neque Deum, neque divitias, nec quod ante lapſus ſit in crimen vocet, ſed ſuam ipſius animam quæ ipſa ſponte intereat. Ei vero cui cura ſalutis eſt ac inſpectio, eamque deſiderat, ac pene efflictim vimque ipſe adhibens præbere rogat, Pater ille qui eſt in cœlis, veram emundationem vitamque tribuet nulli mutationi obnoxiam; cui cum Filio Jeſu Chriſto, qui vivorum & mortuorum Dominus eſt, per Spiritum Sanctum, ſit gloria honor poteſtas, æterna majeſtas, nunc & ſemper, & in generationes generationum, inque ſecula ſeculorum. AMEN.

1 Reſpicere videtur pœnitentiæ Angelum, de quo frequens occurrit mentio in Hermetis paſtore.

CLE-

τὰ ὑπέχων, καὶ τὰ ἔργα ἀσκῶν, ἐπ' αὐτῆς τῆς ἐξόδου τὸ τέλος καὶ τὴν ἐπίδειξιν τῶν δογμάτων ὄψεται. ὁ γὰρ ἐνταῦθα τὸν ἄγγελον τῆς μετανοίας προσιέμενος, οὐ μετανοήσει, τότε ἡνίκα ἂν καταλίπῃ τὸ σῶμα, οὐδὲ καταισχυνθήσεται, τὸν σωτῆρα προσιόντα μετὰ τῆς αὐτοῦ δόξης καὶ στρατείας ἰδών, οὐ δέδιε τὸ πῦρ. εἰ δέ τις αἱρεῖται μένειν καὶ ἐξαμαρτάνειν ἑκάστοτε ἐπὶ ταῖς ἡδοναῖς, καὶ τὴν ἐνταῦθα τρυφὴν τῆς αἰωνίου ζωῆς προτιμᾷ, καὶ διδόντος τοῦ σωτῆρος ἄφεσιν ἀποστρέφεται, μήτε τὸν θεὸν ἔτι, μήτε τὸν πλοῦτον, μήτε τὸ προσπεσεῖν αἰτιάσθω, τὴν δὲ ἑαυτοῦ ψυχὴν ἑκουσίως ἀπολλυμένην. τῷ δὲ ἐπιβλέποντι τὴν σωτηρίαν καὶ ποθοῦντι, καὶ μετὰ ἀναιδείας καὶ βίας αἰτοῦντι παρέξει τὴν ἀληθινὴν κάθαρσιν καὶ τὴν ἄτρεπτον ζωὴν δώσει ὁ πατὴρ ἀγαθὸς ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. ᾧ διὰ τοῦ παιδὸς Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ κυρίου ζώντων καὶ νεκρῶν, καὶ διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος εἴη δόξα, τιμή, κράτος, αἰώνιος μεγαλειότης, καὶ νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς γενεὰς γενεῶν, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ΑΜΗΝ.

CLEMENT. ALEXANDR:
PRESBYTERI
ADUMBRATIONES
In aliquot
EPISTOLAS CANONICAS.
Ex
Interpretatione
M. AURELII
CASSIODORI.

CLEMENT. ALEXANDR. PRESBYTERI,

Adumbrationes IN PRIOREM D. PETRI *Epistolam.*

Cap. I. v. 3. B*Enedictus Deus & Pater Domini nostri Jesu Christi, qui per magnam misericordiam suam regeneravit nos.* Si etenim Deus nos genuit ex materia; postea vero secundum profectum vitæ regeneravit. *Pater Domini nostri per resurrectionem Jesu Christi*; secundum fidem vestram resurgentis in nobis: Sicut è contrario moritur in nobis; id nostra infidelitate faciente. Dicebat autem iterum, nunquam reverti secundo ad corpus animam in hac vita; neque injustam fieri quæ angelica facta est, neque malignam, ne iterum occasionem peccandi per susceptionem carnis accipiat: In Resurrectione autem, utramque in corpus reverti, conjunguntur sibimet invicem juxta genus proprium, secundum compositionem alterius se quadam congruentia coaptan-

tes ſicut ſagena, vel ædificatio lapidum. Propterea Petrus inquit [c.2.v.5.] *Et vos ipſi ſicut lapides vivi ædificamini domus ſpiritalis*; cuſtoditum ſcilicet in cœli locum ſignificans ſedis angelicæ. *In vos*, inquit [cap. 1. 5, 9.] *qui virtute Dei conſervamini fide ac ſpeculatione, percepturi finem fidei veſtræ animarum ſalutem.* Hinc apparet quoniam non eſt naturaliter anima incorruptibilis; ſed gratia Dei, per fidem & juſtitiam, & per intellectum perficitur incorruptibilis. *De qua ſalute*, inquit [v. 10] *exquiſierunt & ſcrutati ſunt Prophetæ*, & cetera quæ ſequuntur. Declaratur per hoc, cum ſapientia locutos eſſe Prophetas; & Spiritum in eis Chriſti fuiſſe ſecundum poſſeſſionem & ſubjectionem Chriſti: per archangelos enim & propinquos angelos qui Chriſti vocantur Spiritus, operatur Dominus. *Quæ nunc*, inquit [v. 12.] *annunciata ſunt vobis per eos qui vobis evangelizaverunt.* Vetera, inquit, quæ per Prophetas facta ſunt, & plurimos latent; nunc vobis revelata ſunt per Evangeliſtas. *Vobis enim*, inquit [ib.] *manifeſtata ſunt per Spiritum Sanctum qui miſſus eſt*: hoc eſt, Paracletum, de quo Dominus dixit: a *Niſi ego abiero, ille non veniet In quem concupiſcunt*, inquit [ib.] *an-*

a Jo. 16. 7.

angeli proſpicere; non angeli apoſtatæ, ſicut plurimi ſuſpicantur; ſed quod verum eſt ac Divinum, angeli qui deſiderant profectum perfectionis illius adipiſci. *Sanguine*, inquit [v.19.] *pretioſo, ſicut agni incontaminati & immaculati.* Hic tangit Leviticas & Sacerdotales antiquas celebrationes; Significat autem animam mundam per juſtitiam, quæ offertur Deo. *Præcogniti quidem*, inquit [v.20.] *ante conſtitutionem mundi.* Primo quippe præcognitus ante omnem creaturam quod erat Chriſtus. *Manifeſtati autem in noviſſimis*, per generatum corpus. *Regenerati non ex ſemine corruptibili*, [v.23.] Corruptibilis igitur eſt anima quæ cum corpore ſimul profunditur, ut quidam putant. *Verbum autem Domini*, inquit [v.25.] *permanet in æternum*; tam prophetia quam Divina doctrina. [Cap.2.v.9.] *Vos autem genus electum, regale ſacerdotium.* Quoniam vero electum genus ſumus Dei electione, abunde clarum eſt. Regale autem dixit, quoniam ad regnum vocati ſumus, & ſumus Chriſti. Sacerdotium autem propter oblationem quæ fit orationibus & doctrinis, quibus adquiruntur animæ quæ offeruntur Deo. *Qui cum malediceretur*, inquit [v. 23.] *non maledicebat; cum pateretur, non comminabatur.*

batur. Dominus hoc utique per bonitatem atque patientiam. *Tradebat autem judicanti se injuste,* [ib.] sive semetipsum, ut sit hyperbaton hoc modo se habens: tradebat autem semetipsum secundum injustam legem judicantibus; quia inutilis illis erat, utpote justus existens: vel tradebat Deo injuste judicantes, id est, eos qui eum nequissime condemnabant, & gratis neci ejus instabant, ut supplicia perpetientes, erudiantur. *Qui enim vult vitam,* inquit [cap. 3. v. 10.] *diligere, & videre dies bonos*: hoc est, qui vult æternus & incorruptibilis fieri. Vitam vero, Dominum dicit; dies autem bonos, hoc est, sanctos. *Quia oculi,* inquit [v. 11.] *Domini super justos, & aures ejus in preces eorum.* Multiformem Spiritus Sancti speculationem significat: *Vultus autem Domini super facientes mala* [v 12.] hoc est, sive judicium, sive ultio, sive manifestatio. *Dominum vero Christum,* inquit [v 15.] *sanctificate in cordibus vestris.* Sic habes etiam in Oratione Dominica: *a Sanctificetur nomen*, inquit, *tuum. Christus enim,* inquit [v. 18.] *semel pro peccatis nostris mortuus est, justus pro injustis ut nos offerret Deo, mortificatus quidem carne, vivificatus autem Spiritu.* Hæc ad fidem eorum redigens, dicit. Hoc est; in

a Matt. 6. 9.

in nostris vivificatus est spiritibus. *Adveniens*, inquit [v. 20.] *prædicavit eis qui quondam erant increduli*; speciem quidem ejus non viderunt, sonum vero vocis audierunt. *Cum sustinet*, inquit [ib.] *Dei longanimitas*. Ita est bonus Deus, ut etiam per eruditionem salutis operetur effectum. *Per resurrectionem*, inquit [v. 21.] *Jesu Christi*; scilicet quæ per fidem in nobis effecta est. *Subjectis sibi Angelis*, [v. 22.] qui sunt, primus ordo: *&* subditis *Potestatibus*, qui sunt secundi ordinis: subditis quoque *Virtutibus*, quæ ad tertium ordinem pertinere declarantur. *Qui reddent*, inquit [c. 4. v. 5.] *rationem ei qui paratus est judicare vivos & mortuos*. Hi secundum præcedentia judicia erudiuntur. Ob hoc etiam subjungit: [v. 6.] *Propter hoc enim & mortuis evangelizatus est*, nobis qui quondam videlicet extabamus infideles. *Ut judicemur quidem secundum hominem*, inquit [ib.] *in carne, vivant autem secundum Deum in Spiritu*. Quia à fide videlicet exciderunt; dum adhuc in carne sunt, judicantur secundum judicia præcedentia ut pœniteant. Idcirco & subnectit, dicens: *Vivant in Spiritu secundum Deum*. Sic Paulus quoque; nam & ipse tale aliquid dicit quem [a] *tradidi* (inquiens) *Satanæ, ut vivat Spiritu.*

[a] 1 Cor. 5. 5.

Sicut

[c.4.v.10.] *Sicut boni*, viz. *dispensatores multiformis gratiæ Dei*. Similiter & Paulus; *a multifarie*, inquit, *& multis modis Deus olim locutus est Patribus nostris.* *Gaudete*, inquit [v.13.] *communicantes passionibus Christi*: hoc est, si justi estis, propter justitiam patimini, sicut Christus pro justitia passus est. *Beati*, inquit [v.14.] *quoniam qui est ejus honoris, & virtutis Dei Spiritus, super vos requiescit.* Hoc possessivum, *ejus*, & angelicum spiritum significat: gloria quippe Dei, illi sunt per quos secundum fidem & justitiam glorificatur ad gloriam honorabilem, secundum profectum introductorum fidelium. Potest etiam sic intelligi *Spiritus Dei super nos*; Hoc est, qui secundum fidem animæ supervenit, veluti venustas quædam mentis & animi pulcritudo. *Quoniam*, inquit [v. 17.] *tempus judicii inchoandi à domo Domini.* His enim, in persecutionibus constitutis, judicium consequetur. *Deus autem*, inquit [c.5.v.10.] *totius gratiæ*. Totius gratiæ dixit, quoniam bonus est, & omnium bonorum dator est ipse. *Salutat vos Marcus filius meus* [v.14.] Marcus Petri sectator, palam prædicante Petro Evangelium Romæ coram quibusdam Cæsareanis equitibus, & multa Christi testimonia proferente; penitus

a Heb. 1. 1.

tus

tus ab eis ut poſſent quæ dicebantur memoriæ commendare, ſcripſit ex his quæ Petro dicta ſunt, Evangelium quod ſecundum Marcum vocitatur. Sicut Lucas quoque, & Actus Apoſtolorum ſtylo executus agnoſceret, & Pauli ad Hebræos interpretatus Epiſtolam.

Ejuſdem Adumbrationes *In Epiſtolam* JUDÆ.

JUdas qui Catholicam ſcripſit Epiſtolam, frater filiorum Joſeph extans, valde religioſus; cum ſciret propinquitatem Domini, non tamen dixit ſe ipſum fratrem ejus eſſe; ſed quid dixit; [cap.1.v.1.] *Judas ſervus Jeſu Chriſti*, utpote Domini; *frater autem Jacobi.* Hoc enim verum eſt; frater erat ejus, Joſeph. *Subintroierunt enim quidam*, inquit [v.4.] *homines impii qui olim præſcripti & prædeſtinati erant in judicium Dei noſtri*, non ut fiant impii: ſed exiſtentes jam

jam impii, in judicium præſcripti ſunt. *Quoniam Dominus Deus ſemel populum,* inquit [v.5.] *de terra Ægypti liberans, deinceps eos qui non crediderunt, perdidit*: ut eos videlicet per ſupplicium erudiret. In præſenti quippe tempore puniti ſunt, & perierunt propter eos qui ſalvantur, donec convertantur ad Dominum. *Angelos vero,* inquit [v.6.] *qui non ſervaverunt proprium principatum,* ſcilicet quem acceperunt ſecundum profectum, *ſed dereliquerunt,* inquit [ib.] *ſuum habitaculum*:, cœlum videlicet ac ſtellas ſignificans, apoſtatæ facti ſunt & vocati. *In judicium,* inquit [ib.] *magnæ diei vinculis perpetuis ſub caligine reſervavit.* Vicinum terris locum, hoc eſt, caliginoſum aërem ſignificat. Vincula vero dixit amiſſionem honoris in quo conſtiterant, & cupiditatem infirmarum rerum; cupiditate quippe devincti propria, converti non queunt. *Sicut Sodoma,* inquit [v.7.] *& Gomorrha.* Quibus ſignificat Dominus remiſſius eſſe, & eruditos pœnituiſſe. *Similiter iiſdem,* inquit [v.8.] *& hi ſomniantes,* hoc eſt, qui ſomniant imaginatione ſua libidines & reprobas cupiditates, bonum eſſe putantes, non illud quod vere bonum eſt, & omni bono ſuperius. *Carnem quidem,* inquit

inquit [ib.] *maculant, dominationem autem spernunt, majestatem autem blasphemant*: hoc est, solum Dominum qui vere Dominus noster est Jesus Christus, & solus laudabilis. *Majestatem* inquit, *blasphemant*, hoc est, angelos. [v.9.] *Quando Michael Archangelus cum diabolo disputans, altercabatur de corpore Moysis*: hic confirmat assumtionem Moysis. Michael autem hic dicitur qui per propinquum nobis angelum altercabatur cum diabolo. *Hi autem*, inquit [v.10.] *quæcunq; quidem ignorant, blasphemant. Quæcunque autem naturaliter tanquam muta animalia noverunt, in his corrumpuntur.* Significat eos comedere ac bibere, & rebus venereis indulgere, & alia eos perpetrare dicit quæ sunt communia cum animalibus ratione carentibus. *Væ illis*, inquit [v.11.] *quia in via Cain abierunt.* Sic etiam peccato Adæ subjacemus secundum peccati similitudinem. *Nubes*, inquit [v.12.] *sine aqua*; hoc est, qui verbum Divinum & fœcundum in se non possident. *Ob hoc*, inquit [ib.] *& à ventis, & spiritibus violentis, hujusmodi circumferuntur homines. Arbores*, inquit [ib.] *autumnales, infructuosæ*, & infideles videlicet, qui nullum fructum fidelitatis apportant. *Bis*, inquit [ib.] *mortuæ*; semel

mel scilicet quando delinquendo peccarunt; secundo vero, quando suppliciis contradentur secundum prædestinata Dei judicia: mors quippe reputanda est, etiam quando quisque hæreditatem non continuo promereretur. *Fluctus*, inquit [v.13.] *ferocis maris*. His verbis vitam gentilem significat, quorum ambitionis abominabilis est finis. *Sidera errantia*, hoc est, errantes & apostatas significat, ex hujusmodi stellis sunt, qui angelorum cecidere de sedibus, *quibus*, propter apostasiam, *caligo tenebrarum reservatur in sempiternum*. *Prophetavit autem de his septimus*, inquit [v.14.] *ab Adam Enoch*. His verbis Prophetiam comprobat. *Isti*, inquit [v.19.] *segregantes*, fideles ab infidelibus, secundum propriam infidelitatem redarguti. Et iterum discernentes à canibus. *Animales*, inquit [ib.] *Spiritum non habentes*: Spiritum scilicet qui est per fidem secundum usum justitiæ superveniens. *Vos autem*, inquit [,v.20] *carissimi superædificantes vosmetipsos sanctissima vestra fide in Spiritu Sancto Quosdam autem*, inquit [v.21.] *salvate de igne rapientes* [v.22.] *quibusdam vero misereminí in timore*, id est, eos qui in ignem cadunt, doceatis ut semetipsos liberent. *Odientes*, inquit [v.23]

eam

eam quæ carnalis est maculatam tunicam; animæ videlicet tunica macula est, spiritus concupiscentiis pollutus carnalibus. *Ei autem*, inquit [v.24.] *qui potens est conservare vos sine offensione, & constituere ante conspectum gloriæ suæ immaculatos in lætitia.* In conspectu gloriæ suæ dicit, coram angelis. Immaculatos autem constituendos, angelos factos, cum dicit Daniel de populo, & venit in conspectu Domini, non hoc dicit quoniam vidit Deum; hoc enim impossibile est ut quisque non mundo corde videat Deum: sed hoc dicit, quia cuncta quæcunque faciebat populus, in conspectu erant Dei, & manifesta illi constabant; hoc est, quoniam nihil absconditum est à Domino. In Evangelio vero secundum [a] Marcum interrogatus Dominus à principe Sacerdotum *si ipse esset Christus filius Dei benedicti. Respondens dixit: ego sum, & videbitis filium hominis à dextris sedentem virtutis. Virtutes* autem significant sanctos angelos. Proinde etiam cum dicit *à dextris Dei*, eosdem ipsos dicit propter æqualitatem & similitudinem angelicarum sanctarumque virtutum qui nominantur nomine Dei. Cum ergo *sedere in dextra*

[a] Marc. 14. 61, 62.

dicit, hoc eſt in eminenti honore requieſcere. In aliis autem Evangeliis dicitur principi Sacerdotum interroganti ſi ipſe eſſet filius Dei, non è contra reſpondiſſe. Sed quid dixit? *a vos dicitis.* Satis bene reſpondens. Si enim diceret, ſicut vos intelligitis, mentiretur utique non ſe confitens filium Dei, illi non ita de illo ſentiebant; dicens autem, *vos dicitis*, vere locutus eſt. Quod enim non ſapiebant, verbis dicebant, hoc ille verum eſſe confeſſus eſt.

Ejuſdem Adumbrationes

In Epiſtolam

I. JOANNIS.

Cap. 1. v. 1. Q*Uod erat ab initio, quod vidimus oculis noſtris, quod audivimus.* Conſequens Evangelium ſecundum Joannem, & conveniens etiam hæc Epiſtola principium ſpiritale continet. Quod ergo dicit *ab initio*, hoc modo preſbyter exponebat, quod principium generationis ſeparatum ab opificis principio non

a Matt. 26. 64.

non est. Cum enim dicit *quod erat ab initio*, generationem tangit sine principio Filii cum Patre simul extantis: erat ergo verbum æternitatis significativum non habentis initium, sicut etiam verbum ipsum, hoc est Filius Dei secundum æqualitatem substantiæ unum cum Patre consistit, sempiternum est & infectum: quod semper erat verbum, significatur dicendo,[a] *in principio erat verbum.* Quod vero dixit, *quod vidimus oculis nostris*, Domini significat in carne præsentiam, *& manus*, inquit [ib.] *nostræ contrectaverunt de verbo vitæ*: Non solum carnem ejus, sed etiam virtutes ejusdem Filii significat, sicut radius solis usque ad hæc infima loca pertransiens, qui radius in carne veniens palpabilis factus est discipulis. Fertur ergo in traditionibus, quoniam Joannes ipsum corpus quod erat extrinsecus tangens, manum suam in profunda misisse, & ei duritiam carnis nullo modo reluctatam esse, sed locum manui præbuisse discipuli. Propter quod & infert, *Et manus nostræ contrectaverunt de verbo vitæ*: contrectabilis utique factus est qui venit in carne, sicut *& vita quæ manifestata est* [v. 2.]. Nam & in Evangelio sic dicit,

a Jo. 1.1.

cit, [a] *Et quod factum est, in ipso vita erat, & vita erat lux hominum. Et nunciamus*, inquit [ib.] *vobis vitam æternam quæ erat apud Patrem, & palam facta vobis.* Patris appellatione significat, quoniam & Filius semper erat sine initio. *Quia Deus*, inquit [v. 5.] *lumen est*: non essentiam Divinam exprimit, sed declarare volens majestatem Dei, quod melius est & excellentius apud homines proprie Divinitati coaptavit. Sic & Paulus [b] *lumen* vocans *inaccessibile*. Sed & ipse Joannes in eadem ipsa Epistola, *caritas*, inquit [c] *Deus est*; virtutes significans Dei, quoniam clemens est & misericors, & quia lumen, hoc est justos secundum profectum animi per caritatem constituit. Lumen ergo Deus qui est inenarrabilis secundum rationem substantiæ: *Et tenebræ*, inquit [ib.] *in eo sunt nullæ*, hoc est nulla iracundia, nulla passio, nulla circa quemquam mali retentio, nullum perdens, sed cunctis salutem tribuens. Lumen autem significat, vel præcepta legis, vel fidem, vel doctrinam. Tenebræ vero horum contraria, non veluti altera via sit. Una quippe via est secundum præcepta Divina. Monas nam-

a Jo. 1. 3, 4. *b* 1 Tim. 6. 16. *c* 1 Jo. 4. 16.

que

que Dei opus est, dyas autem & quicquid præter monadem constat, ex vitæ perversitate contingit. *Et sanguis filii ejus*, inquit [v.7.] *mundat nos*. Doctrina quippe Domini quæ valde fortis est, sanguis ejus appellata est. *Quod si dixerimus quod non peccavimus, mendacem facimus eum & verbum ejus non est in nobis* [v.9.]. Doctrina ejus viz. sive verbum veritas est. *Et si quis*, inquit [c.2.v.1.] *peccaverit: consolatorem habemus ad Patrem Jesum Christum.* Sicut enim apud Patrem consolator est pro nobis Dominus; sic etiam consolator est quem post assumtionem suam dignatus est mittere. Hæ namque primitivæ virtutes ac primo creatæ, immobiles existentes secundum substantiam & cum subjectis angelis & archangelis, cum quibus vocantur æquivoce, diversas operationes efficiunt. Sic etiam & Moyses Michael angeli virtutem per vicinum sibi & infimum angelum vocat. Similiter quoque in Prophetis sanctis invenimus, sed Moysi quidem propinquus ac vicinus angelus apparuit. Exaudivit eum, & locutus ei Moyses manifeste facie ad faciem. Aliis autem Prophetis secundum operationem angelorum motus quidam fiebat, veluti

audientium ac videntium. Idcirco & soli audiebant, solique cernebant, sicut & in [a] Samuele manifestatur. [b] Helisæus etiam solus audiebat vocem qua vocatus est. Si autem esset manifesta & communis vox, ab omnibus præsentibus audiretur; nunc autem à solo in quo operabatur motus qui ab angelo fiebat, audita est. *Non solum autem*, inquit [v.2.] *pro nostris peccatis* Dominus propitiator est, hoc est fidelium, *sed etiam pro toto mundo*: proinde universos quidem salvat, sed alios per supplicia convertens, alios autem spontanea assequentes voluntate, & cum honoris dignitate, [c] *ut omne genu flectatur ei, cœlestium, terrestrium & infernorum*; hoc est, angeli, homines & animæ quæ ante adventum ejus de hac vita migravere temporali. *Et in hoc cognoscimus quoniam novimus eum, si mandata ejus custodiamus* [v.3.]. Qui enim *intellector* est, utique & opera perficit quæ pertinent ad virtutis officium. Qui vero opera perficit, non continuo etiam [d] *intellector* est. Potest enim esse rectarum operationum, non tamen intelligibilium sacramentorum cognitor; demum

[a] 1 Sam. 3. 3. [b] Reg. 19. [c] Phil. 2. 10. [d] Gnosticus, ex Clementis dialecto.

sciens

ſciens quædam opera perfici timore ſupplicii, quædam vero propter repromiſſionem remunerationis, docet, perfectionem intellectualis hominis per caritatem opera complentis; proinde ſubjungit ac dicit [v.5.]. *Qui vero custodit verbum ejus vere: in hoc caritas Dei perfecta eſt. In hoc enim cognoſcimus, quoniam in ipſo ſumus* ſecundum fidem & ſecundum caritatem. *Non mandatum novum ſcribo vobis, ſed mandatum vetus quod habuiſtis à principio* [v.7.] per Legem ſcilicet & Prophetas. Ubi dicitur *unus eſt Deus*: Idcirco & infert [ib.] *Quoniam mandatum vetus eſt verbum quod audiſtis.* Iterum autem dicit [v.8.]: *Mandatum autem hoc eſt quod tenebræ tranſierunt*, perverſionis ſcilicet, *& lumen verum ecce jam claruit*; ſecundum fidem ſcilicet, ſecundum intellectum, ſecundum teſtamentum, ſecundum præparata judicia in hominibus operans. *Qui dicit ſe*, inquit [v.9.] *in lumine eſſe*, in lumine dicit in veritate. *Et fratrem ſuum*, inquit [ib.] *odit*. Fratrem videlicet dicit non ſolum proximum, ſed & Dominum. Odiunt enim eum infideles, & non cuſtodientes mandata ejus. Propter quod etiam infert [v.10.] *Qui diligit fratrem ſuum, in lumine*

ne

ne permanet, & ſcandalum in eo non eſt. Deinde profectus & provectiones ſignificat animarum adhuc in carne poſitarum, & *filiolos* quidem vocare eos quibus ſunt remiſſa peccata propter nomen Domini; nam multi ſolo credunt nomine. *Patres* autem perfectos appellat, eos qui *intellexerunt quod erat ab initio, & intelligibiliter perceperunt* [v.13.] Filium videlicet de quo ſupra dixit, *quod erat ab initio. Scribo,* inquit [ib.] *vobis juvenes quia viciſtis malignum.* Fortes juvenes contemnentes voluptates ; *Malignum* diaboli extollentiam ſignificat. Filii autem cognoſcunt Patrem, utpote qui ab idolis confugerunt, & ad unum Deum convocati ſunt. *Quoniam mundus,* inquit [v.15.] *in maligno eſt.* Nonne mundus & omnia quæ in mundo ſunt, creatura Dei dicuntur, & hæc valde bona ? *Sed concupiſcentia carnis & oculorum, & ambitio ſeculi* [v.16.], quæ ex vitæ perverſione contingunt ; *non eſt ex Patre, ſed ex mundo eſt;* & ex vobis. *Idcirco & mundus pertranſiet & concupiſcentia ejus* [v.17.] : *qui vero fecerit voluntatem Dei* & mandata ejus, *permanet in æternum. Ex nobis,* inquit [v. 19.] *exierunt, ſed non erant ex nobis;* neq; angeli apoſtatæ, neque homines cadentes,

dentes, [a] *sed ut manifestentur quoniam non sunt ex nobis.* Clare satis discernit genus electorum & perditorum, & illud quidem quod in fide permanens, unctionem habet à sancto, quæ fit secundum fidem. Qui vero non permanet in fide, mendax est, & antichristus. *Qui dicit*, inquit [v 22.] *quia Jesus non est Christus*. Jesus enim Salvator & liberator & Christus Rex: *qui negat Filium* [v.23.], ignorando eum, *nec Patrem habet*, neque cognoscit eum. Qui vero cognoscit Filium, & Patrem secundum scientiam novit; cum manifestatus fuerit Dominus, in secundo adventu, fiduciam habebit, & non confundetur. Quæ confusio est grande supplicium. *Omnis*, inquit [v.29.] *qui facit justitiam, ex Deo natus est*, secundum fidem scilicet renatus. [c.3.v.1.] *Propterea mundus non cognoscit nos. quoniam nec eum cognovit.* Mundum dicit seculariter in deliciis viventes. *Dilectissimi*, inquit [v.2.] *nunc filii Dei sumus*, non naturali dilectione: sed quia patrem Deum habemus. Major quippe est caritas, ut cum nullam cognationem habeamus ad Deum: diligit nos tamen, & filios suos vocat [ib.] *Et necdum claruit quod erimus*: hoc est, ad qualem perventuri sumus gloriam : *Si enim mani-*

[a] Lapsi, & apostatæ.

manifestatus fuerit, hoc est, si perfecti fuerimus, *similes ei erimus*, veluti requiescentes & justificati mundi in virtute, *ut ipsum* vultum ejus *videamus sicuti est*, comprehensibiliter. [v. 8.] *Qui vero facit injustitiam, ex diabolo est*, hoc est, ex *patre diabolo*: eademque consectans & eligens. *Ab initio*, inquit [ib.] *diabolus peccat*. Ab initio scilicet à quo peccare cœpit inconvertibiliter in peccando perseverans. *Omnis*, inquit [v. 9.] *qui natus ex Deo est, non peccat, quia semen ejus in eo manet.* Verbum ejus videlicet in eo qui secundum fidem renatus est [v. 10.] *Sic filios Dei intelligimus, sicut & filios diaboli*, similia diabolo eligentes; sic etiam ex maligno esse dicitur. [v. 15.] *Omnis qui odit fratrem suum, homicida est.* In hoc enim secundum infidelitatem Christus moritur: recte itaque subjungit dicens. [ib.] *Et scitis quia omnis homicida & infidelis, non habet vitam æternam in seipso manentem.* In mente quippe fideli vivens Christi permanet, [v. 16.] *Ipse enim pro nobis*, hoc est pro credentibus, *animam suam posuit*: hoc est pro Apostolis. Si ergo pro Apostolis animam suam posuit, Apostolos autem ejus dicit *semetipsos*, tanquam si diceret, *nos* inquam Apostoli propter quos

quos animam suam posuit, *debemus pro fratribus animas ponere* [ib.]; salus quippe proximorum, Apostolorum erat gloria, *quia major est*, inquit [v.20.] *Deus corde nostro*, hoc est virtus Dei conscientia quæ subsequetur animam, propter quod subjungit & dicit [ib.]. *Quoniam cognoscit omnia.* [v.21.] *Carissimi si cor nostrum non redarguat nos, fiduciam habebit apud Deum.* [c.4.v.2.] *In hoc cognoscimus quia manet in nobis, de spiritu quem dedit nobis*, secundum episcopatum, scilicet & providentiam futurorum. *Perfecta*, inquit [v.18.] *caritas foras mittit timorem.* Perfectio namque fidelis hominis caritas est. *Iste est*, inquit [c.5.v.6.] *qui venit per aquam & sanguinem*, & iterum [v.7.] *quia tres sunt qui testificantur, spiritus*, quod est vita, *& aqua*, quod est regeneratio ac fides, *& sanguis*, quod est cognitio, *& hi tres unum sunt.* In Salvatore quippe, istæ sunt virtutes salutiferæ, & vita ipsa in ipso Filio ejus existit. [v.14.] *Et hæc est confidentia quam habemus ad eum, quia si quid petierimus secundum voluntatem ejus, audiet nos.* Non absolute dixit quod petierimus, sed quod oportet petere, [v.19.] *Et mundus omnis in maligno constitutus est.* Non creatura, sed seculares homines, & secundum concupiscentias

cupiſcentias viventes. [v.20.] *Et filius Dei venit, & dedit nobis intellectum*, ſecundum fidem ſcilicet advenientem in nos, qui etiam Spiritus Sanctus appellatur.

Ejuſdem Adumbrationes
In Epiſtolam
II. JOANNIS.

SEcunda Joannis Epiſtola quæ ad virgines ſcripta eſt ſimpliciſſima eſt. Scripta vero eſt ad quandam Babyloniam *Electam* nomine, ſignificat autem electionem Eccleſiæ ſanctæ. Aſtruit in hac Epiſtola perſecutionem fidei extra caritatem non eſſe, & ut nemo dividat Jeſum Chriſtum; ſed unum credere Jeſum Chriſtum veniſſe in carne: Nam qui habet Filium in intellectu perceptibiliter, & Patrem quoque cognoſcit, & magnitudinem virtutis ejus ſine initio temporis operantem intelligibiliter mente continet. *Si quis venit ad vos*, inquit [v.10.] *& hanc*

hanc doctrinam non portat, non suscipiatis eum in domum, & ave ne dixeritis ei; qui enim dixerit ave, communicat operibus ejus malignis. Tales salutare prohibet & in hospitium suscipere. Hoc enim in hujusmodi non est inhumanum, sed nec conquirere vel condisputare cum talibus admonet qui non valent intelligibiliter Divina tractare, ne per eos traducantur à doctrina veritatis, verisimilibus inducti rationibus. Arbitror autem, quia & orare cum talibus non oportet, quoniam in oratione quæ fit in domo, postquam ab orando surgitur, salutatio gaudii est & pacis indicium.

N E K

ΕΚ ΝΙΚΗΤΟΥ

Ἡρακλείας μητροπολίτου

εἰς

ΙΩΒ,

ἐξηγήσεως.

ΑΛΛΑ τὰ τοῦ Ἰὼβ κομψότερον μὲν οὕτω νοητέον· γυμνὸς κακίας καὶ ἁμαρτίας, ὡς ἐκ κοιλίας μητρὸς, ἐκ τῆς γῆς κατ' ἀρχὰς διεπλάσθην, γυμνὸς εἰς τὴν γῆν καὶ ἀπελεύσομαι. γυμνὸς οὐ κτημάτων, τοῦτο γὰρ μικρὸν ἐστὶ καὶ κοινὸν· ἀλλὰ κακίας καὶ πονηρίας, καὶ τῶν ἑπομένων τοῖς ἀδίκως βιώσασιν, ἀειδοῦς εἰδώλου· κατὰ δὲ τὸ πρόχειρον, πάντες ἄνθρωποι καὶ γυμνοὶ γινώμεθα, καὶ γυμνοὶ πάλιν ἐκφερόμεθα, τοῖς ἐνταφίοις μόνοις σπαργάνοις δεσμούμενοι. ἄλλον γὰρ ἡμῖν ὁ θεὸς προηυτρέπισε βίον, καὶ τὸν πρὸς ἐκεῖ-

EX NICETÆ CATENA IN JOB.

Cap. I. v. 21.

JOBI autem verba ſic elegantius intelligi poſſunt: *nudus* à vitio & peccato, quaſi *ex utero matris*, è terra in initio *formatus ſum*, *nudus in eandem revertar*; non autem à poſſeſſionibus, hoc enim parvum & vulgare eſſet, ſed à vitio & peccato, & à tenebricoſo idolo, quod eos excipit, qui injuſte vixerunt. Juxta vero illud, quod omnibus in promtu ac familiare eſt cuncti naſcimur nudi, itemque nudi efficimur, faſciis ſolis, quæ humanis mortuorum corporibus adhibentur, devincti. Etenim vitam Deus nobis aliam præparavit, & præſentem pro curri-

culi via ad eam inſtruxit; eas demum pro viatico poſſeſſiones conſtituens, quæ neceſſitati inſervirent: cum hanc vero viam ſemel emenſi fuerimus, facultatum & divitiarum omnis comitatus nos deſerit. Eorum enim,* quæ in vita habuimus, nihil noſtrum dici poteſt, una excepta pietate, cujus eſt noſtra certa poſſeſſio hanc mors ingruens nobis non eripiet, rebus autem omnibus aliis quamvis invitos, nos exuit. Opes quidem ad hanc vitam ſuſtinendam accepimus, atque harum ſolo *fructu* decerpto, demigrat unuſquiſque exiguum vitæ monumentum relinquens: hoc demum eſt felicitatis omnis extremum, hic cunctorum honorum quæ ſunt in vita exitus. Recte igitur infans, ut matris utero caput extulit, non à riſu, ſed à lamentis ſtatim incipit; flebili enim voce, vitæ propemodum indignatur quæ exitioſa ac lethalia munera, à primo exordio deguſtanda ei proponit. Simulatque enim editus in lucem & ſuſceptus eſt, manus pedeſque ejus faſciis conſtringuntur & vinculis impeditus, uberibus potitur. O vitæ primordia, mortis prodromum! Nuper eſt infans ad vitam ingreſſus, nec interpoſita mora, mortuorum pannis amicitur: na-

νον δρόμου, τὴν παροῦσαν ζωὴν ὁδὸν κατε-
σκεύασε, τὰς περὶ τῆς κλήσεως χρείας εἰς
ἐφόδια μόνον τῆς ὁδοῦ καταταξάς· ταύτην
δὲ ἡμῖν τὴν ὁδὸν ἐξελθοῦσιν, ὁ τῆς κληθέν-
των ἀσυμβούλευτος πλοῦτος. οὐδὲν γὰρ ὧν
ἐκτήκαμεν, ἔχομεν ἴδιον, ἑνὸς κλήματος·
μόνον τῆς εὐσεβείας ἐσμὲν ἰδιοκλήτορες·
ταύτην ἡμᾶς θάνατος ἐπελθὼν οὐ συλή-
σει, τῶν ἄλλων δὲ ἁπάντων ἐκβαλεῖ καὶ μὴ
θέλοντας. εἰς ὑποκατάστασιν γὰρ τὴν βιω-
τικὴν πάντες παρελάβομεν κλῆσιν, καὶ μό-
νον ταύτης τὴν χρῆσιν ἕκαστος καρπωσά-
μενος ἄπεισι, βραχὺ παρὰ τοῦ βίου κο-
μιζόμενος μνῆμα· τοῦτο γὰρ πάσης εὐη-
μερίας τὸ τέλος, τοῦτο τῶν βιωτικῶν ἀγα-
θῶν, τὸ συμπέρασμα. καλῶς ἄρα τὸ
βρέφος, τῆς γαστρὸς παρακύψαν, θρήνων
εὐθέως, οὐ γέλωτος ἄρχεται· κλαίει γὰρ
ὥσπερ τοῦ βίου καταβοῶν, παρ' οὗ, θνησι-
μαίων ἐκ προοιμίων ἀπογεύεται δώρων·
τεχθὲν γὰρ χεῖρας εὐθέως σπαργανοῦται,
καὶ πόδας καὶ δεσμοῖς ἐνειλημμένον ἀπο-
λαύει τῆς θηλῆς. ὦ προοιμίου ζωῆς, προ-
δρόμου νεκρώσεως. ἄρτι τὸ βρέφος εἰς
ζωὴν παρελήλυθε, καὶ νεκρῶν εὐθέως αὐτῷ

στολισμὸς προσηνέχθη. ὑπομιμνήσκει γὰρ ἐκ τέλους τοὺς τεχθέντας ἡ φύσις. διὸ καὶ τὸ παιδίον γεννηθὲν ἀποδύρεται, καθάπερ τῇ μητρὶ διὰ τῶν θρήνων βοῶν, τί με πρὸς ταύτην, ὦ μῆτερ, τὴν ζωὴν ἀπεκύησας, ἐν ᾗ τὸ ζῆν ἡ προσθήκη προκοπὴ πρὸς τὸν θάνατον; τί με πρὸς πολυτάραχον αἰῶνα παρήγαγες, ἐν ᾧ τεχθέντι μοι τὰ προοίμια τὰ σπάργανα; τί με τοιούτῳ παραδέδωκας βίῳ, ἐν ᾧ καὶ νεότης ἐλεεινὴ τρυχομένη πρὸ γήρως, καὶ γῆρας φευκτόν, ὡς ἐπιθανάτιον; δεινόν, ὦ μῆτερ, τοῦ βίου τὸ στάδιον, θάνατον ἔχον τῶν τρεχόντων καμπτῆρα. πικρὰν τὴν βιωτικὴν ὁδοιποροῦμεν ὁδόν, τάφον ἔχουσαν τῶν ὁδευόντων κατάλυμα· χαλεπὸν τὸ τῆς ζωῆς διαπλέομεν πέλαγος, ἅδην γὰρ ἔχει πειρατὴν ἐφεστῶτα. μόνος ἐν ἅπασι γυμνὸς γεννᾶται ὁ ἄνθρωπος, οὐκ ὅπλον, οὐκ ἔνδυμα συγγεννώμενον ἔχων· οὐχ ὡς τῶν ἄλλων ζώων ἐλάττων, ἀλλ' ὅπως ἡ μὲν γύμνωσις, καὶ τὸ μηδὲν συνεπάγεσθαι, κατασκευάζῃ σοι μέριμναν· ἡ μέριμνα δὲ τὸ σοφὸν ἐκπομπεύσῃ, τὴν ἀργίαν ἐκβάλῃ, εἰσαγάγῃ τὰς τέχνας δι' ἔνδειαν, γεννήσῃ μηχανῶν ποικιλίας. ὁ γὰρ γυμνὸς

natura enim finis memoriam revocat, iis qui naſcuntur. Huc pertinet editi infantis ejulatus, flebili quaſi voce, apud matrem lamentantis; cur me in hanc vitam, mater, enixa es, in qua vitæ prorogatio, ad mortem eſt progreſſio? Cur me in multarum turbarum ſeculum introduxiſti, in quo, mihi nato, faſciæ ſunt exordia? Cur hujuſmodi me vitæ addixiſti, in qua & juventus miſeranda, ante ſenium malis attrita & confecta; & ſenectus, ut exitioſa fugienda? Formidabile, ô mater, & grave eſt hujus vitæ ſtadium, cujus meta eſt currentium interitus; calamitoſam vitæ viam ambulamus, quæ ſepulturam habet pro diverſorio: difficile atque inteſtum vitæ pelagus navigamus, cui infernus, tanquam pirata, imminet. Solus ex omnibus homo nudus gignitur, nullo vel armorum vel indumentorum connato genere protectus; non ideo, quod ſit ceteris animantibus inſerior, ſed ut nuditatis noſtræ conſideratio, & quod nihil in mundum invexerimus, ſtudium in nobis procreet: ſtudium vero & ſollicitudo prudentiam pandat, ſocordiam procul ableget, artes ad vitandam egeſtatem introducat, & artificiorum diverſitates progignat. Qui enim nudus

eſt,

eſt, indigentia tanquam ſtimulo impulſus, multa invenit & fabricatur, quomodo pluviæ declinandæ, quomodo frigus prudenter arcendum, quomodo ad repellendos ictus muniri oportet, quomodo terra colenda, quomodo feris metus incutiendus, & quomodo robuſtiora animalia domanda ſint. Quamobrem pluvia perfuſus tecta fabricavit; frigore vehementiore afflictus, indumenta excogitavit; ictus ac vulneratus, thoracem invenit, cum manus in agricolatione occupatæ ſpinis cruentarentur, ruſticorum inſtrumentorum adminiculum excogitavit; nudus exiſtens & eſca belluis, artem commentus eſt, quæ formidabilibus formidinem incuteret. Aliam ex alia, ſolertiam nuditas genuit, ut jam nuditas donum ſit Domini, & gratia ab illo conceſſa. Nudatus igitur Job opibus ſuis, poſſeſſionibus, præclara & numeroſa ſobole, & brevi ſpatio his omnibus ſpoliatus, hac plena grati animi voce exclamavit, *Nudus egreſſus ſum ex utero, nudus etiam revertar illuc*, nimirum ad Deum & illam beatorum ſortem & requiem.

γυμνὸς πολυμήχανος, ὥσπερ κέντρῳ τῇ χειρὶ νυσσόμενος, πῶς ὑετὸς ἀποφύγῃ, πῶς σοφίσηται κρύος, πῶς πληγὰς ἀντιφράξηται, πῶς γεωργήσῃ τὴν γῆν, πῶς φοβήσῃ θηρία, πῶς δαμάσῃ τὰ δυνατώτερα. βρεχόμενος, ὀροφὴν ἐτεχνήσατο ῥιγώσας ἐπενόησεν ἔνδυμα, πληττόμενος μεμηχάνηται θώρακα, ἀκάνθαις τὰς χεῖρας γυμνὰς ἐν γεωργίαις αἱμάσσων, ἐμελέτησεν ὀργάνων βοήθειαν, γεγυμνωμένος θηρίοις εἰς βρῶμα, εὗρεν ἐκ φόβου τέχνην, τὰ φοβοῦντα φοβοῦσαν, ἄλλην ἐξ ἄλλης ἐγέννησεν ἡ γύμνωσις σύνεσιν· ὡς εἶναι καὶ τὴν γύμνωσιν, δῶρον καὶ χάριν δεσποτικήν. γυμνὸς οὖν καὶ ὁ Ἰὼβ καταστὰς χρημάτων, κτημάτων, εὐτεκνίας, πολυτεκνίας, καὶ πάντα ἐν βραχεῖ ἀποβαλὼν, τὴν εὐχάριστον ταύτην φωνὴν ἐξεβόησεν, γυμνὸς ἐξῆλθον ἐκ νηδύος, γυμνὸς καὶ ἀπελεύσομαι ἐκεῖ, πρὸς θεὸν δηλαδὴ, καὶ τὴν μακαρίαν λῆξιν ἐκείνην, καὶ ἀνάπαυσιν.

EX CATENA IN S. LUCAM

à

Corderio edita,

Cap. 3. v. 22.

NOn hic hominis, ſed *columbæ ſimilitudinem* Deus aſſumſit; quia volebat nova quadam apparitione Spiritus, per columbæ ſimilitudinem, ſimplicitatem ac manſuetudinem declarare.

Ex eadem.

Cap. 17. V. 17.

FOrte autem per *iota* & per *apicem* juſtitia ejus clamat, ſi [a] *recti ad me veneritis, & ego recta ad vos veniam, ſin obliqui, & ego oblique, dicit Dominus virtutum*; inſinuans implicatas & obliquas peccatorum eſſe vias. Nam recta naturæque con-

a Pſ. 17. 27.

consentanea via quæ per iota, Jesu insinuatur, est ipsa ejus bonitas quæ fideles ex auditu, sine cespitatione constanter dirigit. *Non itaque præteribit à lege iota unum aut unus apex*, hoc est, neque à rectis & probis mutuæ repromissiones; neque ab obliquis & injustis, quæ illis interminata est pœna. *a Benefacit enim Dominus bonis, declinantes autem in obligationes adducet Dominus cum operantibus iniquitatem.*

a Ps. 124. 5.

I N

IN
PÆDAGOGUM.

HOC, Institutor, offero sertum tibi
Orationis nexibus textum integris
E pascuis, quibus frui per te licet:
Ut artifex apicula, quando gramina
Vindemiat campis, labore ex utili
Ceram è favis Domino suo dat optimam.
Nam sum licet minimus, tuus sum servulus,
(At te decet laudare leges ob tuas)
O rex, bonorum munerum mortalibus
Largitor, universitatis & parens,
Qui templa magni solus ornatum & poli
Molitus es, sermone connectens sacro;
Quiq;indicasti lumen & clarum diem,
Et quas fideles astra discurrunt vias,
Tum quomodo consistat æquor & solum,
Anniq; gyro tempora obliquo meant,
Et ver & hyemem & tempus æstivum, simul

ΕΙΣ ΤΟΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΝ.

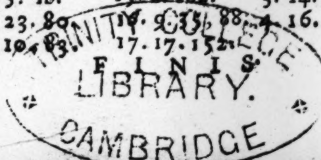
Σοι τόνδε κἀγὼ, παιδαγωγὲ, προσφέρω
Λόγοισι πλέξας στέφανον, ἐξ ἀκηράτου
Λειμῶνος, ἡμῖν οὗ παρέχει τὰς νομάς,
Ως ἐργάτις μέλιττα χωρίων ἄπο
Βλαστὴν τρυγῶσα, χρηστὸν ἐκ σίμβλων πόνον.
Κηρὸν δίδωσι τὸν γλυκὺν τῷ προστάτῃ.
Ει καὶ βραχὺς δ' ἐγώ τις οἰκέτης γε σός.
(Δεῖ γάρ σε τοῖς σοῖς εὐλογεῖν θεσπίσμασιν)
Α'ναξ βροτῶν μέγιστε, τῶν καλῶν δοτήρ,
Εσθλῶν χορηγὲ, καὶ τὸ πᾶν κτίσας, πάτερ,
Ος οὐρανόν τε καὶ τὸν οὐρανοῦ μόνος
Κόσμον τέθεικας, ἁρμόσας θείῳ λόγῳ·
Ο δείξας αὐτὸς ἡμέραν τε καὶ φάος,
Καὶ τῶν πολοῦσιν ἄστρα νημερτῆ δρόμον.
Ει τοῦ [a] δ' ὅποι γῆ καὶ θάλασσα προστμημένοι,
Τρόπων τε καιρὸν εὐστόχως δήσας κύκλῳ
Εάρ τε καὶ χειμῶνα καὶ θέρος πάλιν,

[a] Forte, ἐνταυθ'.

Τοῦ δὲ μετοπώρου τάξιν ἐξηρτισμένην.
Ὅλον τε κόσμον ἐξ ἀκοσμίας κλίσας
Ὕλης ἀμόρφου, τὸ γὰρ τὸ πᾶν καταρτίσας,
Αὐτὸ ζωήν τε τὴν σὴν ἀσφαλῶς ἀεὶ βίου,
Χάριν τε σὴν ἀσφαλῶς παράσχε μοι,
Ποιεῖν δὲ καὶ τὰς σὰς λέγειν θείας γραφάς,
Αἰνεῖν ἀεί σε καὶ τὸν ἐκ σοῦ πάνσοφον
Τόν σοι συνόντα καὶ παρόντα σοι λόγον.
Μή μοι καὶ πενίαν, μηδὲ μὴν πλοῦτον δίδου·
Τάξιν γὰρ τοῦ δέοντος αὐταρκεστάτην
Πάτερ παράσχου, καὶ καλὸν βίου τέλος.

Et fructuum autumnum parentem divitem;
Ornatum & edidisti inornato è Chao,
Informi & è materia adornasti omnia:
Concede vitam à te datam semper bene
Componere, atque sic gratia frui tua,
Et facere tua Divina mandata & loqui.
Laudare semper & tuam sapientiam,
Verbum manens tecum quod adstat & tibi.
Ne me opprimas penuria, opes nec des mihi:
Sed id satis quod sit, mihive idoneum
Largire, Pater, & optimum ævi terminum.

FINIS.

An. Dom. 1684.